

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Inga Järvekülg

**ALTERNATIIVSETE JA JÄRJESTATUD NÕUETE
OLEMUS JA MENETLEMISE ERISUSED
EESTI TSIVIILKOHTUMENETLUSES**

magistritöö

Juhendaja
dr. iur. Villu Kõve

Tartu
2017

Sisukord

Sissejuhatus	4
I. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete olemus.....	9
1. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete eristamine muudest menetluslike nõuete paljususe olukordadest.....	9
1.1. Nõuete paljususe tsiviilkohtumenetluses	9
1.2. Subjektiivne ja objektiivne nõuete paljususe	11
1.3. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete regulatsioon.....	14
1.4. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete iseloomulikud tunnused	16
1.5. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete peamised kasutusvaldkonnad.....	19
2. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete eristamine materiaaloiguslike nõudealuste paljususest.....	22
2.1. Materiaaloiguslike nõudealuste tähendus tsiviilkohtumenetluses.....	22
2.2. Peamised probleemid materiaaloiguslike nõudealuste ja menetluslike nõuete eristamisel.....	24
2.3. Materiaaloiguslike nõudealuste ja menetluslike nõuete eristamise vajalikkus asja lahendamise piiride seisukohast	26
2.4. Materiaaloiguslike nõudealuste ja menetluslike nõuete eristamise vajalikkus kohtu ja menetlusosaliste vahelise tööjaotuse seisukohast.....	28
II. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete menetlemise erisused	32
1. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete lubatavuse tingimused.....	32
1.1. Üldised hagi lubatavuse eeldused objektiivse nõuete paljususe korral	32
1.2. Õigustatud huvi alternatiivsete ja järjestatud nõuete esitamiseks	35
1.3. Järjestamata alternatiivsete nõuete lubatavus	38
1.4. Alternatiivsetele hagi alustele tuginemise lubatavus.....	39
1.5. Ebaehtsa järjestatud nõuete paljususe lubatavus	42
2. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete läbivaatamine	45
2.1. Hagi lubatavuse eelduste kontroll hagi menetlusse võtmisel	45

2.2. Tsiviilasja hinna määramine ja riigilõivu tasumine.....	48
2.3. Nõuete läbivaatamise järjekorra tähendus ja muutmine.....	50
2.4. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete eraldi lahendamine.....	52
2.5. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete lisamine menetluse käigus	54
3. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete lahendamine ja menetlus kõrgema astme kohtus....	59
3.1. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete lahendamine esimese astme kohtus	59
3.2. Edasikaebamine esimeses järjekorras esitatud nõude rahuldamise korral	63
3.3. Edasikaebamine esimeses järjekorras esitatud nõude rahuldamata jätmise korral.....	66
Kokkuvõte	71
Natur und verfahrensrechtliche Besonderheiten der alternativen und eventuellen Klagehäufung im estnischen Zivilprozess	75
Kasutatud materjalid.....	81

Sissejuhatus

Eesti tsiviilkohtumenetlusõigus võimaldab hagejal esitada kohtule samaaegseks menetlemiseks mitu nõuet. Selline võimalus tuleneb eelkõige tsiviilkohtumenetluse seadustiku¹ (TsMS) §-dest 207 ja 370. Lisaks kõigi nõuete lahendamisele on hagejal TsMS § 370 lg 2 järgi võimalik taotleda, et kohus lahendaks ainult ühe esitatud nõuetest või lahendaks tagumises järjekorras esitatud nõude üksnes juhul, kui esimeses järjekorras esitatud nõuet ei rahuldata. Esimesel juhul on tegemist alternatiivsete nõuete pajususega ja teisel juhul järjestatud nõuete paljususega.

Praktiline vajadus alternatiivsete ja järjestatud nõuete esitamiseks on suur, sest see võimaldab hagejal olukorras, kus pooltevahelised õigussuhted on segased ja asjaolude tõendamine võib osutuda keeruliseks, tuua korraga kohtu ette kogu vaidluse, vähendada kohtusse pöördumisega seotud riske ja hoida kokku kulusid, mis kaasneksid nõuete eraldi menetlemisega. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete olulist tähendust Eesti õiguspraktikas ilmestab näiteks 2013. aastal 28 tegevadvokaadi seas läbi viidud küsitlus, mille tulemusel selgus, et viimase kolme aasta jooksul oli 82% vastanutest alternatiivsete nõuete esitamise võimalust kasutanud.² Hoolimata suurest praktilisest huvist alternatiivsete ja järjestatud nõuete esitamise vastu, on menetluslik regulatsioon, mis sellisel juhul kohaldub, pealiskaudne, puudulik ja kohati isegi eksitav. Valdavalt tuleb kohtul ja menetlusosalistel lähtuda tsiviilkohtumenetlust reguleerivatest üldsätetest, mis ei arvesta piisavalt alternatiivsete ja järjestatud nõuete olemust ja menetlemise erisusi. Kohtupraktikast on vähe abi, sest Riigikohtu seisukohad selle kohta, mida kujutavad endast alternatiivsed ja järjestatud nõuded ning kuidas selliseid nõudeid peaks menetlema, on süsteemitud ja vastuolulised.³ Sama hästi kui olematu on asjakohane õiguskirjandus. Kõik see kokku tähendab, et praktikas väga oluline osa kohtumenetlusest toimub korrapäratult, mis raskendab kohtu tööd ning muudab menetluse käigu menetlusosaliste jaoks ettearvamatuks.

¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197; 28.12.2016, 22.

² D. Savitski. Alternatiivsete nõuete esitamine hagimenetluses menetlusökoonoomia seisukohalt. Magistritöö. Tartu 2013, lk 39.

³ Vrd nt RKTko 26.10.2016, 3-2-1-91-16, p 11 ja 28.02.2017, 3-2-1-143-16, p 27. Esimeses asjas leidis Riigikohus, et olukorras, kus hageja võib esitada sama nõude lepingulisel või seaduslikul alusel, ei ole tegemist alternatiivsete nõuetega TsMS § 370 lg 2 tähenduses. Teises asjas oli Riigikohus seevastu seisukohal, et juhul, kui hageja soovis oma samadel asjaoludel põhineva kahju hüvitamise nõude kvalifitseerimist erinevate delikti üldkoosseisu aluste järgi, oleks hageja pidanud esitama TsMS § 370 lg 2 järgi alternatiivsed nõuded. Põhjalikumalt on Riigikohtu asjakohast praktikat analüüsitud magistritöö I osa 2. peatükis.

Magistritöö eesmärk on analüüsida ja selgitada, millised on alternatiivsete ja järjestatud nõuete olemuslikud tunnused, mille poolest erinevad sellised nõuded tavalistest tsiviilkohtumenetluses esitatavatest nõuetest ning kuidas peaks sellest tulenevalt olema korraldatud alternatiivsete ja järjestatud nõuete menetlemine. Magistritöös piiratakse hagimenetluse regulatsiooni käsitlusega ega tegeleta eraldi küsimusega, kas alternatiivsete ja järjestatud nõuete esitamine on võimalik ka hagita asjades ning millised erisused sellisel juhul võiksid tekkida. Muu hulgas juhitakse magistritöös tähelepanu kehtiva regulatsiooni ebakõladele ning senises kohtupraktikas esindatud väärseisukohtadele, et edaspidi oleks võimalik sarnaseid vigu vältida. Erilist tähelepanu pööratakse kehtiva regulatsiooni puudustele ja ebakõladele ning sellele, kas seadust oleks vaja muuta või on probleemid ületatavad sätete eesmärgipärase tõlgendamise ja kohaldamise abil. Lõppastmes peab magistritöö andma alternatiivsete ja järjestatud nõuete olemusest ja menetlemise erisustest tervikliku käsitluse, mis praktikasse rakendamise korral võimaldaks kõrvaldada asjakohase regulatsiooni puudulikkusest tingitud menetluslikud probleemid.

Magistritöö autor püstitab esiteks hüpoteesi, et alternatiivsed ja järjestatud nõuded on olemuslikult erinevad nii muudest tsiviilkohtumenetluses esitatavatest nõuetest kui ka materiaa lõiguses esinevatest alternatiivsetest ja konkureerivatest nõuetest. Selle hüpoteesi kontrollimiseks on magistritöös analüüsitud alternatiivsete ja järjestatud nõuete iseloomulikke tunnuseid ning võrreldud saadud tulemust muude olukordadega, mida praktikas käsitatakse alternatiivsete nõuete esitamisenä. Teiseks püstitab magistritöö autor hüpoteesi, et kõiki tsiviilkohtumenetlust reguleerivaid üldsätteid ei ole võimalik üks-ühele kohaldada alternatiivsete või järjestatud nõuetega menetluses, vaid alati tuleb arvestada alternatiivsete ja järjestatud nõuete olemusest tingitud eripäradega. Selle hüpoteesi kontrollimiseks on magistritöös analüüsitud alternatiivsete ja järjestatud nõuetega hagi lubatavuse eelduseid, läbivaatamist ja lahendamist ning toodud välja küsimused, milles üldise tsiviilkohtumenetluse regulatsiooni kohaldamine tekitab raskusi ega pruugi anda soovitud tulemust. Lisaks on pakutud välja lahendused, kuidas oleks sagedamini probleeme tekitavates olukordades põhjendatud menetlusõigust tõlgendada ja kohaldada. Seega on magistritöö kirjutamisel kasutatud eelkõige süsteemset ja kvalitatiivset metoodikat, kuid suur tähendus on ka kohtupraktika empiirilisel analüüsil.

Magistritöö kirjutamiseks kasutatud allikatest on kesksel kohal 2006. aasta 1. jaanuaril jõustunud tsiviilkohtumenetluse seadustik, mille regulatsioon on aluseks võetud nii alternatiivsete ja järjestatud nõuete olemuse määratlemisel kui ka menetluse korralduse käsitlemisel. Vähemal määral on arvestatud Eestis varem kehtinud tsiviilkohtumenetluse

seadustikku⁴ (TsMS₁₉₉₈) ja tsiviilkohtupidamise seadustikku⁵ (TsKPS). Kehtiv tsiviilkohtumenetluse seadustik on peamine Eesti tsiviilkohtumenetlusõiguse allikas ning seab seega õigusliku aluse ja piirid kõigele, mis puudutab alternatiivsete ja järjestatud nõuete esitamist ja lahendamist. Eesti tsiviilkohtumenetlusõiguse allikate kõrval on palju tähelepanu pööratud Saksa tsiviilkohtumenetlusõigusele, mida reguleerib põhiosas Zivilprozessordnung⁶ (ZPO) ning menetluskulusid puudutavas osas Gerichtskostengesetz⁷ (GKG). Nimetatud Saksa seadused on põhjalikumalt käsitlemist leidnud seetõttu, et Saksa tsiviilkohtumenetlusõigus oli kehtiva tsiviilkohtumenetluse seadustiku üks olulisemaid eeskujusid ning seda ka alternatiivseid ja järjestatud nõudeid puudutavas osas.⁸ Tänu sellele võimaldab Eesti ja Saksa seaduste võrdlemine muu hulgas selgitada, kuidas peaks mõningaid tsiviilkohtumenetluse seadustiku asjakohaseid sätteid tõlgendama ja kohaldama.

Mahu poolest moodustavad magistritöö kirjutamiseks kasutatud allikatest põhiosa Riigikohtu lahendid, milles on tõlgendatud ja kohaldatud alternatiivseid ja järjestatud nõudeid reguleerivaid sätteid või käsitletud muid alternatiivsete ja järjestatud nõuete menetlemisega seotud küsimusi. Riigikohtu seisukohti ei ole valdavalt käsitatud tõlgendusargumendina, nagu see üldjuhul kõrgema astme kohtu lahendite puhul tavaks on, vaid pigem praktilise materjalina näitamaks, millised probleemid võivad alternatiivsete ja järjestatud nõuete äratundmisel ja menetlemisel tekkida. Selline Riigikohtu praktika kasutus on tingitud asjaolust, et Riigikohtul puudub alternatiivsete ja järjestatud nõuete osas süsteemne käsitus ning kohati on erinevates lahendites väljendatud seisukohad risti vastupidised. Seetõttu on Riigikohtu seisukohtadesse suhtutud kriitiliselt ning analüüsitud, kas üks või teine lahendus oli asjaolusid arvestades põhjendatud ja kas seda võiks laiendada ka muudele sarnastele olukordadele. Maa- ja ringkonnakohtu praktikat Riigikohtu lahenditele lisaks käsitletud ei ole, sest mahu ja mitmekesisuse poolest on Riigikohtu lahendid piisavad, et võimaldada probleemi igakülgselt analüüsi. Samuti nähtub Riigikohtu lahenditest enamasti see, kuidas on madalama astme kohtud varasema menetluse käigus sama olukorra lahendanud. Riigikohtu lahendid on esitatud 26. märtsi 2017. aasta seisuga.

Magistritöö õigusteoreetiline aines põhineb Saksa erialakirjandusel, mis on asjakohane eelkõige Eesti ja Saksa tsiviilkohtumenetlusõiguse sarnasuse tõttu. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete teema käsitlemine Saksa õigusteoorias on pikaajaline, kuid põhineb

⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 1998, 43, 666; 2005, 39, 308.

⁵ Tsiviilkohtupidamise seadustik. – RT I 1993, 31, 538; 1998, 43/45, 666.

⁶ Zivilprozessordnung. – BGBl. 05.12.2005 I S. 3202, ber. 2006 S. 431, 2007 S. 1781; 21.11.2016 I S. 2591.

⁷ Gerichtskostengesetz. – BGBl. 05.05.2004 I S. 718; 27.01.2017 I S. 130.

⁸ Asjaolu, et Saksa ZPO tõepoolest kehtiva TsMS eeskujuks oli, kinnitab paljude normide sarnasus. Ka selliste normide puhul, millele Saksa ZPO-s vastet ei leidu, on äratuntav, et TsMS koostamisel võeti eeskju asjakohasest Saksa õigusteooriast ja kohtupraktikast ZPO normide tõlgendamise ja kohaldamise kohta.

valdavalt üksikute praktikas tekkinud küsimuste analüüsil. Asjakohastest õigusteoreetilistest diskussioonidest ja eriarvamustest annavad kõige parema ülevaate kirjeldused erinevates Saksa ZPO kommenteeritud väljaannetes, millest autoriteetsemaid on kasutatud ka magistritöö kirjutamisel. Vähem on Saksa erialakirjanduses tegeletud alternatiivsete ja järjestatud nõuete teema tervikliku käsitlemisega. Kõige aktuaalsem sellistest käsitlustest on Prof. Dr. Holger Wendtlandi 2001. aastal valminud doktoritöö,⁹ mis muu hulgas annab põhjaliku ülevaate varasemast Saksa erialakirjandusest selles vallas. Eesti õiguskirjanduses on alternatiivsete nõuete temaga tegeletud riigikohtunik Tambet Tampuu 2011. aastal Juridicas avaldatud artiklis.¹⁰ Seda artiklit on magistritöö kirjutamisel samuti kasutatud, kuid teatud reservatsioonidega, sest esiteks põhineb artikkel suures osas Riigikohtu praktikal, mida on magistritöös käsitletud vahetult, ning teiseks on magistritöö autor mitmes põhimõttelise tähendusega küsimuses erineval seisukohal.¹¹

Magistritöö koosneb kahest osast, mis vastavad sisult magistritöö teema kahele kesksele probleemile ja püstitatud hüpoteesidele. Esimeses osas käsitletakse alternatiivsete ja järjestatud nõuete olemust ehk seda, millised on alternatiivsete ja järjestatud nõuete iseloomulikud tunnused. Selleks, et paremini mõista, mille poolest erineb alternatiivsete ja järjestatud nõuete esitamine muudest olukordadest, kus kohtu menetluses on korraga mitu nõuet, on magistritöö esimese osa esimeses peatükis kõigepealt selgitatud, mis on menetluslik nõue, mida tähendab menetluslike nõuete paljusus tsiviilkohtumenetluses, kuidas selline olukord tekib ja millised on erinevad nõuete paljususe vormid. Seejärel on täpsemalt käsitletud Eestis kehtivat alternatiivsete ja järjestatud nõuete regulatsiooni ning toodud välja alternatiivsete ja järjestatud nõuete iseloomulikud tunnused ja peamised kasutusvaldkonnad. Magistritöö esimese osa teises peatükis on erilist tähelepanu pööratud menetluslike nõuete paljususe eristamisele materiaa lõiguslike nõudealuste paljususest. See teema on alternatiivsete ja järjestatud nõuete kontekstis oluline, sest kohtupraktikas käsitatakse hageja nõude alternatiivseid õiguslikke põhjendusi alatasa alternatiivsete nõuetena ning sellest on otseselt tingitud mitmed alternatiivsete ja järjestatud nõuete menetluslikud probleemid.

Magistritöö teine osa on loogiliseks jätkuks esimesele osale: tegeletakse küsimusega, millised on alternatiivsete ja järjestatud nõuete olemust arvestades selliste nõuetega hagi menetlemise erisused. Esiteks tuuakse välja alternatiivsete ja järjestatud nõuete lubatavuse tingimused, pöörates erilist tähelepanu hagi lubatavuse eeldustele, mis on omased ainult

⁹ H. Wendtland. Die Verbindung von Haupt- und Hilfsantrag im Zivilprozeß. Springer 2001.

¹⁰ T. Tampuu. Tsiviilkohtumenetluses esitatavad alternatiivsed nõuded. – Juridica 2011 nr 5, lk 344–364.

¹¹ Muu hulgas on magistritöö autoril erinev arusaam sellest, milliseid nõudeid saab pidada menetluslikus mõttes alternatiivseteks ja järjestatud nõueteks. Seetõttu ei ole paljud T. Tampuu seisukohad magistritöös esindatud seisukohtadega võrreldavad.

alternatiivsetele ja järjestatud nõuetele või avalduvad selliste nõuete puhul tavapärasest erinevalt. Samuti on põhjalikumalt käsitletud teatud eriliigiliste alternatiivsete ja järjestatud nõuete esitamise eelduseid. Teise osa teises peatükis käsitletakse alternatiivsete ja järjestatud nõuete läbivaatamise korda ning eelkõige seda, kuidas mõjutab järjestatud nõuete esitamise korral menetluse käiku hageja määratud nõuete lahendamise järjekord. Lõpetuseks on teise osa kolmandas peatükis selgitatud, mida tuleb silmas pidada alternatiivsete või järjestatud nõuetega hagi lahendamisel ja tehtud otsuse edasikaebamisel. Sellegi peatüki põhiraskus on erisustel, mida toob asja lahendamise ja edasikaebeõiguse seisukohast kaasa see, kui hageja on oma nõuded järjestanud.

Kahele osale järgneb kokkuvõte, saksakeelne resümee ja magistritöö kirjutamiseks kasutatud materjalide loetelu.

Märksõnad: tsiviilkohtumenetlus, hagimenetlus, edasikaebemenetlus

I. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete olemus

1. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete eristamine muudest menetluslike nõuete paljususe olukordadest

1.1. Nõuete paljusus tsiviilkohtumenetluses

Alternatiivsed ja järjestatud nõuded kujutavad endast ühte menetluslike nõuete paljususe vormi. Saksa õigusteooria järgi on menetluslik nõue kohtule esitatud taotlus tsiviilasja sisuliseks lahendamiseks.¹² Kohtumenetlus hagilistes tsiviilasjades saab TsMS § 3 lg 1 järgi alguse sellega, kui isik pöördub seaduses sätestatud korras kohtusse oma eeldatava ja seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks. Kohtusse pöördumisel esitab isik (hageja) kohtule taotluse eraõigussuhtest tuleneva vaidluse lahendamiseks ning see taotlus määrab kindlaks menetluse eseme ehk selle, mis on tsiviilasja sisu ja ulatus.

Eeltoodud menetlusliku nõude määratluse aluseks on Saksa erialakirjanduses valitsev arusaam, mille järgi on hagimenetluses menetluse eseme sisustamisel õige lähtuda kahetasandilisest vaidluse eseme teooriast.¹³ Selle teooria kohaselt moodustavad vaidluse eseme võrdsete elementidena hageja nõue (hagi ese) ja selle aluseks olevad faktilised asjaolud (hagi alus).¹⁴ Eesti tsiviilkohtumenetluses on hagi ese TsMS § 363 lg 1 p 1 järgi hageja selgelt väljendatud nõue ning hagi aluse moodustavad TsMS § 363 lg 1 p 2 järgi hagi aluseks olevad faktilised asjaolud. Kuna TsMS § 363 lg 1 p-de 1 ja 2 eeskuju oli seesama Saksa teooria vaidluse eseme mõiste kohta,¹⁵ on magistritöö autori arvates põhjendatud lähtuda menetlusliku nõude määratlemisel samasugusest hagi eseme ja aluse käsitlusest.

Menetlusliku nõude sisustamisel tuleb hagi eset alati vaadelda koos hagi alusega. Hagi ese ei ole seotud nõude õigusliku kvalifikatsiooniga, vaid lähtub eesmärgist, mida hageja soovib kohtulahendi abil saavutada.¹⁶ Hagi aluse moodustavad kõik asjaolud, mis poolte vaatekohast lähtuva loomuliku elukäsitluse järgi kuuluvad hageja nõude põhjendamiseks

¹² Nt MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 253, änr 70. – W. Krüger, T. Rauscher (toim). Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung: ZPO. 5. Aufl. C. H. Beck 2016.

¹³ Vt erinevate vaidluse eseme teooriate kohta täpsemalt MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) Vorbemerkung zu § 253, änr 32–36.

¹⁴ Rosenberg/Schwab/Gottwald (2004) § 92, änr 10.

¹⁵ Eelkõige on TsMS § 363 lg 1 p-de 1 ja 2 sõnastust selgelt mõjutanud Saksa ZPO § 253 lg 2 p 2, mille sõnastus saksa keeles on järgmine: „Die Klageschrift muss enthalten: ... die bestimmte Angabe des Gegenstandes und des Grundes des erhobenen Anspruchs, sowie einen bestimmten Antrag.“

(MüKoZPO/Becker-Eberhard ZPO § 253, beck-online)

¹⁶ Vt ka MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 253, änr 69–71.

kohtule esitatud asjaolude kogumisse.¹⁷ Nii hagi eseme kui aluse arvestamise vajadust vaidluse eseme määratlemisel põhjendatakse sellega, et asjaolusid arvestamata ei ole hageja menetluslik nõue eristatav teistest samaliigilistest nõuetest, mis võivad poolte vahel tekkida.¹⁸ Eluliste asjaolude kirjeldus selgelt väljendatud nõudeta ei ole omakorda vaidluse eseme määratlemiseks piisavalt konkreetne, sest samade asjaolude pinnalt võib tekkida mitu erinevat menetluslikku nõuet.

Menetluslike nõuete paljusus tekib, kui samas menetluses lahendatakse mitut vaidlust, mille pooled on erinevad või mille sisuks on erinev hagi ese või alus.¹⁹ Lisaks samas hagiavalduses mitme nõude esitamisele võib menetluslike nõuete paljusus tekkida n-ö tagantjärele, kui hageja esitab hiljem täiendava menetlusliku nõude kas samaaegseks läbivaatamiseks esialgse nõudega või selle järel, kohus liidab TsMS § 374 järgi mitu hagi ühte menetlusse, kostja esitab TsMS § 373 järgi vastuhagi või menetlusega ühineb TsMS § 212 järgi iseseisva nõudega kolmas isik.

Kahetasandilisest vaidluse eseme teooriast lähtudes oleks menetlusliku nõuete paljususe puhul täpsem rääkida vaidluse esemete paljususest. Nimelt ei ole nõuete paljususena käsitatava olukorra tekkimiseks alati vaja esitada mitut nõuet, vaid piisab ka sellest, kui sama nõue tugineb erinevatele elulistele olustikele. Näiteks on olukorras, kus hageja esitab kohtule taotluse (hagi ese), mida põhjendab mitme erineva asjaolude kogumiga (hagi alus), samuti tegemist menetlusliku nõuete paljususega, sest nõuet identifitseerivad hagi alused on erinevad, kuigi esitatud on ainult üks taotlus. Samamoodi on menetluslike nõuete paljususega tegemist juhul, kui hageja esitab mitme isiku vastu sama nõude (näiteks nõuab võla tasumist nii põhivõlgnikult kui ka käendajalt).

Menetluslike nõuete paljususega ei ole tegemist juhul, kui hageja on esitanud mitu nõuet, millest üks on täielikult teisest hõlmatud. Näiteks ei tohiks Riigikohtu praktika järgi eraldi hagi esemena käsitada tuvastusnõuet, mis on kaetud esitatud sooritusnõudega ning mille eraldi lahendamiseks puudub hagejal eriline tuvastushuvi.²⁰ Täiendavalt tuleb arvestada sellega, et mitte kõik poolte taotlused ei ole hagi esemeks TsMS § 363 lg 1 p 1 mõttes ega too kaasa menetluslike nõuete paljusust. Näiteks ei ole taotlus, millega palutakse jätta mingid sätted põhiseadusvastasena kohaldamata, eraldi vaidluse esemeks, vaid õiguse tõlgendamise ja kohaldamise taotlus, mis ei ole kohtule siduv ning mille kohta kohus ei pea otsuse resolutsioonis seisukohta võtma.²¹ Sama kehtib Euroopa Kohtult eelotsuse küsimise taotluse

¹⁷ MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 253, änr 75.

¹⁸ Rosenberg/Schwab/Gottwald (2004) § 92, änr 10.

¹⁹ Vrd MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 4-5.

²⁰ RKTko 17.12.2012, 3-2-1-157-12, p 14.

²¹ RKTko 05.06.2012, 3-2-1-68-12, p 12.

kohta. Lisaks ei ole eraldi haginõudena käsitatav menetluskulude hüvitamise nõue, mistõttu Riigikohus on leidnud, et lubatav ei ole nõue, milles palutakse üksnes jätta menetluskulud isiku kanda, kes muidu asjas kostjaks ei ole.²² Samamoodi ei ole edasikaebemenetluses kõrgema astme kohtule esitatud taotlus menetluse edasise korralduse kohta – teha asjas uus otsus või alternatiivselt saata asi madalama astme kohtule uueks läbivaatamiseks – käsitatav kaebuse esemena, mis oleks kohtule siduv.²³

1.2. Subjektiivne ja objektiivne nõuete paljusus

Saksa õigusteoorias eristatakse mitme menetlusliku nõude esitamise korral seda, kas tegemist on subjektiivse või objektiivse nõuete paljususega.²⁴

Subjektiivne nõuete paljusust tekib Saksa erialakirjanduse kohaselt juhul, kui hageja või kostja poolel osaleb menetluses mitu isikut.²⁵ Eesti tsiviilkohtumenetluses reguleerib subjektiivse nõuete paljususe olukorda TsMS § 207, mille esimese lõike järgi võivad mitu isikut esitada ühise hagi ja hagi võib esitada ühiselt mitme kostja vastu, kui menetluse esemeks on mitme isiku ühine õigus, mitu isikut on õigustatud või kohustatud samast alusest või menetluse esemeks on samalaadsed ja olemuslikult samalaadsest alusest tekkinud nõuded või kohustused. Sama paragrahvi teise lõike järgi osaleb iga hageja või kostja menetluses teise poole suhtes iseseisvalt ning ühe hageja või kostja toimingust ei tulene reeglina õiguslikke tagajärgi tema kaashagejale või -kostjale. Erandiks on olukord, kus vaidlusalust õigussuhet saab tuvastada üksnes kõigi kaashagejate või -kostjate suhtes ühiselt ehk tegemist on nn vältimatute kaashagejate või -kostjatega. Sellises olukorras osalevad kaashagejad või kostjad menetluses ühiselt ning kui kas või üks kaashageja või -kostja järgib menetlustähtaega, osaleb kohtuistungil, esitab kaebuse või osaleb muu menetlustoimingu tegemisel, kehtivad tema toimingud TsMS § 207 lg 3 järgi ka teiste kaashagejate või -kostjate suhtes.

Subjektiivse nõuete paljususe korral ei ole menetluslik nõuete paljusus tingitud kohtule esitatud taotluste sisulisest erinevusest, vaid sellest, et taotlused on esitatud erinevate isikute vastu. Kui tavaliselt tekib hagi esitamisega üks tsiviilkohtumenetlusõigussuhe, mille osalised on kohus, hageja ja kostja,²⁶ siis hagi esitamisel mitme kostja vastu tekib

²² RKTko 03.10.2012, 3-2-1-94-12, p 18.

²³ Vt nt RKTkm 22.02.2017, 3-2-1-157-16, p 11.

²⁴ Nt MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 7.

²⁵ MüKoZPO/Schultes (2016) § 59, änr 3.

²⁶ Tsiviilkohtumenetlusõigussuhe on Saksa õigusteooria järgi kolmekülgne avalik-õiguslik õigussuhe, mille tekkimine on tingitud sellest, et kohtumenetluses on nii menetlejal kui ka menetlusosalistel oma õigused ja

menetluslikke õigussuhteid niisama palju, kui palju on isikuid, kellelt hageja midagi nõuab. Samamoodi suureneb tsiviilkohtumenetlusõigussuhete hulk mitme isiku ühise hagi korral vastavalt hagejate arvule. Sisuliselt on menetlus jagatav iseseisvateks vaidluse esemeteks, millest igaühe poolteks on üks hageja ja üks kostja.²⁷

Selline eristamine on oluline, sest menetluse tulemus võib iga kaashageja või -kostja jaoks olla erinev.²⁸ Eelduslikult teeb kohus asjas ühise lõpplahendi, kuid vajadusel saab iga vaidluse kohta teha TsMS § 450 järgi eraldi osaotsuse. Samuti on võimalik, et kohe alguses tuleb hagi jätta osaliselt menetlusse võtmata või läbi vaatamata, sest ühe kaashageja või -kostja suhtes ei ole menetluse eeldused täidetud. Samamoodi lõpetatakse menetlus üksnes selle hageja suhtes, kes hagist TsMS § 429 järgi loobub või selle TsMS § 424 järgi tagasi võtab, ning hagi saab rahuldada üksnes selle kostja suhtes, kes hagi TsMS § 440 järgi õigeks võtab. Isegi kui lõpuks tehakse ühine otsus, on see igale kaashagejale ja -kostjale siduv üksnes teda puudutavas osas.

Hagimenetluses võib ühel poolel osaleda mitu isikut, kui nendevaheliste vaidluste iseloom on selline, et otstarbekam on viia menetlus läbi ühiselt ning teha asjas üks lõpplahend. Ühise menetluse eeldused tulenevad TsMS § 207 lg-st 1 ja §-st 374, kusjuures mõlemat peaks tõlgendama laialt, pidades silmas eelkõige menetlusökonoomiat.²⁹ Asjade ühise menetlemise otstarbekus väljendub enamasti asjaolude väljaselgitamises, mis toimub menetluses kõigi vaidluste jaoks ühiselt. Sellest tulenevalt on vaidluste ühine või eraldi lahendamine, kui tegemist ei ole just TsMS § 207 lg-s 3 sätestatud vältimatute kaashagejate või -kostjatega, menetluse korralduslik küsimus, mis lahendatakse vastavalt kohtu paremale äranägemisele. Ühest küljest on asjades, kus vaieldakse peamiselt asjaolude väljaselgitamise üle, tõenäoliselt otstarbekas menetleda seotud vaidlusi koos, sest kõik menetlusosalised saavad tõendeid esitada ja kohus neid vabalt hinnata. Teisest küljest, kui vaidluse ese on õiguslikult või faktiliselt mitmekesine ning eri menetlusosaliste suhtes otsuse tegemise tingimused ei pruugi kokku langeda, võib olla praktilisem nõuded kohe alguses TsMS § 375 järgi eraldada, et õigussuhted menetluse käigus veelgi segasemaks ei muutuks.

kohustused. – Vt täpsemalt P. Gottwald (toim). Rosenberg/Schwab/Gottwald Zivilprozessrecht. C. H. Beck 2004, § 2, änr 2 jj.

²⁷ Vt ka Rosenberg/Schwab/Gottwald (2004) § 48, änr 12.

²⁸ Olulise erandi moodustavad vältimatud kaashagejad või -kostjas TsMS § 207 lg 3 tähenduses. Nende puhul ei saa menetlust osadeks jagada ja menetlustoimingute õiguslikke tagajärgi eristada, sest pooltevahelise õigussuhte olemusest või menetluslikest erisustest tulenevalt on võimalik lahendada asi kõigi menetlusosaliste suhtes ainult ühiselt. Magistritöös on subjektiivsest nõuete paljususest antud üldine ülevaade ega ole käsitletud erisusi, mis tekivad juhul, kui menetluses osalevad vältimatud kaashagejad või -kostjad. Neid erisusi aitab mõista Saksa erialakirjandus, vt nt Rosenberg/Schwab/Gottwald (2004) § 49, änr 2 jj.

²⁹ Vrd Zöllner/ZPO/Vollkommer (2016) § 60, änr 4. – R. Geimer jt (toim). ZÖLLER Zivilprozessordnung. 31. Aufl. Otto Schmidt 2016.

Objektiivset nõuete paljususe olukord tekib Saksa õigusteooria kohaselt juhul, kui hageja esitab ühes hagi sama kostja vastu kaks või enam menetluslikku nõuet või tugineb ühe menetlusliku nõude alusena erinevatele faktiliste asjaolude kogumitele.³⁰ Objektiivne nõuete paljusus toob menetluses kaasa vaidluse esemete paljususe, kuna iga menetluslik nõue koos selle aluseks olevate asjaoludega moodustab eraldi vaidluse eseme. Objektiivse nõuete paljususe alla kuuluvad lisaks kumulatiivsetele nõuetele alternatiivsed ja järjestatud nõuded. Eesti tsiviilkohtumenetluses reguleerib objektiivset nõuete paljusust TsMS § 370, mille esimese lõike esimese lause järgi võib hageja esitada ühes hagi sama kostja vastu mitu erinevat nõuet ja neid võib koos menetleda, kui kõik esitatud nõuded alluvad menetlevale kohtule ning lubatud on sama menetluse liik. Sama lõike teine lause täpsustab, et hageja võib ühes hagi esitada ka nõudeid, mis põhinevad erinevatel asjaoludel. Alternatiivseid ja järjestatud nõudeid reguleerib TsMS § 370 teine lõige, mida on täpsemalt käsitletud allpool.

Kui hageja esitab TsMS § 370 lg 1 järgi ühes hagiavalduses mitu menetluslikku nõuet ning soovib nõuete üheaegset rahuldamist, on tegemist kumulatiivse nõuete paljususega. Näiteks võib hageja korraga nõuda kahju hüvitamist ja kahju tekitava käitumise lõpetamist. Nõuete omavaheline seos tähendust ei oma, mistõttu ka näiteks põhi- ja kõrvalnõude samaaegne esitamine toob Saksa erialakirjanduse kohaselt kaasa menetluslikus mõttes nõuete paljususe.³¹ Objektiivse nõuete paljususega on tegemist ka juhul, kui hageja nõue tugineb erinevatele faktiliste asjaolude kogumitele. Näiteks võib hageja taotlus kostjalt kindla rahasumma väljamõistmiseks tugineda mitmele võlale, mis on tekkinud erinevate lepingute või lepinguväliste võlasuhete alusel.³² Sellises olukorras on hagejal võimalik valida, kas esitada nõuded ühiseks läbivaatamiseks ja lahendamiseks samas tsiviilasjas või algatada eraldi hagiavalduste esitamisega iga nõude kohta iseseisev tsiviilasi. Sarnaselt subjektiivse nõuete paljususega hindab seda, kas kumulatiivselt esitatud menetluslike nõuete ühine läbivaatamine on otstarbekas, lõppastmes kohus, kes saab vajadusel TsMS §-de 374 ja 375 järgi nõudeid liita või eraldada.

³⁰ MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 5.

³¹ MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 8.

³² Vt ka MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 9.

1.3. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete regulatsioon

Alternatiivsed ja järjestatud nõuded erinevad kumulatiivsetest nõuetest kui kõige tavalisemast objektiivse nõuete paljususe vormist eelkõige selle poolest, et hageja ei soovi kohtuotsuse tegemist tingimata kõigi nõuete kohta, vaid on seadnud erinevate nõuete läbivaatamise ja lahendamise omavahelisse sõltuvusse.

Menetlusõiguslikult on alternatiivsete ja järjestatud nõuete lubatavus mõneti anomaalne nähtus. Nimelt ei tohi menetlustoimingud, sh hagiavalduse esitamine, Saksa õigusteooria järgi reeglina olla tingimuslikud, sest selline sõltuvus muudaks menetluse läbiviimise ebakindlaks.³³ Kui hageja seoks hagi esitamise mingisuguse menetlusvälise asjaolu või sündmusega, kaasneks sellega alati oht, et tingimuse saabumise või äralangemise korral muutub kogu kohtumenetlus alusetuks. Lubatavaks peetakse siiski sama menetluse siseseid tingimusi, millega seatakse menetlustoimingu kehtivus sõltuvusse menetluse käigust, eelkõige menetlusosalise enda või tema vastaspoole muu taotluse rahuldamisest või rahuldamata jätmisest.³⁴ Sellest tulenevalt ongi lubatud esitada alternatiivseid ja järjestatud nõudeid, millega hageja seab ühe nõude lahendamise sõltuvusse sellest, kas tema (esmasest järjekorras esitatud) teine nõue rahuldatakse või mitte.³⁵

Eesti kehtiv tsiviilkohtumenetlusõigus on eriline selle poolest, et meil on olemas eraldi regulatsioon alternatiivsete ja järjestatud nõuete kohta. Paradoksaalsel kombel on selle regulatsiooni eeskuju Saksa õigusteooria, kuigi Saksa tsiviilkohtumenetlusõiguses eraldi alternatiivsete ja järjestatud nõuete regulatsioon puudub. Saksa ZPO § 260 järgi võib hageja esitada ühes hagi mitu nõuet sama kostja vastu, isegi kui nõuded tuginevad erinevatele asjaoludele, tingimusel et kõigi nõuete menetlemine on sama kohtu pädevuses ja lubatud on sama menetlusliik. Miski selle sätte sõnastuses ei viita hageja õigusele seada ühes hagi esitatud nõuete menetlemine omavahelisse sõltuvusse või kirjutada kohtule ette nõuete lahendamise järjekord. Ometi on alternatiivsete ja järjestatud nõuete esitamise võimalus Saksa õigusteoorias ja -praktikas üldist tunnustust leidnud ning seda eelkõige põhjusel, et nõuete sellisel viisil esitamine on tsiviilkohtumenetluse eesmärgi arvestades otstarbekas.³⁶

³³ ZöllerZPO/Greger (2016) Vor § 128, änr 20. Ka Eesti õiguskirjanduses on märgitud, et tingimuslikkus ei ole menetlustoimingute puhul üldjuhul lubatav. – A. Pärsimägi. Hagimenetlus. Hagi ja taotluste esitamine. Juura 2016, lk 22.

³⁴ ZöllerZPO/Greger (2016) Vor § 128, änr 20.

³⁵ Järjestatud nõuete kohta on Saksa erialakirjanduses märgitud, et kuna hageja põhinõue on kohtu menetluses tingimusteta ning abinõude lahendamisega kohus esialgu tegelema ei pea, puudub järjestatud nõuete puhul oht, et kohtu tegevus hagi läbivaatamisel võiks osutuda tingimuse äralangemise tõttu täiesti tarbetuks. Pigem aitab järjestatud nõuete esitamine tagada menetlusökonomiat, sest vajadusel vaadatakse erinevad hageja nõuded läbi samas menetluses, mitte üksteise järel eraldi tsiviilasjadena. – H. Wendtland (2001), lk 27-28.

³⁶ Iseäranis järjestatud nõuete esitamise kohta märgitakse, et selline võimalus aitab paremini tagada menetlusökonomiat ning maandada hagejale kohtusse pöördumisega kaasnevaid riske, kui seda võimaldab

Samamoodi tunnustati Eesti kohtupraktikas alternatiivsete ja järjestatud nõuete lubatavust juba enne kehtiva tsiviilkohtumenetluse seadustiku jõustumist, kuigi varasem menetlusõigus seda küsimust ei reguleerinud.³⁷ Näiteks on hageja alternatiivseid nõudeid mainitud ühes Riigikohtu 1996. a otsuses.³⁸ Kõik see näitab, et praktikas kasutatakse alternatiivseid ja järjestatud nõudeid sõltumata sellest, kas seaduse tasandil on vastav regulatsioon olemas või kui põhjalik see on.

Peamine alternatiivsete ja järjestatud nõuete esitamist reguleeriv säte Eesti kehtivas tsiviilkohtumenetlusõiguses on TsMS § 370 lg 2, mille kohaselt võib hakis esitada mitu alternatiivset nõuet, samuti mitu nõuet selliselt, et hageja palub rahuldada mõne nõude üksnes juhul, kui esimest nõuet ei rahuldata. Kui hageja seda võimalust kasutab, tuleb tsiviilasja hinna määramisel TsMS § 134 lg 1 teise lause järgi arvesse võtta üksnes hageja suuremat nõuet, kuigi üldjuhul sama lõike esimese lause järgi hagi hinna arvestamisel ühes hakis sisalduvad nõuded liidetakse. Alternatiivsete või järjestatud nõuete kohta otsuse tegemisel on keskse tähendusega säte TsMS § 442 lg 8 viimane lause, millest tulenevalt ei pea kohus ühe alternatiivse nõude rahuldamisel teise alternatiivse nõude rahuldamata jätmist põhjendama. Nii TsMS § 134 lg 1 teine lause kui ka TsMS § 442 lg 8 viimane lause nimetavad ainult alternatiivseid nõudeid, eristamata olukorda, kus hageja on oma nõuded järjestanud, kuid sellest hoolimata on mõlemad sätted kohaldatava ka järjestatud nõuetele.³⁹

Muid erisätteid alternatiivsete ja järjestatud nõuete kohta tsiviilkohtumenetluse seadustikus ei leidu. Osundatud alternatiivsete ja järjestatud nõuete regulatsioon ei ole kaugeltki täielik ning magistritöö järgnevates osades esitatud põhjalikum analüüs näitab, et kohati on see isegi eksitav. Regulatsiooni lünkade täitmiseks ja eksitavast sõnastusest tingitud kohaldamisraskuste ületamiseks oluline mõista alternatiivsete ja järjestatud nõuete olemust.

mitme nõude kumulatiivne esitamine. – Vt nt W. Merle. Zur eventuellen Klagenhäufung. – Zeitschrift für Zivilprozess. Band 83. Carl Heymanns Verlag 1970, lk 436, 438-439.

³⁷ Tulenevalt TsKPS 149 lg-st 1 ja TsMS (1998) § 150 lg-st 1 võis hageja esitada ühes hagiavalduses mitu omavahel seotud nõuet, kuid täpsemalt kumbki õigusakt nõuete koos esitamise tingimusi ei reguleerinud.

³⁸ RKTKo 19.09.1996, 3-2-1-95-96. Täpsemalt on selle otsuse kirjeldavas osas märgitud, et hageja loobus 8. novembril 1995. a linnakohtu istungil alternatiivsest nõudest tema tunnistamiseks korteriühistu liikmeks ning taotles välja mõista kostjalt hageja õe osak tema korteri väärtuses. Selle kohtumenetluse toimumise ajal kehtis TsKPS.

³⁹ Sama seisukohta on avaldatud Eesti varasemas õiguskirjanduses. – Vt T. Tampuu (2011), lk 345.

1.4. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete iseloomulikud tunnused

Alternatiivses vormis objektiivse nõuete paljususega on Saksa erialakirjanduse kohaselt tegemist olukorras, kus hageja esitab mitu menetluslikku nõuet ja palub neist rahuldada ainult ühe kas kohtu või kostja valikul.⁴⁰ Sellisel juhul on hageja esitanud küll mitu menetluslikku nõuet, kuid lõppastmes peab neist rahuldatud saama ainult üks, kusjuures hageja ei täpsusta, milline. Just selliseid nõudeid on silmas peetud TsMS § 370 lg 2 esimeses pooles, mille järgi hagi võib esitada mitu alternatiivset nõuet. Enamasti peetakse alternatiivsete nõuete all silmas seda, kui hageja on esitanud mitu nõuet (hagi eset), mis võivad tugineda kas samadele või erinevatele asjaoludele (hagi alusele).

Näiteks on sama hagi aluse, kuid erinevate hagi esemetega tegemist olukorras, kus hageja nõuab asjaõigusseaduse⁴¹ (AÕS) § 77 lg 2 alusel kaasomandi lõpetamist kas asja reaalosadeks jagamisega või nii, et asi müüakse avalikul enampakkumisel ja saadud raha jagatakse kaasomanike vahel vastavalt nende osa suurusele. Siiski on menetluslikult alternatiivsete nõuetega tegemist ka juhul, kui hageja esitab ühe nõude ja tugineb seejuures erinevatele hagi alustele.⁴² Selline olukord tekib näiteks juhul, kui hageja nõuab sama rahasumma tasumist kas müügilepingust tulenevalt või ostja antud konstitutiivse võlatunnistuse alusel.

Praktikas kasutatakse järjestamata alternatiivseid nõudeid võrdlemisi vähe, sest see ei tekita ebaselgust ainult kohtus ja kostjas, vaid muudab ka hageja jaoks menetluse lõpptulemuse raskesti ettenähtavaks. Saksa erialakirjanduses ja praktikas valitseva seisukoha järgi peetakse mitme menetlusliku nõude esitamist nõudeid järjestamata enamikel juhtudel koguni lubamatuks, sest kohtul ja vastaspoolel ei ole võimalik üheselt aru saada, mida hageja soovib kohtusse pöördumisega saavutada, ja see muudab hagiavalduse ebaselgeks.⁴³ Eesti kohtupraktikas kasutatakse alternatiivsete nõuete mõistet küll palju, kuid enamasti on selle all mõeldud TsMS § 370 lg 2 teise poole kohaselt järjestatud nõudeid. Selline mõistekasutus, mis on tingitud peamiselt asjaolust, et ka seaduse tekst ei erista selgelt alternatiivsete ja järjestatud nõuete mõistet, on küll ebatäpne, kuid praktikas suuri probleeme tekitada ei tohiks, kuna saab eeldada, et mõeldud on järjestatud nõudeid.

⁴⁰ Stein/Jonas/Roth (2016) § 253, änr 55. – R. Bork, H. Roth (toim). Stein/Jonas Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 3. 23. Aufl. Mohr Siebeck 2016.

⁴¹ Asjaõigusseadus. – RT I 1993, 39, 590; 25.01.2017, 4.

⁴² Vt ka MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 12.

⁴³ Nt H. Wendtland (2001), lk 9; Thomas/Putzo/Reichold (2016) § 260, änr 7. – H. Thomas jt (toim). Thomas/Putzo Zivilprozessordnung. 37. Aufl. C. H. Beck 2016. Täpsemalt on nõuete järjestamata jätmise lubatavuse tingimusi ja tagajärgi analüüsitud magistritöö II osa alapeatükis 1.3.

Järjestatud vormis objektiivse nõuete paljususega on Saksa erialakirjanduse kohaselt tegemist olukorras, kus hageja on esitanud mitu menetluslikku nõuet ja seadnud need omavahel sõltuvusse nii, et taotleb kõigepealt esmases järjekorras esitatud nõude (nn põhinõude) lahendamist ja üksnes juhul, kui see otsus on negatiivne, ka tagumises järjekorras esitatud nõude (nn abinõude) lahendamist.⁴⁴ Eesti tsiviilkohtumenetlusõiguses vastab sellele määratlusele TsMS § 370 lg 2 teine pool, mille kohaselt hakis võib esitada mitu nõuet selliselt, et hageja palub rahuldada mõne nõude üksnes juhul, kui esimest nõuet ei rahuldata.

Järjestatud nõuded võivad olla erinevad taotletava kohtulahendi sisu või õiguskaitse vormi poolest ning tugineda samadele või erinevatele faktilistele alustele.⁴⁵ Näiteks on võimalik taotleda kinnistusraamatu kande parandamist kinnisasja võõrandamise tühisusele tuginedes ning juhaks, kui seda nõuet ei rahuldata, taotleda omandiõiguse üleandmist kinnisasja tagasiostmisele tuginedes. Samuti on juriidilise isiku juhtorgani otsuse vaidlustamisel võimalik paluda kõigepealt tuvastada, et otsust ei ole vastu võetud, ning juhaks, kui kohus tuvastab, et otsus on olemas, nõuda otsuse tühisuse tuvastamist ja viimases järjekorras kehtetuks tunnistamist.⁴⁶

Järjestatud nõuete – aga ka praktikas vähem levinud alternatiivsete nõuete – eripäraks on see, et kohtul ei ole tingimata vaja lahendada kõiki hageja nõudeid, samas kui kumulatiivselt esitatud nõuete puhul peab kohus hagi täielikuks lahendamiseks alati seisukoha võtma iga hageja nõude kohta. Eesti tsiviilkohtumenetlusõiguses väljendab seda eripära TsMS § 442 lg 8 viimane lause, mida tuleks mõista nii, et hageja alternatiivse nõude või esmase järjestatud nõude rahuldamise korral ei pea kohus ülejäänud nõuetega üldse tegelema.⁴⁷ Samast eripärast on tingitud ka TsMS § 134 lg 1 teises lauses sätestatud tsiviilasja hinna arvestamise erand.⁴⁸ Abinõude esitamist põhinõude järel n-ö teisejärgulisena peetakse Saksa erialakirjanduses mõistlikuks näiteks juhul, kui hageja soovib peatada abinõude aegumist, kuid eelistab põhinõude rahuldamist, sest see on talle kohtusse pöördumisega taotletavat eesmärki arvestades soodsam.⁴⁹ Hageja määratud nõuete lahendamise järjekord on kohtule siduv, nagu on leitud ka Eesti õiguskirjanduses⁵⁰ ja Riigikohtu praktikas⁵¹. Seega

⁴⁴ Nt ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 4.

⁴⁵ Viimast on kinnitanud ka Riigikohus – vt RKTkm 09.06.2009, 3-2-1-59-09, p 12.

⁴⁶ Vt RKTko 11.06.2014, 3-2-1-55-14, p-d 12–14.

⁴⁷ TsMS § 442 lg 8 viimase lause sõnastusest tulenevaid probleeme on analüüsitud magistritöö II osa alapeatükis 3.1.

⁴⁸ Alternatiivsete nõuete puhul arvestatakse tsiviilasja hind ainult suurema nõude järgi. Tsiviilasja hinnast sõltub riigilõiv ning hagejalt ei oleks õiglane nõuda riigilõivu nõuete liitmisel saadud hagi hinna järgi, kui kohus tõenäoliselt kõiki hageja nõudeid üldse ei menetle. Vt täpsemalt magistritöö II osa alapeatükki 2.2.

⁴⁹ Ch. Paulus. Zivilprozessrecht. 6. Aufl. Springer 2016, änr 135.

⁵⁰ T. Tampuu (2011), lk 346

⁵¹ Nt RKTko 26.09.2006, 3-2-1-53-06, p 12; 18.04.2007, 3-2-1-27-07, p 14.

annab järjestatud nõuete esitamine hagejale võimaluse kirjutada kohtule siduvalt ette nõuete kontrollimise järjekord.

Enamasti järjestab hageja oma nõuded selliselt, et palub kohtul rahuldada tagumises järjekorras esitatud nõude juhul, kui esmases järjekorras esitatud nõue jääb mingil põhjusel rahuldamata või läbi vaatamata – nõude menetlemise eeldused ei ole täidetud, hageja loobub hagist või võtab hagi tagasi, nõude rahuldamine ei ole materiaaolõiguslikult võimalik vms.⁵² Saksa erialakirjanduses on tunnustatud ka võimalust esitada kaks nõuet selliselt, et hageja palub kohtul tagumises järjekorras esitatud nõuet menetleda üksnes juhul, kui eespoolne nõue rahuldatakse (nn ebaehtne järjestatud nõuete paljusus).⁵³ Näiteks võib hageja olla huvitatud sellest, et kõigepealt lahendatakse tema nõue isaduse tuvastamiseks ning üksnes juhul, kui kohus selle nõude rahuldab, menetletakse tagumises järjekorras esitatud elatise maksmise nõuet. Sellisel viisil nõuete järjestamine peaks olema lubatud ka Eesti tsiviilkohtumenetluses,⁵⁴ kuigi TsMS § 370 lg 2 nimetab vaid nõuete järjestamist juhaks, kui eespoolset nõuet ei rahuldata. Riigikohus on varemgi TsMS § 370 lg-t 2 analoogia korras kohaldanud.⁵⁵

Järjestatud nõuete puhul on oluline tähele panna, et nõuete paljususest saab rääkida üksnes juhul, kui põhi- ja abinõue kokku ei lange. Kui hageja abinõue hõlmab põhinõuet, on Saksa erialakirjanduse järgi nõuete paljususega tegemist üksnes osas, milles abinõue põhinõude ulatust ületab.⁵⁶ Näiteks on põhinõuet hõlmava abinõudega tegemist olukorras, kus hageja soovib saada kinnisasja omanikuna kinnistusraamatusse kantud ning nõuab selleks esmalt kinnistusraamatu kande parandamist ja tagumises järjekorras alternatiivselt kinnisasja üleandmiseks vajalike käsutuste ja toimingute tegemist. Veel on Saksa erialakirjanduses näitena välja toodud olukord, kus hageja nõuab kostjalt jaanuarist augustini sissenõutavaks muutunud üüri väljamõistmist või alternatiivselt vähemalt veebruari ja märtsi üüri.⁵⁷ Sellises olukorras on menetluslikult tegemist ühe nõudega, mille täielikuks rahuldamiseks peab hageja tõendama üüri saamise õigust kogu vaidlusaluse perioodi eest.

Põhinõudest hõlmatud näilise abinõudega on Saksa erialakirjanduse järgi tegemist ka olukorras, kus hageja nõuab alternatiivselt kohustuse täitmisega kohustuse olemasolu tuvastamist või täitmist vastusoorituse vastu.⁵⁸ Ka Riigikohus on leidnud, et olukorras, kus hageja palus mõista kostjalt välja rahasumma või alternatiivselt tuvastada vara kuulumine

⁵² Vt ka Stein/Jonas/Roth (2016) § 260, änr 12.

⁵³ Nt Stein/Jonas/Roth (2016) § 260, änr 12; H. Wendtland (2001), lk 12.

⁵⁴ Täpsemalt on ebaehtsa järjestatud nõuete paljususe lubatavuse tingimusi käsitletud magistritöö II osa alapeatükis 1.5.

⁵⁵ RKTko 03.04.2012, 3-2-1-20-12, p 23.

⁵⁶ H. Wendtland (2001), lk 7.

⁵⁷ H. Wendtland (2001), lk 5.

⁵⁸ H. Wendtland (2001), lk 5.

poolte ühisomandisse, puudus hagejal tuvastusnõude esitamiseks TsMS § 368 lg 1 järgi õiguslik huvi, sest vara kuulumine ühisomandisse tuli rahalise nõude lahendamise eeldusena nagunii tuvastada.⁵⁹ Sellises olukorras on alternatiivne nõue kvalitatiivselt hõlmatud esmases järjekorras esitatud sooritusnõudest ning nõuete paljusust menetluslikus mõttes ei teki.

1.5. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete peamised kasutusvaldkonnad

Alternatiivsete ja järjestatud nõuete esitamine on iseenesest lubatud kõigis hagiastjades, sõltumata hageja nõuete aluseks oleva õigussuhte laadist. Sellegi poolest saab välja tuua teatud tüüpi tsiviilasjad, kus alternatiivseid ja järjestatud nõudeid kasutatakse tavapärasest sagedamini ning kus see annab asja olemust arvestades kõige paremaid tulemusi.

Eesti kohtupraktikas on alternatiivsete või järjestatud nõuete esitamist otstarbekaks peetud juhul, kui vaidlus on olemuslikult selline, mida on võimalik lahendada mitmel eri viisil, kuid kohus saab valida üksnes poolte nõutud viiside vahel. Tüüpiliseks näiteks sellistest vaidlustest on kaasomandi lõpetamise asjad, kus kohus saab valida üksnes hagi või vastuhagi nõudena esitatud kaasomandi lõpetamise viiside vahel.⁶⁰ Asjaõigusseaduse kommentaarides on märgitud, et kohus teeb kaks otsust: kas kaasomand lõpetada ning kui lõpetada, siis millisel viisil; seega võib kohus aktsepteerida kaasomandi lõpetamise soovi, kuid mitte iga lõpetamise viisi.⁶¹ Vaidluse tervikliku lahendamise võimaldamiseks peaks hageja seega esitama alternatiivsete nõuetena kõik kaasomandi lõpetamise viisid, mis on talle vastuvõetavad, ning kostja peaks omakorda tegema sama.

Analoogse olukorraga on tegemist TsMS § 368 lg-st 2 tuleneva spetsiifilise tuvastusnõude esitamise korral. TsMS § 368 lg 2 esimese lause kohaselt võib sissenõudja või võlgnik täitemenetluses täitedokumendi tõlgendamise üle vaidluse tekkimise korral esitada hagi teise poole vastu nõudega tuvastada, kas täitedokumendist tuleneb hagejale mingi konkreetne õigus või kohustus. Sama lõike teises lauses on täpsustatud, et sellise nõudega tuvastushagi võib täitedokumendi selgitamiseks esitada ka muul juhul, kui täitedokumendi täitmise või toime üle on tekkinud vaidlus. Riigikohus on märkinud, et sellisel juhul tuleb hagi paluda kohtul tuvastada, et mingil konkreetset viisil täitedokumenti täites saab selle lugeda täidetuks, ning mõistlik on esitada mitu alternatiivset nõuet, sest kui kohus hageja

⁵⁹ Vt RKTko 21.12.2016, 3-2-1-129-16, p-d 11, 13.1.

⁶⁰ Vt nt RKTko 21.12.2004, 3-2-1-143-04, p 17; 04.09.2012, 3-2-1-95-12, p 10.

⁶¹ AÕS-Komm I/Varul (2014) § 77, lk 342, komm 3.2. – P. Varul jt (koost). Asjaõigusseadus I: Kommenteeritud väljaanne. Juura 2014.

pakutud täitmise viisidega ei nõustu, jääb hagi rahuldamata.⁶² Riigikohtu seisukoha järgi on lubamatu hagi, milles kohtult taotletakse täitedokumendi täitmise viisi kindlaksmääramist, kuid ise mingit viisi välja ei pakuta, või milles üksnes palutakse täitedokumenti selgitada.⁶³

Ilmselt saab kaasomandi lõpetamise ja täitedokumendi tõlgendamise asjades lubatavaks pidada nii järjestatud kui ka kitsas mõttes alternatiivsete nõuete esitamist, sest kohus peab võimalike alternatiivide vahel valides arvestama mõlema poole huve ja võimalusi. Kui pooled on oma nõuded järjestanud, peab kohus kaaluma erinevaid asja lahendamise viise poolte eelistusi silmas pidades.⁶⁴ Olukorras, kus nõudeid esitavad mõlemad pooled, võib poolte eelistuste järgmine siiski olla keeruline. Näiteks võib kaasomandi lõpetamine asja reaalosadeks jagamisega olla hageja esimene ja kostja viimane eelistus. Sellisel juhul ei ole kohtul võimalik lähtuda nõuete lahendamise järjekorra valikul mõlema poole soovist. Muul juhul tuleks lähtuda sellest, et kohus on hageja määratud järjekorraga seotud, ning kui see kostjale ei sobi, saab ta esitada vastuhagi.

Lisaks võib alternatiivsete või järjestatud nõuete esitamine olla otstarbekas juhul, kui alles pärast asjaoludele esialgse õigusliku hinnangu andmist selgub, milline nõue on hagejal vaja eesmärgi saavutamiseks esitada. Sellistes asjades peaks hageja selguse huvides oma nõuded kindlasti järjestama. Näiteks olukorras, kus pooled vaidlevad selle üle, kas kostja peab tasuma hagejale ostuhinna müügilepingu alusel või on hageja hilisema võlatunnistusega nõudest loobunud, peaks hageja esitama kohtule lisaks lepingu täitmise nõudele ka selge võlatunnistuse tagastamise nõude.⁶⁵ Vastasel juhul riskib hageja sellega, et kui kohus tuvastab võlatunnistuse kehtivuse, jääb hagi rahuldamata, sest lepingust tuleneva kohustuse täitmise nõue ei ole sama mis võlatunnistuse tagastamise nõue. Ühe nõude rahuldamata jätmine ei välista iseenesest teise nõude hilisemat esitamist, kuid esiteks tähendab see üldjuhul suuremaid menetluskulusid ning teiseks võib vahepeal mööduda nõude aegumistähtaeg⁶⁶ või õigust lõpetav tähtaeg⁶⁷. Olukorras, kus kostja oli teinud avalduse võlgniku nõude tasaarvestamiseks oma nõudega, kuid pankrotihalduri arvates ei olnud tasaarvestus lubatud, sest kostja oli saanud nõude loovutamise, võib pankrotihaldur esitada kostja vastu hagi võlgnevuse väljamõistmiseks, aga juhuks, kui kohtu hinnangul oli tasaarvestus kehtiv, võiks taotleda ka rahalise kohustuse täitmise kehtetuks tunnistamist tagasivõitmise korras.⁶⁸

⁶² RKTko 28.04.2010, 3-2-1-31-10, p 20.

⁶³ RKTko 28.04.2010, 3-2-1-31-10, p 20.

⁶⁴ Vt nt RKTko 28.10.2009, 3-2-1-110-09, p 16.

⁶⁵ RKTko 09.10.2007, 3-2-1-87-07, p 16; vt ka RKTko 29.09.2015, 3-2-1-81-15, p 1.

⁶⁶ Vt ka RKTko 15.06.2011, 3-2-1-53-11, p 19.

⁶⁷ Vt nt RKTko 19.03.2003, 3-2-1-25-03, p 10.

⁶⁸ Vrd RKTko 04.11.2014, 3-2-1-94-14, p 1.

Harvem tuleb praktikas ette seda, et hageja on esitanud ühe nõude ja tuginenud mitmele samaaegsele või üksteist välistavale elulisele olustikule.⁶⁹ Sellises olukorras peab kohus hagi rahuldamata jätmiseks kontrollima nõude eelduseid mõlema elulise olustiku taustal. Hageja peaks võimalikud hagi alused järjestama, kuid lõppastmes sõltub see, kas ja millistele asjaoludele tuginedes hagi rahuldatakse, sellest, mis asjaolud saab kohus poolte esitatud tõendite põhjal tõendatuks lugeda. Erinevatest hagi alustest tingitud nõuete paljususega on tegemist näiteks olukorras, kus hageja nõuab müügilepingu eseme tagastamist, tuginedes esmalt sellele, et ta on müügilepingu pool ja müügileping on tühine, sest tema esindajal ei olnud esindusõigust sõlmida müügilepingut sellistel tingimustel, nagu see sõlmiti, ning alternatiivselt sellele, et hageja sõlmis kostjaga omandireservatsiooniga müügilepingu ning kuna kostja ei ole tasunud ostuhinda, oli hagejal õigus müügilepingust taganeda.⁷⁰ Samuti on mitme hagi alusega tegemist olukorras, kus hageja tugineb oma kahju hüvitamise nõude alusena esiteks sellele, et kostja määras valesti vähemusaktsionäridelt ülevõetavate aktsiate väärtuse, ning teiseks sellele, et kostja müüs ülevõetud aktsiad alla turuhinna.⁷¹

⁶⁹ Täpsemalt on samas hagi erinevatele ja vastuolulistele hagi alustele tuginemise lubatavust käsitletud magistritöö II osa alapeatükis 1.4.

⁷⁰ Vt RKTko 30.11.2011, 3-2-1-110-11, p-d 11-12.

⁷¹ RKTko 03.03.2014, 3-2-1-197-13, p-d 32-33.

2. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete eristamine materiaaõiguslike nõudealuste paljususest

2.1. Materiaaõiguslike nõudealuste tähendus tsiviilkohtumenetluses

Tsiviilasja lahendamiseks peab kohus kohaldama materiaaõigust, lähtudes hageja nõudest ja esile toodud asjaoludest. Sageli esitab hageja koos nõude ja faktilise olustiku kirjeldusega omapoolse õigusliku käsitluse selle kohta, milliste õigusnormide alusel oleks hagi võimalik rahuldada. Isegi kui hageja ühelegi õigusnormile tuginenud ei ole, tekib õigusharidusega juristil, sh kohtunikul, hagiavaldust lugedes enamasti esmane ettekujutus, kuidas peaks hageja nõuded ja pooltevahelise õigussuhte kvalifitseerima. Eesti kohtupraktikas ja õiguskirjanduses ei ole välja kujunenud ühtset hagi eseme ja aluse käsitlust ning see tekitab raskusi menetluslike nõuete eristamisel materiaaõiguslikest nõudealustest. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete puhul on see probleem eriti terav, sest materiaaõiguslike nõudealuste konkurents ja alternatiivsete õiguskaitsevahendite kasutamise võimalus kandub sageli üle kohtumenetlusse, mille vahendusel õigusi teostatakse.

Võlaõigusseaduse kommentaarides on seoses õiguskaitsevahendi valikuga märgitud, et võlausaldaja on tihti sunnitud kasutama õiguskaitsevahendeid alternatiivselt, reastades nende kasutamise raskemast kergemale, sest alati on risk, et kohus ei nõustu võlausaldaja õigusliku käsitlusega ning sellisel juhul võib alternatiivsete õiguskaitsevahendite kasutamise võimalus olla minetatud (nt aegumise tõttu).⁷² Samas on tähelepanu juhitud õiguskaitsevahendite piiritlemise probleemile, mis tuleneb sellest, et materiaaõiguslikult alternatiivsed nõuded ei pruugi olla menetluslikult erinevad nõuded, vaid sama nõude erinevad õiguslikud põhjendused.⁷³ Ka Saksa erialakirjanduse järgi on materiaaõiguslik nõuete konkurents menetluslikult käsitatav olukorrana, kus üks nõue on põhjendatud mitmel õiguslikul alusel.⁷⁴ Järelikult on menetlusliku ja materiaaõigusliku nõude tähendus erinev, kusjuures üks menetluslik nõue võib hõlmata mitut (kumulatiivset või alternatiivset) materiaaõiguslikku nõudealust.

Riigikohus on väljendanud seisukohta, et hagiavalduses viidatud materiaaõiguse normid ja õiguslikud asjaolud hagi aluse hulka ei kuulu.⁷⁵ Näiteks on Riigikohus selgitanud,

⁷² VÕS-Komm I/Kõve (2016) § 101, lk 479, komm 9.e. – P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Juura 2016.

⁷³ VÕS-Komm I/Kõve (2016) § 101, lk 479, komm 9.e.

⁷⁴ ZöllerZPO/Vollkommer (2016) Einleitung, änr 71.

⁷⁵ Vt RKTkm 31.03.2014, 3-2-1-16-14, p-d 13-14.

et kahju hüvitamise hagi aluseks ei ole kuriteo toimepanemine kui selline, sest see sisaldab endas üksnes karistusõiguslikku hinnangut isiku teole, vaid konkreetsed teod, esmajoones kohustuste rikkumine.⁷⁶ Samuti ei oma Riigikohtu seisukohal tähtsust see, kui hageja nimetab kostja rikkumistele tuginedes oma nõude alusena erinevaid õigusnorme, sest menetlusõiguse järgi otsustab kohus, millist õigusakti tuleb asjas kohaldada, ning see ei ole hagi eseme ega aluse küsimus.⁷⁷ Vastavalt on Riigikohus alternatiivseid menetluslikke nõudeid ja nõudealuseid selgelt eristades leidnud, et kui hageja on hagi tuginenud alternatiivselt nõude erinevatele õiguslikele alustele, näiteks palunud kontrollida kahju hüvitamise nõuet nii lepingulise kui ka deliktilise nõudena, ei muuda see kohtu kohustusi asjaoludele õigusliku hinnangu andmisel.⁷⁸

Osundatud Riigikohtu seisukohad on kooskõlas käesolevas magistritöös lähtekohaks võetud hagi eseme ja aluse määratlusega ning mitmetes alternatiivsete ja järjestatud nõuetega asjades on Riigikohus sellisest arusaamisest ka lähtunud. Näiteks on Riigikohus olukorras, kus kostja kasutas vara jagamise lepingu sõlmimisel ära hageja vajadust vabaneda vägivaldsest suhtest ning hageja esitas kostja vastu nõude kinnistusraamatu kande muutmiseks, tuginedes vara jagamise lepingu tühistamisele tsiviilseadustiku üldosa seaduse⁷⁹ (TsÜS) § 96 järgi ähvarduse ja vägivallaga mõjutamise tõttu või tühisusele TsÜS § 86 järgi heade kommete vastasuse tõttu, õigesti leidnud, et tegemist ei ole alternatiivsete nõuetega TsMS § 370 lg 2 mõttes.⁸⁰ Olukorras, kus hageja esitas kostja vastu laenulepingust tuleneva rahalise nõude, kuid leping võis olla tühine, sest kostja nimel lepingu allkirjastanud isikul puudus esindusõigus, selgitas Riigikohus asja madalama astme kohtule tagasi saates, et kohtul ei ole takistust lahendada samas menetluses võimalik lepingu järgi üleantu alusetu rikastumise sätete alusel väljaandmise nõue, kui hagi ese ja esitatud asjaolud seda võimaldavad, kuna lepingu tühisust peab kohus arvestama omal algatusel.⁸¹ Samamoodi on Riigikohus selgitanud, et võlausaldajal võib olla nõue nii lepingu kui ka seaduse alusel ning menetluses on tal võimalik valida, kummal alusel ta nõude esitab, või tugineda erinevatele nõudealustele alternatiivselt, kuid sellisel juhul ei ole tegemist alternatiivsete nõuete esitamisega TsMS § 370 lg 2 mõttes, vaid hageja kasutab oma nõude põhjendamiseks erinevaid asjaolusid ja vastavaid norme.⁸²

⁷⁶ RKTko 11.05.2005, 3-2-1-41-05, p 12.

⁷⁷ RKTko 11.05.2005, 3-2-1-41-05, p 12.

⁷⁸ RKTko 05.01.2011, 3-2-1-116-10, p 38-39.

⁷⁹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216; 12.03.2015, 106.

⁸⁰ RKTko 25.09.2013, 3-2-1-83-13, p-d 11-12.

⁸¹ RKTko 05.01.2011, 3-2-1-116-10, p 40; vt ka RKTkm 12.11.2014, 3-2-1-108-14, p 21.

⁸² RKTko 26.10.2016, 3-2-1-91-16, p 11. See kehtib siiski juhul, kui nii lepingulise kui seadusest tuleneva nõude aluseks on sama eluline olustik. Kui asjaolud on niivõrd erinevad, et moodustavad erinevad hagi alused, on ka sama nõude puhul tegemist alternatiivsete nõuetega TsMS § 370 lg 2 tähenduses.

2.2. Peamised probleemid materiaalõiguslike nõudealuste ja menetluslike nõuete eristamisel

Vastupidiselt eeltoodud seisukohtade ja näidetega on Riigikohtu senises praktikas teinekord õigusnormidele hagi aluseks olevate asjaolude määratlemisel omaette tähendus antud. Näiteks on Riigikohus väljendanud seisukohta, et kutsehaigusest põhjustatud sissetulekukaotuse hüvitamiseks peab hageja hagiavalduses märkima, missuguseid tööohutuse norme on kostja rikkunud.⁸³ Magistritöö autori arvates ei ole õige nõuda töötajalt tööohutusnormide väljatoomist, sest tööandja tegevuse õigusvastasuse hindamiseks piisab, kui töötaja näitab ära, mida tööandja tema arvates tegemata jättis või valesti tegi. Töötaja ei pea teadma, millisest õigusaktist tööandaja käitumise õigusvastasus tuleneb, vaid seda peab kontrollima kohus. Samamoodi ei ole magistritöö autori arvates õige Riigikohtu juhis, et olukorras, kus kostja tekitatud kahju on kvalifitseeritav õigusvastase teona mitme sätte järgi, peab kohus asja uuel läbivaatamisel selgitama, missugusest deliktist tulenevalt nõuab hageja kahju hüvitamist.⁸⁴ Täpsemalt väitis hageja hagiavalduses, et kostja rikkus õigusnormi, mille kohaselt peab ehitises olema takistatud tule levik naaberehitisele, aga maa- ja ringkonnakohus pidasid kostja tegu õigusvastaseks võlaõigusseaduse⁸⁵ (VÕS) § 1045 lg 1 p 5, mitte § 1045 lg 1 p 7 järgi. Riigikohtu arvates oleks hageja pidanud valima, millisele deliktile ta tugineb, või esitama nõuded TsMS § 370 lg 2 järgi alternatiivselt.⁸⁶ Tegelikult ei sõltu hageja menetluslik nõue sellest, mis deliktiga on tegemist, mistõttu kirjeldatud olukorras ei oleks alternatiivsete või järjestatud nõuete esitamine võimalik olnud. Samuti ei välista hagiavalduses esitatud väide õigusnormi rikkumise kohta kohtu õigust asuda kahju hüvitamise nõude õiguslikul kvalifitseerimisel seisukohale, et samadel asjaoludel on tegemist omandiõiguse rikkumisega.

Sarnaseid näiteid võib Riigikohtu praktikast tuua kümneid, kuid lõppastmes saab nende pinnalt järeldada üksnes seda, et Riigikohtu praktika on vastuoluline. Probleemi tuumaks on seesama hagi eseme ja aluse käsitlus, mille järgi menetluslikke nõudeid määratletakse. Riigikohtul puudub ühtne arusaam sellest, kuidas tuleks määratleda hagi eset ja alust, ning seetõttu ei erista Riigikohus pahatihti menetluslikku nõuete paljusust materiaalõiguslike nõudealuste paljususest. Vastavalt on hageja nõude alternatiivseid õiguslikke põhjendusi käsitatud alternatiivsete ja järjestatud nõuetena TsMS § 370 lg 2 tähenduses.

⁸³ RKTko 13.01.2009, 3-2-1-117-08, p 11.

⁸⁴ RKTko 13.04.2011, 3-2-1-11-11, p 15.

⁸⁵ Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487; 31.12.2016, 7.

⁸⁶ RKTko 13.04.2011, 3-2-1-11-11, p 15.

Hagi eset ja alust on püütud lahti mõtestada nii Eesti kohtupraktikas kui ka õiguskirjanduses.⁸⁷ Riigikohus on hagi eset määratlenud kui hageja protsessuaalset taotlust, milles taotletakse kohtult millegi väljamõistmist või tuvastamist vms ning mille kohta võtab kohus hagi rahuldamise (või rahuldamata jätmise) korral seisukoha kohtuotsuse resolutsioonis.⁸⁸ Hagi aluse all mõistab Riigikohus neid hageja esitatud asjaolusid tegeliku elujuhtumi, elulise sündmuse kohta, mille tuvastamisega hageja seob oma nõude.⁸⁹ Selline määratlus jätab siiski võimaluse siduda hagi ese ja alus konkreetse õigusnormiga. Samamoodi kaldutakse Eesti õiguskirjanduses hagi alust ja eset seostama valitud materiaa lõiguse normi koosseisuga. Näiteks on T. Tampuu seisukoha järgi hagi aluseks faktiliste asjaolude kogumid (koosseisud), mis võimaldavad seadusest tulenevalt mingi õiguskaitsevahendi kohaldamist.⁹⁰ Hagi eseme osas on T. Tampuu siiski möönnud, et tegemist on taotlusega materiaa lõiguse kohaldamiseks, millega võivad olla hõlmatud mitme erineva materiaa lõigusliku kaitsevahendi kohaldamise taotlused.⁹¹

Materiaa lõiguse normiga kaldutakse siduma just hagi alust. Hagi eseme osas on paremini välja kujunenud arusaam, et TsMS § 363 lg 1 p-s 1 tähendab hageja selgelt väljendatud nõue hageja üldist kohtule esitatud taotlust, mitte materiaa lõiguslikku nõudealust, mille kohaldamise eelduseid hagi läbivaatamisel kontrollitakse. A. Pärsimägi on menetlusliku nõude (hagi eseme) ja materiaa lõigusliku nõudealuse erinevuse selgitamiseks toonud näite, et olukorras, kus hageja nõuab kostjalt 2000 euro väljamõistmist, on hagi ese „välja mõista 2000 eurot“ ning küsimus, kas see summa tuleb välja mõista lepingu täitmise, rikkumise või lepinguvälise kahju hüvitamiseks, kujutab endast materiaa lõiguslikku põhjendust, millega kohus seotud ei ole.⁹² Seega peab kohus hagi lahendamiseks küll hageja taotluse õiguslikult kvalifitseerima, kuid hagi ese sellest ei muutu.

Alternatiivsete ja järjestatud nõuete kontekstis tähendab see, et hageja esitatud või kohtu poolt võimalikuks erinevad peetavad õiguslikud põhjendused (nt võimalikud alternatiivsed materiaa lõiguslikud nõudealused) nõuete paljusust ei moodusta. See on kooskõlas ka Saksa erialakirjanduses valitseva seisukohaga, mille järgi saab tsiviilkohtumenetluses nõuete paljususest rääkida üksnes juhul, kui kohtu menetluses on mitu

⁸⁷ Ülevaatlisku käsitlust selle kohta, kuidas saadakse Eesti kohtutes aru hagi eseme ja aluse tähendusest, vt M. Vutt. Hagi ese ja alus tsiviilkohtumenetluses. Kohtupraktika analüüs. Tartu 2010.

⁸⁸ Nt RKTko 10.10.2007, 3-2-1-53-07, p 14

⁸⁹ RKTkm 31.03.2014, 3-2-1-16-14, p 13.

⁹⁰ T. Tampuu (2011), lk 351.

⁹¹ T. Tampuu (2011), lk 348-349.

⁹² A. Pärsimägi (2016), lk 78.

vaidluse eset (erineva hagi aluse või esemega nõuet), aga mitte juhul, kui hageja on esitanud ühe nõude, tuginedes mitmele erinevale õiguslikule põhjendusele.⁹³

Hagi eseme eristamine materiaaõiguslikest nõudealustest lahendab siiski ainult pool probleemi, sest vaidluse eseme moodustavad võrdsete osadena hagi ese ja alus. Faktiliste asjaolude valikuline arvestamine vastavalt sellele, millised neist on ühe või teise õigusnormi kohaldamisel asjakohased, ei ole kooskõlas loomuliku elukäsitlusega, kus nii õiguslikku tähendust omav tegevus kui ka selle taustal toimunud sündmused moodustavad ühtse terviku. Magistritöö autori arvates ei ole hagi aluse määratlemisel õige lähtuda õigusnormist, vaid vastupidi – asja lahendamisel peaks kohus kontrollima kõiki õigusnorme, mis tervikliku elulise käsitluse järgi võiksid kõne alla tulla.

2.3. Materiaaõiguslike nõudealuste ja menetluslike nõuete eristamise vajalikkus asja lahendamise piiride seisukohast

Materiaaõiguslike nõudealuste ja menetluslike nõuete eristamine ei ole puhtalt teoreetiline küsimus, vaid sellel on kohtumenetluse läbiviimise seisukohast oluline praktiline tähendus. Nimelt määravad hagi ese ja alus ära selle, mille üle asjas vaieldakse ehk millised on asja lahendamise piirid. Asja lahendamise piirid paneb tsiviilkohtumenetluses paika TsMS § 439, mille järgi kohus ei või otsuses ületada nõude piire ega teha otsust nõude kohta, mida ei ole esitatud. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete puhul on selge ettekujutus asja lahendamise piiridest eriti oluline, sest vaidluse sisu võib olla raskesti hoomatav juba ainuüksi hageja nõuete omavahelise sõltuvussuhte tõttu. Kui lisada sellele probleemid, mis tekivad kohtu suutmatusest eristada menetluslikke nõudeid materiaaõiguslikest nõudealustest, muutub korrapärase kohtumenetluse läbiviimine võimatuks.

Riigikohtu senines praktikas on hagejalt sageli nõutud, et ta täpsustaks, millistele faktilistele asjaoludele ta soovib erinevate võimalike nõudealuste puhul tugineda. Näiteks on Riigikohus märkinud, et TsMS § 351 lg-test 1 ja 2 tulenevalt peab kohus selgitama, kas hageja tahab tugineda üksnes nendele asjaoludele, millega saab põhjendada kostja ja kannatanu sõlmitud töölepingu rikkumisest tulenevat hüvitisnõuet (VÕS § 101 lg 1 p 3, § 103 ja § 115), või tugineb hageja VÕS § 1044 lg-st 3 tulenevalt ka deliktiõigusliku hüvitisnõude eeldustele (VÕS § 1045 lg 1 p 1 ja § 1050).⁹⁴ Olukorras, kus hageja sai hobuse seljast

⁹³ Vt nt ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 1; MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 6; Rosenberg/Schwab/Gottwald (2004) § 96, änr 3.

⁹⁴ RKTKo 26.09.2006, 3-2-1-53-06, p 12.

kukkudes kehavigastuse ja esitas kahju hüvitamise nõude ratsamatka korraldaja vastu, on Riigikohus samamoodi leidnud, et hageja peab valima, kas tahab tugineda üksnes nendele asjaoludele, millega saab põhjendada kostja ja kannatanu sõlmitud lepingu rikkumisest tulenevat hüvitisnõuet, või ka asjaoludele, mis vastavad lepinguvälise kahju õigusvastase tekitamise koosseisule.⁹⁵ Asjas, kus hageja valduse rikkumise faktist tulenevalt oleks saanud hagi lahendada kahel erineval õiguslikul alusel – lepingulise kohustuse rikkumisest tuleneva kahjuhüvitisnõudena VÕS § 115 järgi või alusetust rikastumisest tuleneva hüvitisnõudena VÕS § 1037 järgi – heitis Riigikohus maa- ja ringkonnakohtule ette seda, et nad ei teinud kindlaks, kummale normile vastavatele asjaoludele hageja tugineda soovib.⁹⁶

Viidatud kohtupraktika on vastuolus põhimõttega, et hagi aluseks olevaid asjaolusid peaks käsitlema loomulikust elukäsitlusest lähtuva ühtse tervikuna. Menetlusosalised ei vaatle nõude aluseks olevat elulist olustikku ühe või teise normi koosseisule vastava kaasusena. Seetõttu ei ole mõistlik nõuda, et hageja peaks kohtule ette ütlema, millised asjaolud parajasti tähendust omavad, või kohtu selgituste alusel otsustama, millised asjaolud kohus peaks asja lahendamise aluseks võtma. Kui väljatoodud elulise olustiku pinnalt on võimalik rahuldada nõue mitmel õiguslikul alusel, ei tohiks hageja jaoks olla mingit vahet, kummale õiguslikule alusele kohus tugineb. Ka Riigikohus on rõhutanud, et kui hageja on esitanud hagi alusena asjaolude kogumi, on sellele õigusliku hinnangu andmine (ehk kvalifitseerimine) kohtu ülesanne.⁹⁷ Seetõttu ei ole õige näha siin võimalust mitme alternatiivse või järjestatud nõude esitamiseks.

TsMS § 442 lg 8 järgi ei pea kohus ühe alternatiivse nõude rahuldamisel teise alternatiivse nõude rahuldamata jätmist põhjendama, mis sisuliselt tähendab seda, et kohus ei tohiks hageja nõudeid menetleda suuremas ulatuses, kui see on asja lahendamiseks vajalik. Saksa erialakirjanduses on märgitud, et üks kahjujuhtum võib anda alust kahju hüvitamiseks mitme materiaaõiguse normi alusel, kuid praktilistel kaalutlustel peavad kõik materiaaõiguslikud nõuded, mis vastavad hageja menetluslikule taotlusele, saama lahendatud üheselt ja lõplikult sama kohtuotsusega.⁹⁸ Kui erinevate materiaaõiguse normide koosseisudele vastavaid asjaolusid käsitada erinevate hagi alustena, oleks tulemuseks see, et iga õigusnormi kohaldamiseks peab hageja tuginema oma nõude alusena täpselt nendele

⁹⁵ RKTko 18.04.2007, 3-2-1-27-07, p 14.

⁹⁶ RKTko 19.05.2009, 3-2-1-46-09, p-d 11-12. Riigikohtu peamine etteheide seisnes selles, et kohtud kohaldasid mõlemat õigusnormi korraga. Asja uueks läbivaatamiseks antud juhisest nähtub siiski selgelt, et Riigikohtu arvates peab kohus kohaldama just seda normi, mille aluseks olevatele asjaoludele hageja otsustab tugineda.

⁹⁷ RKTko 22.02.2011, 3-2-1-153-10, p 16.

⁹⁸ Rosenberg/Schwab/Gottwald (2004) § 92, änr 9.

asjaoludele, mis normi koosseisule vastavad.⁹⁹ Asjaolud, millele hageja ei tugine, hagi alusesse ei kuuluks ning vastavate õigusnormide kohaldamine oleks välistatud.

Selline arusaam looks võimaluse menetluse eseme killustamiseks viisil, mis on menetlusökonoomia seisukohast lubamatu. Näiteks ei oleks otstarbekas olukord, kus hageja esitab sama varalise kahju hüvitamiseks kohtule kaks hagi, millest ühes taotleb kahju hüvitamist lepingurikkumisele tuginedes ja teises delikti üldkoosseisule viidates. Kui aga lähtuda arusaamast, et lepingu rikkumist põhjendavad asjaolud ja delikti üldkoosseisule vastavad asjaolud kujutavad endast erinevaid hagi aluseid, oleks selline olukord menetluslikult aktsepteeritav. Samuti võiks hageja esitada kõigepealt hagi, mille aluseks on lepingu rikkumist põhjendavad asjaolud, ning pärast selle hagi rahuldamata jäämist pöörduda kohtusse uue hagiga, mille aluseks on delikti üldkoosseisule vastavad asjaolud, ilma et see oleks vastuolus TsMS § 371 lg 1 p-st 4 tuleneva sama asja korduva menetlemise keeluga. Isegi kui hageja tugineks samas hakis nii lepingu rikkumisele kui ka delikti üldkoosseisule, ei oleks välistatud võimalus, et kohus jagab TsMS § 375 järgi vaidluse hagi aluste kaupa iseseisvateks menetlusteks või teeb ühe nõudealuse eelduste puudumise kohta TsMS § 450 lg 1 järgi osaotsuse.¹⁰⁰ Asja tervikliku lahendamise huvides ei tohiks eeltoodu lubatud olla ning seetõttu ongi oluline eristada materiaalõiguslikke nõudealuseid menetluslike nõuete paljusustes.

2.4. Materiaalõiguslike nõudealuste ja menetluslike nõuete eristamise vajalikkus kohtu ja menetlusosaliste vahelise tööjaotuse seisukohast

Materiaalõiguslike nõudealuste ja menetluslike nõuete eristamisest sõltub ka kohtu ja menetlusosaliste vaheline ülesannete jaotus ning küsimus, mis ulatuses on kohus asja lahendamisel seotud menetlusosaliste väidetega. Hagimenetluses määravad menetluse käigu pooled, kuid samal ajal on õiguse kohaldamine kohtu ülesanne. Selleks, et kohtumenetlus oleks eesmärgipärane, peab nii kohtul kui ka menetlusosalistel olema selge arusaam sellest,

⁹⁹ Sellisena mõistab alternatiivseid nõudeid TsMS § 370 lg 2 tähenduses nt T. Tampuu, kes on seisukohal, et alternatiivsete nõuete esitamiseks on põhjust juhul, kui sama elujuhtumi eri asjaolud võivad anda hageja nõudele erineva kvalifikatsiooni. Sellist olukorda käsitab T. Tampuu sama esemega nõuetena eri alustel ehk erinevusena hagi aluses. – Vt T. Tampuu (2011), lk 351–353. Magistritöö autori arvates on iseenesest õige, et erinevate hagi aluste puhul tekib ka ühe nõude esitamise korral menetluslik nõuete paljususe ja alternatiivsete nõuete esitamise võimalus, kuid nõustuda ei saa hagi aluse kitsa määratlusega, millest lähtub T. Tampuu.

¹⁰⁰ Vrd Rosenberg/Schwab/Gottwald (2004) § 96, änr 42–44, kus on selgitatud, et nõuete eraldamine ja osaotsuse tegemine on võimalik üksnes menetluslik nõuete paljususe, mitte materiaalõiguslike nõudealuste paljususe korral.

millised küsimused alluvad poolte käsutusele ja milliste küsimuste lahendamine on kohtu pädevuses.

Ülesannete jaotuse kohtu ja menetlusosaliste vahel panevad üldjoontes paika kaks tsiviilkohtumenetluses kehtivat põhimõtet – asjaolude kohtu ette toomise põhimõte ja *iura novit curia* põhimõte. Esimese kohaselt on hagimenetluses asjaolude väljaselgitamise ja tõendamise kohustus pandud pooltele, kes saavad selle kaudu määrata kindlaks asjaolud, mille pinnalt kohus otsuse teeb.¹⁰¹ Eesti tsiviilkohtumenetluses tuleneb asjaolude kohtu ette toomise põhimõte TsMS § 5 lg-st 1, mille kohaselt hagi menetletakse poolte esitatud asjaolude alusel.¹⁰² Asjaolude kohtu ette toomisele vastandub *iura novit curia* põhimõte, mis tuleneb TsMS § 436 lg-st 7 ja tähendab, et kohus ei ole seotud poolte õiguslike seisukohtadega.¹⁰³

Üldine tööjaotus poolte ja kohtu vahel on niisiis selline, et pooled peavad esitama asja lahendamiseks vajalikud asjaolud ning kohus peab andma poolte esitatule õigusliku hinnangu.¹⁰⁴ Tulenevalt *iura novit curia* põhimõttest ei ole kohus seotud hageja väljatoodud õiguslike põhjendustega, vaid peab omal algatusel kontrollima kõiki võimalikke materiaalsoiguslikke alusnorme. Hagi aluse sidumine kindla materiaalsoiguse normi koosseisuga piiraks liigselt kohtu vabadust õiguse kohaldamisel ning takistaks seeläbi asja ammendavat lahendamist. Nii tuleks mitme õigusnormi kaalumise hagi rahuldamise võimaliku alusena kõne alla üksnes juhul, kui hageja on esitanud alternatiivsed või järjestatud nõuded. Seejuures on hageja määratud nõuete järjekord TsMS § 370 lg 2 järgi kohtule asja lahendamisel siduv.¹⁰⁵ Seega oleks hagejal muu hulgas võimalik kirjutada kohtule siduvalt ette, mis järjekorras kohus erinevate õigusnormide koosseisudele vastavaid asjaolusid arvestama peab.

Sellest, et hageja peab hagiavalduses välja tooma hagi aluse, ei saa järeldada, et hageja määrab, millised faktilised asjaolud hagi aluse moodustavad. Tulenevalt TsMS § 5 lg-st 1 on kohus küll piiratud menetlusosaliste esitatud asjaoludega, kuid mitte menetlusosaliste hinnanguga sellele, millised asjaolud on õiguslikult relevantid. Hagi rahuldamise üle otsustab kohus lõppastmes ikkagi kõigi menetlusosaliste esitatud asjaolude põhjal. Hagejal

¹⁰¹ Vt asjaolude kohtu ette toomise põhimõtte kohta täpsemalt nt MüKoZPO/Rauscher (2016) Einleitung, änr 328–355.

¹⁰² Täpsemalt vt tsiviilkohtumenetluses kehtiva dispositiivsuspõhimõtte kohta nt MüKoZPO/Rauscher (2016) Einleitung, änr 312–327.

¹⁰³ *Iura novit curia* põhimõtte kohta vt täpsemalt E.-K. Velbri. *Iura novit curia* põhimõtte kohaldamine ja selle piirid hagimenetluses. Magistritöö. Tartu 2015.

¹⁰⁴ MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 253, änr 76.

¹⁰⁵ Vt nt RKTko 19.05.2009, 3-2-1-46-09, p 12.

puudub õigus nõuda, et kohus arvestaks otsuse tegemisel ainult osa esitatud asjaoludest, sest kohus saab hinnangu anda ainult tegelikule, mitte fiktiivsele õiguslikule olukorrale.¹⁰⁶

Samuti on kaheldav, kas hagejal on õigus piirata hagi läbivaatamist ühe kindla normi kontrolliga või välistada mingi materiaaõigusliku nõudealuse kohaldamine. Sisuliselt tähendab see, et hageja seob kohtu oma valitud õigusliku seisukohaga ning kui kohus on sellega nõus, siis hagi rahuldatakse. Selline hagi eseme kitsendamine läheb Saksa erialakirjanduse kohaselt vastuollu kohtusse pöördumise eesmärgiga.¹⁰⁷ Kui hageja soovib kaitsta oma õigusi või huvisid, ei tohiks tema jaoks olla tähendust sellel, millise materiaaõigusliku normi alusel nõue rahuldatakse.

Vastupidiselt eeltooduga on Riigikohus üldiselt jätnud hagejale suure vabaduse valida, millistest materiaaõiguse normidest kohus hagi läbivaatamisel lähtub. Nii on leitud, et asja lahendamisel ei pea kohus võtma seisukohta sellise nõude aluse kohta, millele hageja ei soovi tugineda¹⁰⁸ ning kui hageja on selgelt väljendanud, et ta ei soovi tugineda mõnele võimalikule alternatiivsele nõudealusele, ei saa kohus seda nõuet hinnata, samuti on kohtule siduv hageja valitud nõude alusnormide kontrollijärjekord.¹⁰⁹ Isegi asjades, kus Riigikohus on eristanud hageja menetluslikku nõuet ja selle võimalikke õiguslikke aluseid (näiteks kahju hüvitamist delikti üldkoosseisu või riskivastutuse sätete alusel), kuid märkinud, et kohus peab (tulenevalt TsMS § 370 lg-st 2) selgitama, kas hageja järjestab võimalikud nõudealused või jätab kohtu valida, missugusel õiguslikul alusel on hagi võimalik hageja esitatud ja tõendatud asjaolude alusel rahuldada.¹¹⁰

Viidatud Riigikohtu seisukohad suurendavad muu hulgas kohtu kohustusi selgitamiskohustuse täitmisel. Hoolimata sellest, et kohus ei ole seotud poolte õiguslike väidetega ja kohaldab õigust vastavalt oma äranägemisele, ei tohi kohtu õiguslik hinnang tulla pooltele üllatuslikult. Seetõttu peab kohus alati juhtima poolte tähelepanu õigussuhte võimalikule kvalifikatsioonile ja võimaldama neil selle kohta arvamust avaldada.¹¹¹ Selleks, et hageja oskaks erinevate õigusnormide vahel valida, peab ta teadma kõigi normide kohaldamise eelduseid ja täpseid tagajärgi. Kui aga lähtuda arusaamast, et kohus on õiguse

¹⁰⁶ Vt ka ZöllerZPO/Vollkommer (2016) Einleitung, änr 87.

¹⁰⁷ ZöllerZPO/Vollkommer (2016) Einleitung, änr 84. Vt ka MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 253, änr 72, kus on leitud, et kohaldatava õiguse piiramine võiks olla lubatud ainult erandlikult, nt kui selleks on seadusest tulenev alus või kui kostja sellega nõustub.

¹⁰⁸ RKTko 09.03.2011, 3-2-1-169-10, p 11.

¹⁰⁹ Vt nt RKTko 18.04.2007, 3-2-1-27-07, p 14; 16.05.2011, 3-2-1-34-11, p 10; 18.02.2015, 3-2-1-159-14, p 12; 02.03.2015, 3-2-1-145-14, p 23; 29.04.2015, 3-2-1-30-15, p 13; 10.06.2015, 3-2-1-48-15, p 14; 10.06.2015, 3-2-1-61-15, p 9.

¹¹⁰ RKTko 09.03.2011, 3-2-1-169-10, p 11; vt ka RKTko 08.04.2011, 3-2-1-171-10, p 12; 13.04.2011, 3-2-1-11-11, p 15; 03.10.2012, 3-2-1-102-12, p 11; 10.04.2013, 3-2-1-21-13, p 17; 02.03.2015, 3-2-1-145-14, p 23; RKTkm 03.03.2014, 3-2-1-193-13, p 13.

¹¹¹ Vt nt RKTko 22.02.2011, 3-2-1-153-10, p 15.

kohaldamisel menetlusosalistest sõltumatu, ei oleks kõigi võimalike nõudealuste selgitamine tingimata vajalik. Näiteks juhul, kui kohtu seisukohal on nõue võimalik ühel alusel täies ulatuses rahuldada, piisaks üksnes kohaldatava normi selgitamisest ja võimalikud alternatiivsed nõudealused tähendust ei omaks.

Erinevate nõudealuste kohaldamise võimalust saab hageja mõjutada sellega, kui otsustab, milliseid õiguskaitsevahendeid kasutada, näiteks kas alandada hinda või taganeda lepingust. Kohus saab asja lahendada üksnes hageja seatud piirides, mistõttu tuleb ka õiguse kohaldamisel arvestada sellega, kui hageja ei ole mingi nõude eelduseks olevat kujundusõigust kasutanud või mingile õiguskaitsevahendile vastavat nõuet esitanud või nõude eelduseks olevaid asjaolusid kohtu ette toonud. Võlaõigusseaduse kommentaarides on selgitatud, et õiguskaitsevahendi valiku õigus sõltub privaatautonomia põhimõttest lähtudes võlausaldajale ning kohus ega võlgnik seda valikut mõjutada ei saa.¹¹² Samas on märgitud, et võlausaldaja ei pruugi end alati selgelt väljendada ning vaidluse korral peab kohus võlausaldaja tahte välja selgitama.¹¹³

Magistritöö autori arvates saab õiguskaitsevahendi valikust rääkida üksnes juhul, kui hageja on teadlikult otsustanud kasutada ühte õiguskaitsevahendit ja teiste kasutamisest hoiduda. Seejuures ei mõjuta hageja valikut enamasti õigusnormid, vaid pigem õiguslikud tagajärjed, mida ühe või teise õiguskaitsevahendi kasutamine kaasa toob. Näiteks sõltub lepingu rikkumise korral õiguskaitsevahendi valik suuresti sellest, kas hageja on valmis lepingulise suhte lõpetama või mitte. Kui aga küsimus on selles, kas kostja vastu esitatud rahalise nõude aluseks on kahju õigusvastane tekitamine omandi rikkumisega (VÕS § 1045 lg 1 p 5) või seadusest tuleneva kohustuse rikkumisega (VÕS § 1045 lg 1 p 7) või hoopis alusetu rikastumine õiguse rikkumise tagajärjel (VÕS § 1037 lg 1), ei ole hageja jaoks mingit vahet, millist neist õigusnormidest kohus kohaldab. Seega ei ole ka mingit mõistlikku põhjust, miks hageja peaks saama kohtule kohaldatava õigusnormi siduvalt ette kirjutada.

Kokkuvõtteks ei tohiks menetluslikult olla mingit tähendust sellel, kui mitu erinevat õiguslikku põhjendust on hageja oma nõude jaoks välja pakkunud ning milliseid asjaolusid hageja ühe või teise põhjendusega seostab. Alternatiivsete või järjestatud nõuetega TsMS § 370 lg 2 mõttes on tegemist üksnes juhul, kui hageja on esitanud mitu menetluslikku nõuet, mis kujutavad endast erinevaid hagi esemeid või lähtuvad erinevast elulisest olustikust.

¹¹² VÕS-Komm I/Kõve (2016) § 101, lk 477, komm 9.a.

¹¹³ VÕS-Komm I/Kõve (2016) § 101, lk 477, komm 9.b.

II. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete menetlemise erisused

1. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete lubatavuse tingimused

1.1. Üldised hagi lubatavuse eeldused objektiivse nõuete paljususe korral

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku sätetes, mis reguleerivad hagi menetlusse võtmise korda, on muu hulgas ette nähtud tingimused, millele hagiavaldus ja kohtusse pöördunud isik peavad vastama. Kõik need tingimused peavad olema täidetud sõltumata sellest, kas hageja on esitanud hagiavalduses ühe või mitu nõuet. Eelkõige peab tegemist olema tsiviilasjaga TsMS § 1 tähenduses, st hageja nõuded peavad tulenema mingisugusest eraõigussuhtest, ning hagi peab olema esitatud isiku enda eeldatava ja seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks (TsMS § 3 lg 1). Kohus peab kontrollima, kas hageja on tsiviilkohtumenetlusõigusvõimeline ja -teovõimeline (TsMS § 204) ning kas hageja nimel hagiavalduse esitanud isikul on selleks vajalik esindusõigus (TsMS § 226). Lisaks peab hagiavaldus vastama TsMS § 338 ja § 363 nõuetele. Vajadusel saab kohus anda hagejale TsMS § 340¹ järgi tähtaja puuduste kõrvaldamiseks.

Ka juhul, kui hageja on esitanud samas hagiavalduses kostja vastu mitu nõuet, sh alternatiivset või järjestatud nõuet, kohalduvad tema nõuetele kõik üldised hagi lubatavuse eeldused, mis on sätestatud TsMS § 371 lg-s 1. Peamine erinevus on selles, et kohus peab hagi lubatavuse eelduseid kontrollima iga nõude suhtes eraldi ning saab keelduda hagi menetlusse võtmisest osaliselt, kui mõne nõude puhul on menetluse eeldused täidetud ja teiste puhul mitte. See kehtib nii kumulatiivses kui ka alternatiivses vormis nõuete paljususe korral. Järjestatud vormis nõuete paljususe korral on Saksa erialakirjanduse kohaselt esialgu määrav üksnes see, kas hagi menetlemise eeldused on täidetud esimeses järjekorras esitatud nõude osas.¹¹⁴ Tagumises järjekorras esitatud nõuete puudused omavad tähendust alles siis, kui eespoolset nõuet ei rahuldata ja kohus peab hakkama menetlema tagumises järjekorras esitatud nõudeid.¹¹⁵ Eesti õigus selles osas mingeid erisusi ette ei näe. Seega ei ole ka Eesti tsiviilkohtumenetluses iseenesest vajalik, et kohus kontrolliks hagi menetlusse võtmisel tagumises järjekorras esitatud nõuete lubatavuse eelduseid.

¹¹⁴ MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 38.

¹¹⁵ Järjestatud nõuetega hagi menetlusse võtmise korda ja erisusi, mis tulenevad sellest, et kohus peab nõuded lahendama kindlas järjekorras, on täpsemalt analüüsitud magistritöö II osa alapeatükis 2.1.

Lisaks üldistele hagi lubatavuse eeldustele sätestab TsMS § 370 täiendavad tingimused, mis peavad olema täidetud selleks, et kohus saaks samas menetluses läbi vaadata ja lahendada mitu nõuet. TsMS § 370 lg 1 esimeses lauses on nõuete koos menetlemise tingimusena nimetatud kõigepealt seda, et nõuded peavad alluma samale kohtule. Kohtualluvus tuleneb objektiivse nõuete paljususe korral üldjuhul kas kohtualluvuse üldreegist (TsMS § 79 lg 1), mis võimaldab esitada kõik nõuded kostja vastu tema elu- või asukoha järgi, või TsMS § 97 lg-st 2, mis sätestab, et kui samast asjaolust tulenevalt võib sama kostja vastu esitada mitu hagi, võib hagit esitada ka kohtusse, kuhu võiks esitada üksnes ühe või mõne samast asjaolust tuleneva nõudega hagi. Nende sätete kohaldamine on siiski piiratud juhul, kui mõne nõude suhtes kehtib erandlik kohtualluvus või pooled on sõlminud kohtualluvuse kokkuleppe. Rahvusvahelise elemendiga asjades tuleb täiendavalt arvestada sellega, et hagi kohtualluvust ei pruugi reguleerida tsiviilkohtumenetluse seadustik, vaid mõni prioriteeti omav Euroopa Liidu määrus või välisleping.¹¹⁶

Kuigi TsMS § 370 lg 1 järgi võib sama kostja vastu esitatud nõudeid koos menetleda, kui kõik esitatud nõuded alluvad menetlevale kohtule, ei ole tegelikult määrav üksnes kohtualluvus ehk küsimus, milline maakohus peab asja menetlema, vaid sama kohus peab ka sisuliselt olema pädev kõiki läbivaatamiseks esitatud nõudeid lahendama. Praktikas on problemaatilised eelkõige olukorrad, kus mõne nõude lahendamine kuulub halduskohtu pädevusse. Näiteks on piiratud maakohtu pädevus haldusakti kehtivuse hindamisel ja kindlasti ei saa maakohus poole taotluse alusel haldusakti tühistada, isegi kui sellest sõltub eraõigusliku nõude lahendamine.¹¹⁷ Peale selle ei tohi pooled olla sõlminud vahekohtu kokkulepet, mis välistaks mõne nõude osas kohtusse pöördumise.

Teine eeldus, mis peab TsMS § 370 lg 1 järgi sama kostja vastu esitatud nõuete koos menetlemiseks täidetud olema, on sama menetluse liigi lubatavus. Sama menetlusliigi nõue tähendab eelkõige seda, et kõik nõuded peavad olema menetletavad kas hagimenetluses või hagita menetluses. Hagi- ja hagita asjade ühine lahendamine on lubatud üksnes juhul, kui selline võimalus on seaduses eraldi ette nähtud (vt TsMS § 544 lg 3, § 550 lg 2, § 613 lg 4, § 618¹ lg 2). Erilist menetlusliiki kujutavad endast kindlasti dokumendimenetlus (TsMS § 406) ja teistmismenetlus (TsMS § 702 jj). Hagiasjadest võiksid eraldi menetlusliigina olla käsitletavad veel abielu-, põlvnemis- ja perekonnaasjad, mille läbivaatamise ja lahendamise tingimuste kohta on kehtestatud erisätteid võrreldes tavaliste hagiasjadega. Samas ei ole neid asju otseselt eraldi menetlusliigina reguleeritud ning ei saa välistada, et mõnel juhul võib olla

¹¹⁶ Kohtualluvuse kohta rahvusvahelise elemendiga tsiviilasjades vt täpsemalt M. Torga. Rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimine Eesti kohtutes. – *Juridica* 2013 nr 3, lk 192–200.

¹¹⁷ Vt nt RKEKo 28.03.2016, 3-2-1-178-15, p-d 13, 17–21.

põhjendatud menetleda nt põlvnemisasja koos tavalise võlaõigusliku haginõudega või elatisenõudega. Samuti ei kujuta endast erilist menetlusliiki lihtmenetluse asjad, mille puhul on tegemist tavaliste väikeste haginõuetega. Küll aga tuleb arvestada sellega, et kui hagihind ületab TsMS § 134 järgi nõuete koos menetlemise tõttu 2000 eurot, ei ole enam võimalik kohaldada TsMS §-s 405 sätestatud lihtmenetluse erisusi.

Objektiivset nõuete paljusust iseloomustab üldjuhul see, et hageja on esitanud erineva hagi eseme või alusega nõuded sama kostja vastu. Kui kostjaid on mitu, kujutab see endast subjektiivse nõuete paljususe olukorda. Samas ei ole välistatud, et objektiivne ja subjektiivne nõuete paljusus esinevad korraga. Tulenevalt TsMS § 207 lg-st 1 on mitme kostja vastu ühise hagi esitamiseks küll nõutav, et nõuded oleksid mingil viisil seotud, kuid see ei tähenda, et tegemist peab olema sama hagi eseme ja alusega nõuetega. Näiteks võib hageja, kellel on võlgniku vastu laenulepingust tulenev nõue, mida tagab kolmanda isiku kinnisasjale seatud hüpoteek, esitada samas menetluses võlgniku vastu laenu tagasimaksmise nõude ja kinnisasja omaniku vastu hüpoteegi realiseerimise nõude. Sellest tulenevalt tekib küsimus, kas hageja võib seada erinevate kostjate vastu esitatud nõuete lahendamise omavahelisse sõltuvusse nii, nagu ta võiks esitada alternatiivsed või järjestatud nõuded sama kostja vastu. TsMS § 370 sellele küsimusele vastust ei anna.

Riigikohtu praktika järgi ei ole erinevate kostjate vastu alternatiivsete või järjestatud nõuete esitamine välistatud. Näiteks on Riigikohus leidnud, et põhimõtteliselt on võimalik kohaldada analoogselt TsMS § 369 tulevase nõude esitamise kohta ja § 370 lg-t 2 alternatiivsete nõuete kohta ning esitada hagi nõuded nii, et kohus mõistaks teiselt kostjalt raha välja ulatuses, milles nõue jääb aegumise tõttu rahuldamata esimese kostja vastu.¹¹⁸ Tegemist oli olukorraga, kus hageja nõue esimese kostja (rendileandja) vastu tulenes rendilepingu rikkumisest, kuid nõue võis olla suuremas osas aegunud, sest hagi esitati 2009. aastal ja rikkumine toimus alates 1997. aastast. Vahepeal oli rentniku suhtes läbi viidud pankrotimenetlus, mida viis pankrotihaldurina läbi teine kostja. Sellest tulenevalt paluski hageja juhul, kui kohus jätab nõude esimese kostja vastu täielikult või osaliselt rahuldamata seetõttu, et nõue aegus ajal, mil rentniku pankrotihalduriks oli teine kostja, mõista sellele osale vastav kahjuhüvitis ja viivis välja teiselt kostjalt rentnikule tekitatud kahju hüvitisena. Riigikohus pidas sellist nõuet lubatavaks, kuid täpsustas, et teise kostja vastu tuleb esitada konkreetse suurusega rahaline nõue, mille lahendamist taotletakse tingimuslikult.¹¹⁹ Samas oli märgitud, et hagihinna määramisel saab lähtuda TsMS § 134 lg 1 teisest lausest, määrata hind

¹¹⁸ RKTko 03.04.2012, 3-2-1-20-12, p 23.

¹¹⁹ RKTko 03.04.2012, 3-2-1-20-12, p 23.

suurema nõude järgi, ning kummagi kostja vastu esitatud haginõuete n-ö ühine hind oleks eelduslikult esimeselt kostjalt nõutav rahasumma.

Üldjuhul selline tingimuslik nõue TsMS § 370 lg 2 kohaldamisalasse ei kuuluma ei peaks. Ka Eesti õiguskirjanduses on leitud, et alternatiivsete nõuetega ei ole tegemist juhul, kui hageja esitab hagi kahe kostja vastu, paludes hagi rahuldada kas ühe või teise suhtes.¹²⁰ Saksa erialakirjanduse kohaselt ei ole järjestatud nõuete esitamine mitme kostja vastu tingimusega, et kohus menetleks ühe kostja vastu esitatud nõuet üksnes juhul, kui teise kostja vastu esitatud nõue jäetakse rahuldamata, lubatud seepärast, et kõik kostjad osalevad menetluses iseseisvalt ning ühe kostja suhtes menetluse läbiviimine ei tohi sõltuda sellest, kuidas lahendatakse teise kostja vastu esitatud nõue.¹²¹ Sisuliselt oleks tegemist menetlusvälise tingimusega, sest asjad vaadatakse küll korralduslikult läbi samas menetluses, kuid tsiviilkohtumenetlusõigussuhted, mis hagejal iga kostjaga tekivad, on erinevad.¹²²

Näiteks ei saa hageja esitada asja väljaandmise nõuet esimese kostja vastu ning juhuks, kui kohus jätab selle nõude rahuldamata, kahju hüvitamise nõuet teise kostja vastu, sest sellisel juhul ei ole kindel, kas teise kostja suhtes menetluse läbiviimise tingimus üldse saabub. Samamoodi ei ole Saksa erialakirjanduse järgi lubatud esitada erinevate kostjate vastu sama nõuet tingimusega, et kohus rahuldaks hagi ühe kostja suhtes kui teise kostja suhtes ei ole hagi rahuldamise eeldused täidetud, ega taotleda tingimuslikult kostja asendamist.¹²³ Järelikult tuleks asuda seisukohale, et kui hageja esitab samas menetluse mitu menetluslikku nõuet, mida ta soovib omavahel järjestada, peavad kõik nõuded olema esitatud sama kostja vastu.

1.2. Õigustatud huvi alternatiivsete ja järjestatud nõuete esitamiseks

Saksa erialakirjanduse kohaselt on hagi lubatavuse üheks eelduseks hageja õiguskaitsevajadus, mis tähendab seda, et hagejal peab olema hagi esitamisega taotletava eesmärgi saavutamiseks kaitsmisväärne huvi.¹²⁴ Seda, et õiguskaitsevajadus on ka Eesti tsiviilkohtumenetlusõiguse järgi hagi menetlemise vältimatu eeldus, kinnitab TsMS § 3 lg 1,

¹²⁰ T. Tampuu (2011), lk 347.

¹²¹ H. Wendtland (2001), lk 40-41.

¹²² Erinevate tsiviilkohtumenetlusõigussuhete tähendust subjektiivse nõuete paljususe korral on täpsemalt selgitatud magistritöö I osa alapeatükis 1.2.

¹²³ H. Wendtland (2001), lk 42.

¹²⁴ Vt nt Stein/Jonas/Roth (2016) vor § 253, änr 133.

mille kohaselt kohus menetleb tsiviilasja, kui isik pöördub kohtusse oma eeldatava ja seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks.

Õiguskaitsevajaduse positiivset definitsiooni on raske anda, sest hageja huvi pöörduda oma õiguste kaitseks kohtusse võib väljenduda väga erineval viisil. Seetõttu tuleks praktikas tähelepanu pöörata pigem sellele, millal hagejal õiguskaitsevajadus puudub. Saksa erialakirjanduses tuuakse sellise olukorra näitlikustamiseks välja kaks peamist kaasusgruppi: esiteks puudub hagejal õiguskaitsevajadus juhul, kui tal on võimalik saavutada hagiga taotletavat eesmärki tõhusamal, lihtsamal või odavamal viisil, ning teiseks juhul, kui hageja kasutab (pahatahtlikult) kohtumenetlust otstarbel, milleks see ette nähtud ei ole.¹²⁵ Eesti tsiviilkohtumenetluses väljendavad õiguskaitsevajaduse puudumise tagajärgi TsMS § 371 lg 2 ja § 423 lg 2, mille järgi võib kohus keelduda hagi menetlusse võtmast või jätta juba menetlusse võetud hagi läbi vaatamata, kui hageja õiguste rikkumine ei ole hagi alusena toodud faktilistele asjaoludele tuginedes üldse võimalik, hagi ei ole esitatud hageja seadusega kaitstud õiguse ega huvi kaitseks või eesmärgil, millele riik peaks andma õiguskaitset, või kui hagi ei ole hageja taotletavat eesmärki võimalik saavutada.

Samas hagiavalduses mitme nõude esitamise korral peab kohus kontrollima, kas hagejal on õiguskaitsevajadus kõigi nõuete suhtes. Järjestatud nõuete puhul kehtib Saksa erialakirjanduse kohaselt täiendav eeldus, et hagejal peab olema õigustatud huvi nõuete taotletud viisil omavahelisse sõltuvusse seadmiseks.¹²⁶ Saksa erialakirjanduses valitseva arvamuse kohaselt on hagejal nõuete järjestamiseks õigustatud huvi üksnes juhul, kui tagumises järjekorras esitatud nõue on suunatud õiguslikult või majanduslikult samaväärse või sarnase eesmärgi saavutamisele kui hageja esmane nõue.¹²⁷ Seetõttu on välistatud täiesti teistsuguse sisu ja alusega nõude esitamine juhuks, kui esimeses järjekorras esitatud nõuet ei rahuldata. Sellise piirangu eesmärk on Saksa erialakirjanduse kohaselt välistada kohtu ja kostja ülekoormamine nõuetega, mis esimeses järjekorras esitatud nõude rahuldamise tõttu lõppastmes läbi vaatamata jäävad.¹²⁸ Lisaks rõhutatakse, et järjestatud nõuete esitamine, mis sisuliselt tähendab seda, et hageja kirjutab kohtule siduvalt ette nõuete läbivaatamise järjekorra, ei tohi tuua kaasa kostja huvide arvestamata jätmist, menetluse põhjendamatut venimist ega häireid korrapärase kohtumenetluse läbiviimises.¹²⁹

Vastukaaluks Saksa erialakirjanduses valitsevale arvamusele on asutud seisukohale, et kui hagejal on õiguskaitsevajadus üksikute nõuete suhtes, on tal reeglina olemas ka õigustatud

¹²⁵ Ch. Paulus (2016), änr 137.

¹²⁶ H. Wendtland (2001), lk 43.

¹²⁷ Vt nt MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 12; Ch. Paulus (2016), änr 135.

¹²⁸ MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 10.

¹²⁹ Stein/Jonas/Roth (2016) § 260, änr 12.

huvi nõuete järjestamiseks.¹³⁰ Peamine põhjus, mis nõuete järjestamise õiguskaitsevajaduse eeldust mõistlikuks ei peeta, on see, et puuduvad selged kriteeriumid, mille järgi hinnata, kas hagejal on õigustatud huvi nõuete järjestamiseks just sellisel viisil, nagu ta seda tegi.¹³¹ Seejuures tuuakse välja, et järjestatud nõuete samaväärse või sarnase õigusliku eesmärgi kindlakstegemine eeldab nõuete sisulist hindamist materiaalõiguse järgi, aga hagi lubatavus peaks üldjuhul olema puhtalt menetluslik küsimus.¹³² Rõhutatakse ka seda, et õigustoorias valitsev arusaam, mille kohaselt seosetute nõuete järjestamiseks puudub praktiline vajadus, ei ole kooskõlas tegeliku olukorraga, sest kohtupraktika on näidanud, et hagejate huvi on sageli suunatud sellele, et (majanduslikult halvas seisus) kostjatelt üldse midagi kätte saada.¹³³ Veenvaks ei peeta ka argumenti, et hageja võib kostja üle koormata seosetute tingimuslike nõuetega, mis lõppastmes kuhugi ei vii, sest ainuüksi järjestatud nõuete olemusest tulenevalt ei saa tagumises järjekorras esitatud nõuded kostjale kahjuks tulla enne, kui on lahendatud hageja esimeses järjekorras esitatud nõue.¹³⁴

Eestis ei ole seaduse järgi nõutav, et hagejal oleks mitme nõude koos menetlemiseks ja järjestamiseks õiguslik huvi. Seetõttu on küsitav, kas kohul on üldse alust keelduda järjestatud nõuete koos menetlemisest põhjusel, et hageja huvi nõuete omavahel sõltuvusse seadmiseks on kaheldav. Magistritöö autori arvates ei peaks kohus hagi menetlusse võtmise otsustamisel nõuete järjestamise õiguskaitsevajadusele erilist tähelepanu pöörama, sest TsMS § 4 lg 2 järgi määravad hagimenetluses vaidluse eseme ja menetluse käigu pooled. Kuna hagejal on TsMS § 370 lg 2 järgi õigus nõuded järjestada, et tohiks kohus seda alusetult takistada.

Teisiti on asjad juhul, kui on selge, et hageja soovib mitme nõude üksteisest sõltuvusse seadmisega menetlust venitada või muul viisil menetlusõigusi kuritarvitada. Selline käitumine on vastuolus kohustusega kasutada menetlusõigusi heas usus ning kohus peab seda TsMS § 200 lg 2 järgi takistama. Kohtu ülesanne on kontrollida, et seosetute nõuete koos menetlemine asja lahendamist ülemäära ei venitaks, ning vajadusel eraldada nõuded iseseisvateks menetlusteks. Lubamatult järjestatud nõuete eraldamine on võimalik ka kõrgema astme kohtus ning sõltumata sellest, et tagumises järjekorras esitatud nõuete kui iseseisvate haginõuete menetlemisest tuleb ilmselt keelduda (või jätta nõuded läbi vaatamata), sest tegemist on lubamatu tingimusliku nõudega.¹³⁵

¹³⁰ H. Wendtland (2001), lk 43, 52-53.

¹³¹ Vt H. Wendtland (2001), lk 47-49.

¹³² H. Wendtland (2001), lk 48-49.

¹³³ H. Wendtland (2001), lk 49.

¹³⁴ H. Wendtland (2001), lk 49-50.

¹³⁵ Vrd MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 47.

1.3. Järjestamata alternatiivsete nõuete lubatavus

Saksa erialakirjanduse järgi ei ole järjestamata alternatiivsete nõuete esitamine reeglina lubatud, sest sellisel juhul on hagiavaldus määratlemata.¹³⁶ Lisaks hagiavalduse määratlematuse probleemile tuuakse Saksa erialakirjanduses järjestamata alternatiivsete nõuete lubamatuse põhjusena välja poolte ebavõrdset kohtlemist, mis kaasneks sellega, kui kostja ei teaks, millise hageja nõude vastu ta peab end kaitsma.¹³⁷ Eesti õiguskirjanduses on samuti juhitud tähelepanu probleemidele, mis kaasnevad sellega, kui hageja jätab hagiavalduses esitatud alternatiivsed nõuded järjestamata, ning avaldatud arvamust, et seadusandja võiks kaaluda, kas oleks mõistlik muuta TsMS § 370 lg 2 sõnastust ning lubada alternatiivseid nõudeid esitada vaid järjestatult.¹³⁸ Magistritöö autori arvates ei ole seaduse muutmine vajalik ega isegi soovitatav, sest teatud laadi tsiviilasjades on otstarbekas esitada just järjestamata alternatiivseid nõudeid. Selle asemel saab nõuete järjestamise kohustuse tuletada TsMS § 363 lg 1 p-st 1, mille kohaselt hagiavalduses tuleb märkida hageja selgelt väljendatud nõue. Kui hagiavaldusest nähtub, et hageja soovis seada ühe nõude lahendamise sõltuvusse teise nõude lahendusest, aga ei ole öeldud, millisel viisil, muudab see enamasti mõlemad nõuded ebaselgeks.

Hagiavalduse selguse tagamiseks peab hageja esitama oma nõuded kas kumulatiivselt või näitama ära, millises järjekorras ta alternatiivselt esitatud nõuete menetlemist soovib (ehk esitama järjestatud nõuded). Seda tuleks teha juba hagiavalduses, kuid Saksa erialakirjanduse järgi saab hageja kohtu nõudmisel või omal algatusel nõuete järjekorda täpsustada kogu menetluse jooksul igas kohtuastmes.¹³⁹ Riigikohus on küll märkinud, et alternatiivnõuete prioriteetsust ei saa asuda selgitama alles apellatsioonkaebuses,¹⁴⁰ kuid viidatud asjas on küsimus ennekõike selles, kas hageja oli üldse alternatiivse nõude esitanud, st kas tegemist oli menetlusliku nõuete paljususega või üksnes materiaalõiguslike nõudealuste paljususega.¹⁴¹ Seetõttu ei tohiks sellest Riigikohtu seisukohast mingil juhul teha järeldust, et hageja peab kas järjestama oma alternatiivsed nõuded juba hagiavalduses või leppima sellega, et kohus menetleb nõudeid oma äranägemise järgi. Pigem peaks kohus võimalikult vara juhtima hageja tähelepanu sellele, et tema nõuded on järjestamata, ning paluma selle puuduse kõrvaldada,

¹³⁶ Nt H. Wendtland (2001), lk 9; Thomas/Putzo/Reichold (2016) § 260, änr 7; MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 22.

¹³⁷ Stein/Jonas/Roth (2016) § 253, änr 55.

¹³⁸ T. Tampuu (2011), lk 348. Probleem, millele seal tähelepanu juhitakse, on siiski seotud menetluskulude jaotamisega, mitte hagiavalduse selgusega.

¹³⁹ Vt Stein/Jonas/Roth (2016) § 253, änr 55.

¹⁴⁰ RKTko 28.02.2017, 3-2-1-143-16, p 25.

¹⁴¹ Riigikohus käsitas alternatiivsete nõuetena kahju hüvitamise nõuet, mida hageja põhjendas alternatiivselt VÕS § 1045 lg 1 p 7 ja p 8 järgi. Seetõttu on küsitav, kas tegemist oli üldse alternatiivsete nõuetega TsMS § 370 lg 2 tähenduses.

sest vastasel juhul ei ole võimalik üheselt aru saada, mida hageja hagi esitamisega saavutada loodab. Nõuete järjestuse selgitamist peaks üldjuhul lubama ka kõrgema astme kohtus (vähemalt ringkonnakohtus), sest asja tagasisaatmine maakohtusse sellise puuduse kõrvaldamiseks, mille saab kõrvaldada kõrgema astme kohtu menetluses, oleks vastuolus menetlusökonoomia põhimõttega.¹⁴²

Teatud laadi tsiviilasjades võib alternatiivsete nõuete järjestamata jätmine siiski olla võimalik ilma, et see tooks kaasa hagiavalduse ebaselguse. Näiteks on magistriltöö I osa alapeatükis 1.5 selgitatud, et kaasomandi lõpetamise asjades ei ole kohtul alati võimalik järgida hageja määratud nõuete lahendamise järjekorraga ning seetõttu ei ole hagejale etteheidetav, kui ta jätab nõuded järjestamata. Saksa erialakirjanduses tuuakse erandina, mille puhul järjestamata alternatiivsete nõuete esitamine võib lubatud olla, enamasti välja ehtne alternatiivkohustus (*Wahlschuld*, Bürgerliches Gesetzbuch¹⁴³ § 262; vrd VÕS § 86), mille puhul kohustuse täitmise viisi võib valida kostja.¹⁴⁴ Samas on märgitud, et kostja õigus kohustuse täitmise asendada ei muuda järjestamata alternatiivsete nõuete esitamist lubatavaks, sest sellisel juhul ei ole võimalik täitmise asendamine hagi esemeks.¹⁴⁵ Üleüldiselt ongi järjestamata alternatiivsete nõuete kasutusala kitsas. Praktikast tuleks niisiis lähtuda eeldusest, et hageja peab nõuded järjestama, ning kui seda tehtud ei ole, peaks kohus selgitama hagejale nõuete järjestamise vajadust ja andma talle TsMS § 340¹ järgi tähtaja puuduste kõrvaldamiseks.

1.4. Alternatiivsetele hagi alustele tuginemise lubatavus

Alternatiivsete ja järjestatud nõuetega TsMS § 370 lg 2 mõttes on tegemist ka olukorras, kus hageja esitab ühe nõude, tuginedes mitmele asjaolude kogumile (hagi alusele). Sellisel juhul on hagi lubatavuse tingimused mõnevõrra erinevad, sest hageja nõue on küll arusaadav, kuid ebaselgeks võib osutuda hageja nõude faktiline alus. Saksa erialakirjanduse järgi ei ole lubatud esitada sama nõuet järjestamata alternatiivsetele hagi alustele tuginedes.¹⁴⁶ Sellest tulenevalt ei saa hageja näiteks nõuda sama rahasumma maksmist, tuginedes hinna

¹⁴² Vrd RKTko 24.10.2006, 3-2-1-93-06, p 12.

¹⁴³ Bürgerliches Gesetzbuch. – BGBl. 02.01.2002 I S. 42, 2909; 2003 I S. 738; 21.02.2017 I S. 258.

¹⁴⁴ ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 5; Stein/Jonas/Roth (2016) § 260, änr 10.

¹⁴⁵ H. Wendtland (2001), lk 9.

¹⁴⁶ ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 5; MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 27. Vastupidise seisukoha kohta vt Stein/Jonas/Roth (2016) § 260, änr 11. Viimati viidatud kommentaaris lähtutakse vaidluse eseme määratlemisel üksnes hageja nõudest (hagi esemest), mistõttu mitmele hagi alusele tuginemine nõuete paljusust kaasa ei too. Selline käsitus ei ole siiski kooskõlas Saksa erialakirjanduses valitseva kahetasandilise vaidluse eseme teooriaga.

alandamisele või müügilepingu tühistamisele, ilma alternatiivseid hagi aluseid järjestamata. Küll aga on hagejal võimalik paluda, et kohus loeks tema kostjale tehtud avalduse kõigepealt hinna alandamise avalduseks ja kui see kohtu arvates põhjendatud ei ole, lepingu tühistamise avalduseks.

Kui hageja nõude alternatiivseid faktilisi aluseid ei järjestata, raskendab see otsuse tegemiseks vajalike asjaolude väljaselgitamist. Näiteks ei ole sellisel juhul võimalik teha tagaseljaotsust, sest tagaseljaotsuse tegemisel tõendeid ei hinnata ning lähtutakse sellest, et kostja on hageja väited omaks võtnud. Kui aga hagi on esitatud faktiväiteid, mis üksteist välistavad, ei saa üksnes hagiavalduses esitatud asjaolusid arvestades lugeda hagi õiguslikult põhjendatuks. Seega peaks kohus enne tagaseljaotsuse tegemist selgitama hagejale, et sel viisil hagi tagaseljaotsusega rahuldamine ei ole võimalik, ning küsima hagejalt, kas ja millise nõude kohta ta tagaseljaotsuse tegemist soovib. Seda küsimust ei tekiks, kui hageja oleks võimalikud hagi alused selgelt järjestanud.

Järjestatud nõuete esitamine nii, et hageja esitab ühe nõude, tuginedes eespoolses järjekorras ühele faktilisele alusele ning juhaks, kui nõuet sellel alusel ei rahuldata, tugineb täiesti teisele faktilisele alusele, mis hageja arvates võib samuti nõuet täies ulatuses põhjendada, on TsMS § 370 järgi iseenesest lubatud. Küsimus on selles, kas erinevates hagi alustes sisalduvad faktilised asjaolud peavad olema omavahel kooskõlas või on hagejal õigus tugineda ka vastuolulistele faktiväidetele. Üldjuhul on tsiviilkohtumenetluses vastuoluliste väidete esitamine keelatud, sest TsMS § 328 lg 1 järgi peavad menetlusosalise avaldused asja puudutavate faktiliste asjaolude kohta olema tõesed ning vastuolulised väited ei saa olla korraga tõesed. Selline tõekohustus kaitseb kohut eksitusse viimise eest ja menetlusosalisi vastaspoole ebaausa eelisseisundi eest ning aitab kaasa sellele, et kohtulahend vastaks tegelikele asjaoludele.¹⁴⁷ Eesti õiguskirjanduses on märgitud, et kahjulike asjaolude varjamine või ilustamine muudab vaidluse pikemaks ja kurnavamaks¹⁴⁸ ning sama kehtib kahtlemata ka erinevatele hagi alustele tuginemise korral. Järelikult võiks eeldada, et tõekohustus seab erinevatele hagi alustele tuginemisele võrdlemisi kitsad piirid.

Saksa erialakirjanduse järgi ei välista tõekohustus siiski hageja õigust tugineda alternatiivsetele asjaoludele või muuta hiljem hagi alust. Leitakse, et selline käitumine ei kujuta endast valetamist ega tõe varjamist, vaid olukorra enda kasuks pööramist juhul, kui mingeid asjaolusid tõendada ei õnnestu.¹⁴⁹ Kui nõuet ei saa ühtele faktilisele asjaolule tuginedes maksmata panna, ei tähenda see, et kostjal hageja ees üldse kohustusi ei oleks. Sellest

¹⁴⁷ Vt ka Rosenberg/Schwab/Gottwald (2004) § 65, änr 67.

¹⁴⁸ A. Pärsimägi (2016), lk 60.

¹⁴⁹ MüKoZPO/Wagner (2016) § 138, änr 12.

tulenevalt ongi Saksa praktikas ja erialakirjanduses leitud, et järjestatud nõuded võivad üksteist välistada ja tugineda vastuolulistele põhjendustele, ilma et see tooks kaasa tõekohustuse rikkumise.¹⁵⁰ Muu hulgas on märgitud, et hageja võib abinõude põhjendamiseks võtta omaks vastaspoole väiteid, mis hageja põhinõude alusega ei ühti.¹⁵¹ Näiteks võib hageja, kelle põhinõue tugineb müügilepingu ülesütlemisele, võtta põhinõude rahuldamise eeldusena omaks kostja väite, et müügileping on endiselt kehtiv. Kui hageja siiski kostja väidetele vastu vaidleb ning neid isegi tingimuslikult ei tunnista, ei tohiks kohus vastaspoole väiteid hageja kasuks arvestada.¹⁵²

Riigikohtu praktika järgi ei ole vastuolulisi väiteid sisaldavatele hagi alustele tuginemine otseselt keelatud. Nii on Riigikohus märkinud, et kui hageja on esitanud oma nõude põhjendamiseks üksteist välistavad asjaolude kogumid, tuleb kohtul hinnata, kas vähemalt ühe tõendatuse korral saaks tema hagi rahuldada alternatiivsetel õiguslikel alustel.¹⁵³ Tegemist oli olukorraga, kus hageja tugines esmalt sellele, et tema ja kostja vahel oli sõlmitud omandireservatsiooniga müügileping ning hagejal oli õigus müügilepingu ese tagasi nõuda, sest kostja ei tasunud ostuhinda ja hageja taganes lepingust. Alternatiivselt väitis hageja, et müügileping oli algusest peale tühine, sest hageja nimel sõlmis lepingu isik, kellel puudus selleks vajalik esindusõigus.¹⁵⁴ Sellised faktiväited on vähemalt osaliselt vastuolulised, kuna müügilepingust taganemine eeldaks, et tegemist oli kehtiva lepinguga, st hageja oli eelnevalt müügilepingu sõlmimiseks nõusoleku andnud või selle heaks kiitnud.

Samas ei ole Riigikohtu praktika järgi välistatud võimalus, et kohus loeb ka erinevate hagi alustega järjestatud nõuete esitamise korral vastuoluliste väidete esitamise või oluliste asjaolude mahavaikimise tõekohustuse rikkumiseks. Näiteks on Riigikohus ühest küljest pidanud edasiste vaidluste vältimiseks mõistlikuks seda, kui kohus lubas hagejal menetluse kestel muuta oma nõude aluseks olevaid asjaolusid vastavalt kostja vastuväidetele poolte õigussuhte kohta, kuid teisest küljest märkinud, et sellisel viisil käitudes eksitas hageja vastuolus TsMS § 328 lg-ga 1 kohut hagi esitatud väidetega (muu hulgas oluliste asjaolude mahavaikimisega) poolte suhte kohta.¹⁵⁵ Tegemist oli olukorraga, kus hageja väitis hagiavalduses, et tema nõue tuleneb laenulepingust ning seltsingulepingut poolte vahel sõlmitud ei ole, kuid tugines hiljem alternatiivselt sellele, et kui poolte vahel ei olnud laenusuhet, sõlmisid nad seltsingulepingu. Seega heitis Riigikohus hagejale ette tõekohustuse

¹⁵⁰ Vt nt Zöller/ZPO/Greger (2016) § 260, änr 4b; Stein/Jonas/Roth (2016) § 260, änr 12.

¹⁵¹ H. Wendtland (2001), lk 6.

¹⁵² Thomas/Putzo/Reichold (2016) § 138, änr 6.

¹⁵³ RKTKo 30.11.2011, 3-2-1-110-11, p 11.

¹⁵⁴ Vt RKTKo 30.11.2011, 3-2-1-110-11, p-d 2 ja 11.

¹⁵⁵ RKTKo 22.09.2014, 3-2-1-67-14, p 41.

rikkumist hoolimata sellest, et hageja tugines seltsingulepingu sõlmimisele üksnes juhul, kui kohus ei loe laenulepingu sõlmimist tõendatuks.

Magistritöö autori arvates ei tohiks järjestatud nõuete paljususe korral suhtuda vastuoluliste väidete esitamisse nii rangelt kui olukorras, kus hageja on esitanud ühe nõude ning esitab kohtu eksitamiseks teadlikult valeväiteid või jätab kohtu olulistest asjaoludest teavitamata. Pigem õigustavad vastuoluliste asjaolude esitamist võimalikud tõenduslikud probleemid ning kohtu ülesanne on järgida, et teadaolevalt ebaõiged väited jääksid arvesse võtmata. Küll aga peab hageja selgelt ära näitama, millistele asjaoludele ta tugineb esmases ja millistele tagumises järjekorras. Näiteks olukorras, kus hageja on esitanud kostja vastu alusetu rikastumise nõude, tuginedes erinevate kaupade tarnimisele, teenuste osutamisele ja maksete tegemisele, kusjuures eri kaupade ja teenuste osas võis alusetu rikastumine toimuda erinevalt, peab hageja selgelt ära näitama, kuidas kostja tema arvates rikastus, tuues vajadusel välja mitu võimalikku rikastumise viisi ja esitades need järjestatud nõuetena.¹⁵⁶ Samuti ei tohi vastuoluliste väidete esitamine viia selleni, et kohus ei saa enam üldse aru, mille üle pooled vaidlevad ja mis on nende vahel tegelikult juhtunud. Kontrollimatult erinevatele ja üksteist välistavatele asjaoludele tuginemine oleks vastuolus menetlusõiguste heas usus kasutamise põhimõttega ning seda peab kohus TsMS § 200 lg 2 järgi takistama, jättes vajadusel kasvõi hageja väited arvestamata.

1.5. Ebaehtsa järjestatud nõuete paljususe lubatavus

Põhjalikumalt käsitlust väärib ka küsimus, mis tingimustel võib hageja esitada kostja vastu järjestatud nõuded selliselt, et palub tagumises järjekorras esitatud nõude lahendada üksnes juhul, kui esmases järjekorras esitatud nõue rahuldatakse. Üldiselt kehtivad nn ebaehtsa järjestatud nõuete paljususe puhul samad hagi lubatavuse eeldused nagu tavalise järjestatud nõuete paljususe puhul. Teatud erisustega tuleb siiski arvestada.

Kõigepealt tuleb ebaehtsa nõuete järjestuse puhul vajadusel arvestada sellega, kas hageja tagumises järjekorras esitatud nõue on sissenõutav või on tegemist tulevase nõude täitmise hagiga TsMS § 369 mõttes. Viimasel juhul peab kohus täiendavalt kontrollima, kas on täidetud eeldused hagi esitamiseks enne nõude sissenõutavaks muutumist. Seejuures ei ole esmases järjekorras esitatud nõude rahuldamine iseenesest nõude sissenõutavaks muutumist edasilükkav tingimus, vaid seda, kas tegemist on tulevase nõudega, hinnatakse

¹⁵⁶ Vt RKTko 09.11.2011, 3-2-1-99-11, p-d 16-17.

materiaalõiguse järgi.¹⁵⁷ Näiteks olukorras, kus üürileandja on esitanud üürniku vastu hagi maksmata üüri väljamõistmiseks ning palub selle nõude rahuldamise korral ühtlasi kohustada kostjat üüritud ruume vabastama, sõltub mõlema nõude rahuldamine sellest, kas poolte vahel on sõlmitud üürileping, kuid tagumises järjekorras esitatud nõue on sissenõutav vaid juhul, kui üürileping on lõppenud. Kui üürileping kohtumenetluse ajal veel kehtib, ei takista see hageja esmase nõude rahuldamist, aga enne teise nõude menetlemist tuleb kontrollida, kas TsMS § 369 tingimused on täidetud.

Seoses võimalusega esitada tagumises järjekorras täiendav nõue juhuks, kui kohus hageja esimeses järjekorras esitatud nõude rahuldab, on Saksa õiguskirjanduses osutatud probleemile, et hageja võib menetluskulude kokkuhoiu eesmärgil panna esimeses järjekorras maksmata ainult väikse osa oma rahalisest nõudest ning paluda ülejäänud välja mõista üksnes juhul, kui esmane nõue rahuldatakse (st selgub, et nõude rahuldamise eeldused on täidetud).¹⁵⁸ Vastuseks sellele probleemile on leitud, et hageja ei saa nõuet sellisel viisil maksmata panna, sest menetluslikult on tegemist ühe ja sama nõudega, kuid järjestatud nõuete paljususe eeldab vähemalt kahe menetluslikult eraldiseisva nõude esitamist.¹⁵⁹ Nimelt võib hageja küll esitada rahalise nõude osade kaupa,¹⁶⁰ kuid mitte samas menetluses. Osanõuded ei saa moodustada samas menetluses eraldi menetluslikke nõudeid, sest sellisel juhul seaks hageja sisuliselt kogu nõude menetlemise sõltuvusse sellest, et tema nõue rahuldatakse.¹⁶¹ See aga tähendaks, et menetluses puudub tingimusteta haginõue, millega oleks võimalik siduda tingimuslik alternatiivne või tagumises järjekorras esitatud nõue, ning sellist hagi ei saaks menetleda. Seega võib hageja põhinõue, millega pannakse maksmata osa rahalisest nõudest, olla küll lubatud, kuid lubamatu on siduda sellega abinõuet, millega pannakse maksmata sama nõue ülejäänud osas.

Lisaks tekib ebaehtsa järjestatud nõuete paljususe korral küsimus, kas esimeses järjekorras esitatud nõue võib kujutada endast tagumises järjekorras esitatud nõude eeldusküsimust. Tüüpiline näide sellisest olukorrast on see, kui hageja esitab esimeses järjekorras tuvastusnõude ja palub kohtul tuvastada pooltevahelise õigussuhte olemasolu ning tagumises järjekorras samast õigussuhtest tuleneva kohustuse täitmise nõude (sooritusnõude). Saksa erialakirjanduses on leitud, et see võiks olla lubatud, sest sellisel viisil nõuete järjestamisega ei taotle hageja tingimata mõlema nõude lahendamist, vaid soovib esmalt selgitada, kas tagumises järjekorras esitatud nõudel on üldse edulootust, ja määrata vastavalt

¹⁵⁷ Vrd H. Wendtland (2001), lk 12–14.

¹⁵⁸ G. Lücke, Ch. Kerwer. Eine „neuartige“ Klagenhäufung. – NJW 1996, lk 2121–2125.

¹⁵⁹ H. Wendtland (2001), lk 55–57.

¹⁶⁰ Vt ka RKTko 29.09.2010, 3-2-1-30-10, p 11.

¹⁶¹ Vt ka H. Wendtland (2001), lk 56.

sellele menetluse käigu.¹⁶² Vastupidise seisukoha esindajad leiavad, et olukorras, kus hageja esmase nõude esemeks on tagumises järjekorras esitatud nõude eeldusküsimus, ei saa tegelikult rääkida järjestatud nõuetest, sest hageja huvi on suunatud just pealtnäha tagumises järjekorras esitatud nõude rahuldamisele.¹⁶³ Selline huvi on ilmne näiteks juhul, kui hageja palub esmases järjekorras tuvastada, et poolte vahel on käsunduslepingust tulenev õigussuhe, ning selle nõude rahuldamise korral mõista kostjalt välja hüvitis VÕS §-st 620 tuleneva hoolsuskohustuse rikkumisega tekitatud kahju eest.

Magistritöö autori arvates ei saa Eesti õiguse ja kohtupraktika järgi välistada võimalust, et eeldusküsimuse ja põhinõude esitamine järjestatud nõuetena võiks lubatud olla. Selline olukord sarnaneb mõneti vaheotsuse tegemisega TsMS § 449 järgi. Seaduse järgi on vaheotsuse tegemine ette nähtud olukorras, kus vaidluse all on kahju hüvitamise nõude põhjendatus või nõude aegumine, kuid Riigikohtu praktika järgi võib kohus vaheotsuse teha ka muul juhul, kui see on otstarbekas.¹⁶⁴ Olemuslikult on vaheotsus materiaaõigusliku eeldusküsimuse kohta tehtud tuvastusotsus, millega tehakse kindlaks õigussuhte olemasolu või puudumine (vrd TsMS § 368 lg 1). Samasuguse tuvastusotsuse teeks kohus ka ebaehtsa järjestatud nõuete paljususe korral hageja esmases järjekorras esitatud nõude kohta.

Seega on sisuliselt sama tulemuse saavutamiseks vajalik mehhanism Eesti tsiviilkohtumenetlusõiguses olemas ning puudub põhjus, miks peaks olema keelatud eeldusküsimuse kohta eraldi otsuse tegemine järjestatud nõuete menetlemise vormis. Täiendavalt peaks kohus siiski kontrollima, kas hagejal on eeldusküsimuse eraldi haginõudena esitamiseks õiguslik huvi, sest tegemist on tuvastushagiga, mille lubatavus sõltub TsMS § 368 lg 1 järgi tuvastushuvi olemasolust. Seejuures on oluline arvestada, et Riigikohtu praktika järgi puudub hagejal eelduslikult õiguslik huvi tuvastushagi esitamiseks samasisulise sooritusnõude kõrval.¹⁶⁵ Seda, kas hagejal võiks olla huvi tuvastushagi esitamiseks sooritusnõude ees, esmases järjekorras esitatud nõudena, peab kohus hindama vastavalt asjaoludele. Näiteks võiks selline tuvastushuvi olemas olla, kui hageja palub esmases järjekorras tuvastada oma põlvnemine kostjast ja selle nõude rahuldamise korral mõista välja elatis.

¹⁶² H. Wendtland (2001), lk 13-14.

¹⁶³ H.-J. Kion. Eventualverhältnisse im Zivilprozeß. – Schriften zum Prozeßrecht. Band 24. Duncker & Humblot 1971, lk 38.

¹⁶⁴ Vt RKTKo 17.03.2008, 3-2-1-10-08, p 14; 10.12.2014, 3-2-1-124-14, p 29.

¹⁶⁵ Nt RKTKo 25.02.2009, 3-2-1-122-08, p 19.

2. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete läbivaatamine

2.1. Hagi lubatavuse eelduste kontroll hagi menetlusse võtmisel

Alternatiivsete ja järjestatud nõuete esitamisel loetakse, et kõik nõuded on esitatud alates hagi kohtusse jõudmise ajast (vt TsMS § 362 lg 1). Asjaolu, et tagumises järjekorras esitatud nõue esitatakse üksnes n-ö abinõudena, ei takista Saksa erialakirjanduse järgi nõude kohtu menetluses olemist (sks k *Rechtshängigkeit*) ning abinõude kohtu menetluses olevaks lugemine algab samadel tingimustel tavalise tingimusteta esitatud nõudega.¹⁶⁶ See on oluline, sest nii Saksamaa kui ka Eesti materiaali- ja menetlusõigus seovad hagi menetluses olemisega erinevaid õiguslikke tagajärgi, millest olulisimad on sama asja korduva menetlemise keeld (vt TsMS § 371 lg 1 p-d 4-5) ja nõude aegumise peatumine (TsÜS § 160). Hagi on TsMS § 362 lg-st 1 tulenevalt kohtu menetluses, kui hagiavaldus on kohtusse jõudnud ja kostjale kätte toimetatud, ning hagi kohtu menetluses olek lõpeb üldjuhul sellega, kui asjas on tehtud jõustunud kohtulahend.

Tsiviilasja menetlemise eelduste seisukohast on kõik järjestatult või alternatiivselt esitatud menetluslikud nõuded suuresti iseseisvad. Nii peab kohus hagi menetlusse võtmisel kontrollima hagi lubatavuse eelduste olemasolu iga nõude kohta eraldi. Näiteks järjestatud rahaliste nõuete esitamisel peab ka tagumises järjekorras esitatud nõue olema konkreetse summana ära toodud,¹⁶⁷ kuigi summa nimetamata jätmine ei anna alust keelduda eespoolses järjekorras esitatud nõude menetlemisest, kui sellel puuduseid ei ole. Lisaks peab kohus kontrollima, kas täidetud on nõuete ühise menetlemise eeldused TsMS § 370 lg 1 esimese lause järgi või kas nõuete olemust ja omavahelist seost arvestades on lubatud alternatiivsete ja järjestatud nõuete esitamine. Samuti peaks kohus eraldi kontrollima iga nõude perspektiivikut TsMS § 371 lg 1 ja § 423 lg 2 mõttes.¹⁶⁸ Hiljem on valesti menetlusse võetud nõue võimalik jätta läbi vaatamata, ilma et see segaks menetluse jätkumist ülejäänud nõuete suhtes.

Kui hagiavalduses esitatud nõuded ei vasta TsMS § 370 lg-s 1 või § 371 lg-s 1 sätestatud tingimustele, sõltuvad menetluslikud tagajärjed selles, millises vormis nõuete paljususega on tegemist. Üldjuhul peaks kohus olukorras, kus esitatud nõue ei allu sellele kohtule, saatma asja TsMS § 75 lg 2 järgi menetlemiseks kohtualluvuse järgi õigele kohtule. Seda saab kohus teha ka juhul, kui hageja on esitanud mitu kumulatiivset nõuet, millest üks ei

¹⁶⁶ H. Wendtland (2001), lk 72.

¹⁶⁷ RKTko 03.04.2012, 3-2-1-20-12, p 23.

¹⁶⁸ RKTko 24.09.2012, 3-2-1-105-12, p 18.

allu menetlevale kohtule, kusjuures nõuete eelnev eraldamine iseseisvateks tsiviilasjadeks ei ole vajalik.¹⁶⁹ Alternatiivsete nõuete puhul tuleks samuti iga nõue saata alluvuse järgi õigele kohtule, kuid erinevus on selles, et nõudeid ei ole pärast eraldamist võimalik käsitada üksteise suhtes alternatiivsetena.¹⁷⁰ Järjestatud nõuete puhul tuleb lähtuda esmases järjekorras esitatud nõude kohtualluvusest. Kui esmases järjekorras esitatud nõue ei allu kohtule, kellele hagiavaldus esitati, ning asi antakse üle kohtualluvuse järgi õigele kohtule, liiguvad tagumises järjekorras esitatud nõuded Saksa erialakirjanduse kohaselt eespoolse nõudega kaasa.¹⁷¹ See on tingitud nõuete omavahelisest sõltuvusest, mille tõttu tagumises järjekorras esitatud nõuete menetlemine lähtub alati esmases järjekorras esitatud nõude menetluse käigust. Tagumises järjekorras esitatud nõude kohtualluvust ei ole vaja kontrollida enne esmase nõude rahuldamata jätmist, sest varem ei oleks asja üleandmine tagumises järjekorras esitatud nõude kohtualluvuse järgi nagunii võimalik.

Kui hageja on esitanud ühes avalduses nõuded, mis tuleb läbi vaadata erinevat liiki menetlustes, peaks kohus võtma nõuded omal algatusel menetlusse eraldi tsiviilasjadena.¹⁷² Alternatiivselt oleks võimalik keelduda menetlusse võtmast nõuet, mille hageja on esitanud läbivaatamiseks valet liiki menetluses, aga kuna Eestis on valdava osa tsiviilasjade lahendamine sama kohtu pädevuses, ei ole nõude menetlusse võtmisest keeldumiseks üldjuhul alust. Pigem tuleks asuda seisukohale, et isegi kui hageja taotleb nõude menetlemist valet liiki menetluses, ei ole kohus sellega seotud ning kui vale menetlusliigi valiku tõttu esineb avalduses puuduseid (nt on tasutud ettenähtust vähem riigilõivu), tuleks menetlusosalisele anda tähtaeg puuduste kõrvaldamiseks. Vajadusel saab eraldi tsiviilasjadena menetlusse võtta ka järjestatud nõudeid, kuigi see võib kaasa tuua olukorra, kus tingimuslik tagumises järjekorras esitatud nõue ei ole iseseisva haginõudena lubatav ning selle menetlemisest tuleb keelduda, kui hageja tingimusest ei loobu.

Kui mõne nõude üleandmine kohtualluvuse järgi õigele kohtule ei ole võimalik, sest asi ei allu rahvusvahelise kohtualluvuse järgi Eesti kohtule, või nõude lahendamine ei kuulu kohtu pädevusse, peab kohus TsMS § 372 lg 4 järgi selle nõude osas hagi menetlusse võtmisest keelduma. Järjestatud nõuete paljususe korral peab kohus Saksa erialakirjanduse kohaselt jätma hagi tervikuna läbi vaatamata, kui ta ei ole pädev lahendama hageja esmases järjekorras esitatud nõuet.¹⁷³ Seevastu kontrollitakse kohtu pädevust tagumises järjekorras

¹⁶⁹ Vt ka MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 45.

¹⁷⁰ Hageja ei tohi seada ühes tsiviilasjas esitatud nõude lahendamist sõltuvusse teises tsiviilasjas tehtavast otsusest, sest see kujutab endast menetlusvälist tingimust, mis muudab menetlustoimingut ebamääraseks ja lubamatuks.

¹⁷¹ MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 45.

¹⁷² Vrd MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 46.

¹⁷³ ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 6b.

esitatud nõude menetlemiseks alles siis, kui esmase nõude kohta on sisuline otsustus tehtud, mistõttu üksnes tagumises järjekorras esitatud nõude lahendamise pädevuse puudumine asja menetlemist ei takista. Sama kehtib Saksa erialakirjanduses valitseva seisukoha järgi ka kõigi ülejäänud hagi menetlemise eelduste kontrollimise puhul.¹⁷⁴

Hagi menetlusse võtmist tagumises järjekorras esitatud nõude eelduseid kontrollimata põhjendatakse sellega, et kohus menetleb hageja tagumises järjekorras esitatud nõuet üksnes tingimuslikult ega peaks sellega tegelema enne, kui on selge, kas tingimus saabub või mitte.¹⁷⁵ Kui esmases järjekorras esitatud nõue on otsuse tegemiseks valmis ja tagumises järjekorras esitatud nõude menetlemise eelduste kontrollimisel selgub, et seda nõuet tuleks läbi vaadata teist liiki kohtumenetluses või teises kohtus, peab kohus jätma tagumises järjekorras esitatud nõude läbi vaatamata või eraldama selle iseseisvaks tsiviilasjaks ja saatma alluvuse järgi õigele kohtule menetlusse võtmise otsustamiseks.¹⁷⁶ Seda saab teha samas otsuses, millega kohus lahendab hageja esmases järjekorras esitatud nõude.

Eesti õiguse kontekstis tähendab eeltoodu muu hulgas seda, et kohus ei peaks järjestatud nõuete paljususe korral kontrollima tagumises järjekorras esitatud nõude perspektiivikust (TsMS § 371 lg 2 ja § 423 lg 2) enne, kui esmases järjekorras esitatud nõue on lahendatud. Ühest küljest on selline järeldus küsitav, sest tundub mõistlik, et ilmselgelt edulootuseta nõuded tuleks menetlusest kõrvaldada nii vara kui võimalik. Teisest küljest eeldab nõuete menetlemisest keeldumine või läbivaatamata jätmine, et kohus on täiesti veendunud nõuete edulootuse puudumises. Kohtul lasub sellega seoses kõrgendatud põhjendamiskohustus¹⁷⁷ ning hagejal oleks TsMS § 372 lg 5 või § 427 järgi võimalik nõude menetlemisest keeldumist vaidlustada. Olukorras, kus nõue on kohtu menetluses üksnes tingimuslikult, ei ole alust pöörata nõudele nii palju tähelepanu enne, kui on selge, kas nõude menetlemist võimaldav tingimus üldse saabub. Seetõttu ei peaks kohus tagumises järjekorras esitatud nõuete perspektiivikust hindama enne, kui on teada, mis saab esmases järjekorras esitatud nõudest.

¹⁷⁴ ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 6b.

¹⁷⁵ H. Wendtland (2001), lk 33. Tagumises järjekorras esitatud nõude tingimusliku menetlemise tähenduse kohta vt täpsemalt magistritöö II osa alapeatükke 2.1 ja 3.1.

¹⁷⁶ Vt ka H. Wendtland (2001), lk 33-34, 37-39. Seejuures on oluline silmas pidada, et nõuete eraldamine ja asja saatmine (teisele kohtule) eraldi menetlemiseks ei saa järjestatud nõuete puhul toimuda enne esmases järjekorras esitatud nõude kohta otsuse tegemist, sest sellisel juhul oleks tagumises järjekorras esitatud nõue sõltuv menetlusvälisest tingimusest ja lubamatu.

¹⁷⁷ Vt nt RKTkm 16.01.2008, 3-2-1-130-07, p 9.

2.2. Tsiviilasja hinna määramine ja riigilõivu tasumine

Üks hagi menetlemise tingimus, mille kontrollimisel tuleb algusest peale arvestada kõiki hageja alternatiivseid ja järjestatud nõudeid, on riigilõivu tasumine. TsMS § 147 lg 1 järgi peab hageja maksma riigilõivu hagi menetlemiseks ette ning enne riigilõivu tasumist ei toimetata hagi kostjale kätte ega tehta muid menetlustoiminguid. Kui hageja kohtu nõudmisest hoolimata vajalikus ulatuses riigilõivu ei tasu, keeldub kohus TsMS § 371 lg 1 p 10 järgi hagi menetlusse võtmast. Mitme nõude puhul on tulenevalt TsMS § 147 lg-st 2 võimalik keelduda hagi menetlusse võtmisest osaliselt, kui hageja on riigilõivu küll tasunud, aga mitte nii palju, et see kataks kõigi nõuete menetlemiseks vajaliku riigilõivu. Seega ei saa kohus isegi järjestatud nõuete paljususe korral hagi menetlusse võtmisel tagumises järjekorras esitatud nõudeid täiesti tähelepanut jätta, kuna alternatiivsete ja järjestatud nõuete puhul on tegemist menetlusliku nõuete paljususega, mis mõjutab riigilõivu suurust ja tasumata jätmise tagajärgi.

Riigilõivu suurus sõltub hagi hinnast, mis määratakse alternatiivsete nõuete puhul TsMS § 134 lg 1 teise lause kohaselt suurema nõude järgi. See säte kohaldub ka järjestatud nõuete puhul, sest tsiviilkohtumenetluse seadustik ei erista selgelt alternatiivseid ja järjestatud nõudeid ning viimaste kohta eriregulatsioon puudub. Riigikohus on asunud seisukohale, et ka menetluses oleva hagi täiendamisel alternatiivse või järjestatud nõudega on hagi hinnaks kokku suurema nõude hind ja vastavalt sellele peab olema tasutud riigilõiv.¹⁷⁸ Hagi hinna arvestamist üksnes suurema nõude järgi, mitte kõigi ühes hagi sisalduvate nõuete järgi nagu kumulatiivse nõuete paljususe korral TsMS § 134 lg 1 esimese lause järgi, õigustab alternatiivsete ja järjestatud nõuete puhul see, et kohus menetleb eelduslikult ainult ühte nõuet. Kui üks hageja alternatiivsetest nõuetest või esimeses järjekorras esitatud nõue rahuldatakse, ei ole kohtul vaja teha kulutusi ülejäänud nõuete läbivaatamiseks ning riigilõivu küsimiseks puudub alus.

Tegemist on siiski lihtsustatud reegluga, sest hagi hind määratakse alati hageja suurima väärtusega nõude järgi, kuigi puudub igasugune alus arvata, et kohus rahuldab just selle nõude. Samuti on küsitav eeldus, et kohtumenetlus piirduv ühe nõude läbivaatamisega, sest kohus võib rahuldada ka hageja tagumises järjekorras esitatud nõude või hagi üldse rahuldamata jätta. Võrdluseks eristatakse näiteks Saksamaal tsiviilasja hinna määramisel seda, kas hind on aluseks pädeva kohtu määramisele või menetluskuludele. Esimesel juhul määratakse ZPO § 5 alusel alternatiivsete või järjestatud nõuetega tsiviilasja hind suurema

¹⁷⁸ RKTkm 09.06.2009, 3-2-1-59-09, p 14. Menetluse käigus alternatiivse või järjestatud nõude lisamise kohta vt täpsemalt magistritöö II osa alapeatükki 2.5.

nõude järgi, sest vastasel juhul võib tekkida olukord, kus väikese hinnaga asjade lahendamiseks pädev kohus peaks lahendama nõuet, mis eraldi määratud hinna järgi selle kohtu pädevusse ei kuuluks.¹⁷⁹ Teisel juhul liidetakse tsiviilasja hinna arvestamisel GKG § 19 lg 1 teise lause järgi tagumises järjekorras esitatud nõue hageja esmase nõudega, kuid seda üksnes juhul, kui kohus tagumises järjekorras esitatud nõuet menetles. Erandiks on GKG § 19 lg 1 kolmanda lause kohaselt olukord, kus kohus lahendab nii esmase kui ka tagumises järjekorras esitatud nõude, aga nõuded on suunatud sama eesmärgi saavutamisele. Sellisel juhul määratakse tsiviilasja hind ka menetluskulude jaoks ainult suurema nõude järgi.

Eeltoodust nähtub, et alternatiivsete ja järjestatud nõuete esitamise korral oleks tsiviilasja hinda võimalik arvestada täpsemalt, kui see on ette nähtud TsMS § 134 teises lauses, ning ka riigilõivu saaks küsida ainult selliste nõuete menetlemise eest, mida kohus tegelikult lahendas. Selline korraldus muudaks aga tsiviilasja hinna arvestamise ja riigilõivu tasumise tunduvalt keerulisemaks. Erinevalt Eesti tsiviilkohtumenetlusest ei maksta Saksamaal riigilõivu ette, vaid see mõistetakse kaotajalt välja menetluse lõpus. Selleks ajaks on ka selge, milliseid hageja järjestatud või alternatiivsetest nõuetest kohus menetles, ning seda saab tsiviilasja hinna määramisel arvesse võtta.

Eesti tsiviilkohtumenetluses oleks kõigi järjestatud ja alternatiivsete nõuete arvestamine teoreetiliselt võimalik nii, et hagejalt küsitakse alguses riigilõivu kõigi nõuete eest ning menetluse lõpus tagastatakse menetlemata jäänud nõuetele vastav enammakstud riigilõiv. See võiks kõne alla tulla analoogselt hagi menetlusse võtmisest keeldumise või läbivaatamata jätmisega TsMS § 150 lg 1 p-de 2 ja 3 järgi. Hagejale oleks selline lahendus siiski kahjulik ning alternatiivsete ja järjestatud nõuete esitamise võimalus kaotaks olulise eelise. Kuna nõuete koos menetlemine peaks eelkõige lähtuma otstarbekuse ja menetlusökonoomia kaalutlustest, on põhjendatud lähtuda ka tsiviilasja hinna ja riigilõivu määramisel vähem täpsest, kuid lihtsamast arvestusest.

Omaette küsimus on see, kuidas tuleks tsiviilasja hinda ja riigilõivu arvestada ebaehtsa järjestatud nõuete paljususe korral. Sellisel juhul on hageja lõppastmes huvitatud sellest, et kohus menetleks kõiki nõudeid, kuid ettevaatusest ei taotle ta nõuete lahendamist korraga, vaid kindlas järjekorras. Üks võimalus oleks öelda, et sellisel juhul sarnaneb hageja kohtusse pöördumise viis pigem kumulatiivse nõuete paljususega, ning lähtuda hagi hinna määramisel TsMS § 134 lg 1 esimesest lausest ja nõuded liita.¹⁸⁰ Selline lahendus vähendaks siiski oluliselt ebaehtsa järjestatud nõuete paljususe eeliseid. Nii on Saksa erialakirjanduses märgitud, et ebaehtsa järjestatud nõuete paljususe lubamist õigustab eelkõige eesmärk

¹⁷⁹ Vt H. Wendtland (2001), lk 90-91.

¹⁸⁰ Vrd MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 59.

vähendada hageja riske, mis tulenevad sellest, et asi võidakse lahendada tema kahjuks.¹⁸¹ Üks peamiseid riske kohtusse pöördumisel on kindlasti kohustus tasuda menetluskulud, seal hulgas riigilõiv. Teine võimalus oleks öelda, et ka ebaehtsa järjestatud nõuete paljususe puhul saab lähtuda TsMS § 134 lg 1 teisest lausest ja arvestada ainult hageja suurimat nõuet. Magistritöö autori arvates annaks selline lahendus hagejale siiski liiga suure eelise ning looks olukorra, kus nõudeid järjestatakse üksnes riigilõivu kokkuhoidmise eesmärgil. Seetõttu tuleks ebaehtsa järjestatud nõuete paljususe puhul ikkagi lähtuda TsMS § 134 lg 1 esimesest lausest ja nõuded liita, sest sisuliselt muutub tagumises järjekorras esitatud nõue esmase nõude rahuldamise korral kumulatiivseks nõudeks esmase nõude kõrval.

2.3. Nõuete läbivaatamise järjekorra tähendus ja muutmine

Mitme järjestatud või alternatiivse nõude esitamine tähendab üldjuhul seda, et kohus vaatab nõuded läbi samal ajal. See tähendab, et asja arutatakse, tõendeid kogutakse ja otsus tehakse kõigi nõuete kohta korraga ning seda kõigis kohtuastmetes. Peamiselt mõjutab mitme nõude samaaegne läbivaatamine asja mahtu, aga mitte menetluse korda, seega toimub menetlus üldjoontes samamoodi nagu üksiku nõude menetlemisel. Ka hagimenetluse poolte roll mitme nõude samaaegsel läbivaatamisel on sama, nagu üksiku nõude menetlemisel – pooled määravad menetluse eseme ja käigu, kuid korralduslikes küsimustes kohus üldjuhul poolte taotlustega seotud ei ole. Hagejal on nõuete samaaegse läbivaatamise lõpetamiseks võimalik osa nõudeid tagasi võtta (TsMS § 424) või nõuetest loobuda (TsMS § 429). Kostja saab üksikuid nõudeid õigeks võtta (TsMS § 440) ja pooled saavad sõlmida kompromissi, mis puudutab ainult osa nõudeid (TsMS § 430), jätkates ülejäänud nõuete osas sisulist vaidlust. Samuti saavad pooled asja läbivaatamise ulatust mõjutada kohtuotsuse peale kaebuse esitamisel, kui vaidlustavad madalama astme kohtu otsuse ainult mõne nõude osas ja lasevad ülejäänud nõuete osas otsusel jõustuda.

Järjestatud nõuete menetlemise korral peaks kohus eelduslikult korraldama asja läbivaatamist nii, et kõigepealt tehakse üksnes selliseid toiminguid, mis on vajalikud hageja esmases järjekorras esitatud nõude lahendamiseks, ning tagumises järjekorras esitatud nõude läbivaatamisega hakatakse tegelema alles siis, kui esmase nõude rahuldamine või rahuldamata jätmine on selgunud. Saksa erialakirjanduses on siiski märgitud, et tagumises järjekorras esitatud nõude läbivaatamiseks toimingute tegemine ei ole ka enne põhinõude lahendamist

¹⁸¹ MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 16.

välistatud.¹⁸² Kuna tagumises järjekorras esitatud nõue on kohtu menetluses algusest peale, võib kohus teha selle lahendamiseks menetlustoiminguid, sh koguda tõendeid, ning olukorras, kus esmane ja tagumises järjekorras esitatud nõue on omavahel õiguslikult või majanduslikult tihedalt seotud, olekski keeruline lahendada esmast nõuet tagumises järjekorras esitatud nõude eelduste kontrollimisega tegelemata.¹⁸³ Samas ei tohiks kohus korraldada asja menetlust nii, et pooltele tekivad põhjendamatud menetluskulud sellise nõude läbivaatamisest, mida kohus lõppastmes üldse ei lahenda. Seetõttu on Saksa erialakirjanduses märgitud, et kui esmase ja tagumises järjekorras esitatud nõude vahel vahetu seos puudub, peaks kohus tegema nende lahendamiseks vajalikke menetlustoiminguid eraldi ning lähtuma seejuures hageja määratud nõuete lahendamise järjekorrast.¹⁸⁴

Tulenevalt tsiviilkohtumenetluses kehtivast dispositiivsuspõhimõttest on alternatiivsete nõuete järjekorra valimine täielikult hageja otsustada ning kohus ei saa nõudeid ümber järjestada, isegi kui see oleks menetlusökoonoomilistest kaalutlustest lähtudes või muul põhjusel otstarbekas.¹⁸⁵ Mitme nõude esitamise korral määrab hageja, kas nõuded on esitatud kumulatiivselt või alternatiivselt ja mis järjekorras tuleks nõudeid menetleda. Kohtule on hageja seisukohad selles osas siduvad ning tagumises järjekorras esitatud nõude menetlemine enne hageja eespoolset nõuet kujutab endast menetlusõiguse rikkumist. Sama kehtib juhul, kui hageja on tuginenud mitmele võimalikule hagi alusele. Ka Riigikohus on korduvalt rõhutanud, et TsMS § 370 lg-st 2 tulenevalt on kohtule kohustuslik hageja taotlus kontrollida ühte võimalikest nõuetest esimeses järjekorras.¹⁸⁶

Järjestatud nõuete paljususe korral ei ole hagiavaldusest nähtuv nõuete lahendamise järjekord siduv ainult kohtule, vaid ka hagejale endale. See tähendab Saksa erialakirjanduse järgi muu hulgas seda, et hageja ei saa nõuete järjekorda menetluse käigus piiramatult muuta, vaid peab järgima hagi muutmiseks ettenähtud korda.¹⁸⁷ Riigikohus on asunud siiski erinevale seisukohale ning leidnud, et nõuete ümberjärjestamine ei kujuta endast hagi muutmist TsMS § 376 lg 1 mõttes, vaid piisab, kui hageja peab kinni TsMS §-dest 329–331 tulenevatest piirangutest.¹⁸⁸ Üldjuhul ei tohiks nõuete ümberjärjestamine, kui hageja oma nõudeid sisuliselt ei muuda, menetluse käiku oluliselt häirida, mistõttu Riigikohtu seisukoht on põhjendatud ning puudub vajadus TsMS § 376 kohaldamiseks.

¹⁸² ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 6.

¹⁸³ Vt ka H.-J. Kion (1971), lk 160.

¹⁸⁴ H.-J. Kion (1971), lk 160-161.

¹⁸⁵ Vt ka ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 4b; MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 49.

¹⁸⁶ Nt RKTko 26.09.2006, 3-2-1-53-06, p 12; 18.04.2007, 3-2-1-27-07, p 14.

¹⁸⁷ H.-J. Kion (1971), lk 162.

¹⁸⁸ RKTko 19.12.2012, 3-2-1-165-12, p 23.

2.4. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete eraldi lahendamine

Nõuete läbivaatamise järjekorraga seondub ka küsimus, mis tingimustel saab nõudeid lahendada eraldi. Kui nõuete samaaegne läbivaatamine ja lahendamine ei ole kohtu arvates mõistlik, võib kohus üldjuhul eraldada samas hagi esitatud nõuded TsMS § 375 järgi iseseisvateks menetlusteks või teha nõuete kohta osaotsused (TsMS § 450 lg 1). Alternatiivsete nõuete eraldamine on Saksa erialakirjanduse järgi võimalik, kuid ei ole soovitatav, sest võib kaasa tuua vastuoluliste otsuste tegemise.¹⁸⁹ Järjestatud nõudeid Saksa erialakirjanduses tunnustatud arusaama kohaselt iseseisvateks menetlusteks eraldada ei saa, sest sellisel juhul sõltuks eraldatud nõude lahendamine menetlusvälisest tingimusest.¹⁹⁰ Lubamatult ühiseks menetlemiseks esitatud järjestatud nõuded tuleb siiski lahutada, seda ka kõrgema astme kohtu menetluses, ning tagumises järjekorras esitatud nõue tuleb jätta määratlematuse tõttu läbi vaatamata, kui hageja ei soovi või ei saa muuta nõuet nii, et see muutuks eraldiseisvaks põhinõudeks.¹⁹¹

Juhul, kui kohus lahendab hageja esmases järjekorras esitatud nõude viisil, mis täidab tagumises järjekorras esitatud nõude lahendamise eelduse (eelkõige jätab hageja esmase nõude rahuldamata), tekib küsimus, kas kohus peaks enne tagumises järjekorras esitatud nõude menetlemisega jätkamist tegema esmase nõude kohta osaotsuse TsMS § 450 lg 1 järgi. Osaotsuse tegemise eesmärk on keerulisi menetlusi korrastada ja lihtsustada, samuti üksikute nõuete läbivaatamist kiirendada.¹⁹² Menetlusõiguslikult on osaotsus võimalik teha nii järjestatud kui ka alternatiivsete nõuete kohta, sest tegemist on menetlusliku nõuete paljususega, mille puhul iga nõue on eraldi lahendatav.

Osaotsuse tegemine on siiski põhjendatud üksnes juhul, kui kõik nõuded ei ole korraga lõpplahendi tegemiseks valmis.¹⁹³ Saksa erialakirjanduses valitseva arvamuse kohaselt võib kohus esmases järjekorras esitatud nõude kohta osaotsuse teha ning jätkata seejärel menetlust tagumises järjekorras esitatud nõude lahendamiseks lõppotsusega.¹⁹⁴ Põhjenduseks märgitakse, et järjestatud nõuete paljususe korral on osaotsuse tegemise eeldused reeglina täidetud, sest esmase ja tagumises järjekorras esitatud nõude puhul on tegemist eraldi vaidluse

¹⁸⁹ MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 55.

¹⁹⁰ Nt ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 6a.

¹⁹¹ ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 6a.

¹⁹² Vt ka MüKoZPO/Musielak (2016) § 301, änr 1.

¹⁹³ Vrd MüKoZPO/Musielak (2016) ZPO § 301, änr 8.

¹⁹⁴ Vt nt H. Wendtland (2001), lk 82; ZöllerZPO/Vollkommer § 301, änr 8; Stein/Jonas/Leipold (2016) § 301, änr 12; MüKoZPO/Musielak (2016) § 260, änr 19.

esemetega ning esmase nõude lahendamine ei sõltu edasisest menetlusest tagumises järjekorras esitatud nõude üle.¹⁹⁵

Osaotsuse tegemise vastuargumendina tuuakse Saksa erialakirjanduses välja eelkõige seda, et sellisel juhul on osaotsust võimalik eraldi vaidlustada ning esmase ja tagumises järjekorras esitatud nõude kohta võidakse eri kohtuastmetes teha vastuolulised otsused.¹⁹⁶ Probleem ei ole siiski üksnes vastuoluliste otsuste vältimise vajaduses. Järjestatud nõuete paljususe olemusega oleks põhimõtteliselt vastuolus see, kui siduv otsus tehakse mitme nõude kohta ja korraga rahuldatakse nii hageja esmane kui ka tagumises järjekorras esitatud nõue, mille menetlemist hageja taotles üksnes juhul, kui esmast nõuet ei rahuldata.

Lahendus sellele probleemile tuletatakse Saksa erialakirjanduses samuti nõuete paljususe olemusest ehk täpsemalt sellest, et hageja määratud nõuete lahendamise järjekord ei ole siduv ainult esimese astme kohtule, vaid kogu menetluse jooksul kõigis kohtuastmetes ning tagumises järjekorras esitatud nõude kohta tehtud otsuse kehtivus sõltub seetõttu alati tingimusest, et esmase nõude kohta tehtud otsus jõustub.¹⁹⁷ Kui kõrgema astme kohus tühistab otsuse, millega hageja esmases järjekorras esitatud nõue rahuldamata jäeti, langeb sellega ehtsa järjestatud nõuete paljususe korral ära tagumises järjekorras esitatud nõude menetlemise alus ning selle nõude kohta tehtud otsus muutub tagajärjetuks. Seetõttu ei ole vajalik, et kohus ootaks enne abinõude menetlemise jätkamist ära põhinõude kohta tehtud otsuse jõustumise.

Osaotsuse tegemine hageja tagumises järjekorras esitatud nõude kohta eelnevalt esmast nõuet lahendamata ei ole lubatud, sest sellega kalduks kohus kõrvale nõuete lahendamise järjekorrast, mille hageja on siduvalt kindlaks määranud. Samamoodi ei saa kohus Saksa erialakirjanduse järgi teha hageja esmase nõude ja tagumises järjekorras esitatud nõude põhjendatuse kohta ühist vaheotsust, sest abinõude kohta tohib otsuse teha alles pärast seda, kui põhinõue on osutunud edutuks.¹⁹⁸ Muu hulgas ei tohi kohus jätta hageja esmases järjekorras esitatud nõuet lahendamata üksnes seetõttu, et tagumises järjekorras esitatud nõue on igal juhul põhjendatud. Sellega väljuks kohus TsMS § 439 mõttes hagi lahendamise piiridest ning tegemist oleks olulise menetlusõiguse normi rikkumisega, mis üldjuhul toob kaasa selle, et kõrgema astme kohus peab otsuse tühistama ja saatma asja uueks lahendamiseks tagasi madalama astme kohtusse.¹⁹⁹ Kui kohus teeb hageja esmase nõude kohta otsuse, mis täidab tagumises järjekorras esitatud nõude menetlemise eelduse, kuid jätab

¹⁹⁵ H. Wendtland (2001), lk 82.

¹⁹⁶ H. Wendtland (2001), lk 83.

¹⁹⁷ H.-J. Kion (1971), lk 167-168; H. Wendtland (2001), lk 84; MüKoZPO/Musielak (2016) § 301, änr 19.

¹⁹⁸ ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 6b. Eesti õiguskirjanduses on vastupidiselt leitud, et kohus võiks poole taotluse alusel teha hageja järjestatud nõude kohta vaheotsuse TsMS § 449 järgi. – T. Tampuu (2011), lk 347. Seda seisukohta ei ole siiski põhjendatud.

¹⁹⁹ Vrd H. Wendtland (2001), lk 88.

ekslikult tagumises järjekorras esitatud nõude lahendamata, saab hageja taotleda täiendava otsuse tegemist TsMS § 448 lg 1 p 1 alusel.

Nõuete eraldi lahendamise vajaduse võib tingida ka poolte käitumine, näiteks hagi osaline tagasivõtmine TsMS § 424 järgi või hagist osaline loobumine TsMS § 429 järgi. Alternatiivsete nõuete puhul selles osas mingeid erisusi ei ole. Kui hageja võtab järjestatud nõuete paljususe korral oma esmases järjekorras esitatud nõude täies ulatuses tagasi või loobub sellest, peaks ta Saksa erialakirjanduse kohaselt ühtlasi muutma hagi nii, et tagumises järjekorras esitatud nõudest saab tingimusteta põhinõue.²⁰⁰ Vastasel juhul on tagumises järjekorras esitatud nõue pärast esmase nõude suhtes menetluse lõpetamist lubamatu ning tuleks jätta läbi vaatamata. Tagumises järjekorras esitatud nõude tagasivõtmine seevastu menetluse käiku eriliselt ei mõjuta, sest selle nõude menetlemise tingimus ei olnud veel nagunii saabunud.

2.5. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete lisamine menetluse käigus

Alati ei esita hageja kõiki oma nõudeid kostja vastu korraga samas hagiavalduses, vaid lisab alternatiivse või järjestatud nõude alles menetluse käigus. Selleks võib olla mitmeid põhjuseid, näiteks võib hagejal pärast kostja vastuväidete või kohtu õiguslike selgituste kuulmist tekkida kahtlus, et tema esmases järjekorras esitatud nõude edulootus on väike, või tekib hagejal alles menetluse käigus arusaam, milliseid nõudeid tal üldse oleks võimalik kostja vastu esitada. Sõltumata hageja motiividest peab kohus alternatiivse või järjestatud nõude lisamisele reageerima ning vajadusel andma ka kostjale võimaluse uue nõude kohta seisukohta avaldada.

Seejuures on oluline tähele panna, et alternatiivse õigusliku käsitlemise esitamine ei kujuta endast alternatiivse nõude lisamist, samuti nagu alternatiivsete nõuetega ei ole tegemist juhul, kui hageja esitab hagiavalduses ühe menetlusliku nõude kohta mitu õiguslikku põhjendust ja tugineb erinevatele materiaalõiguslikele alusnormidele. Õigusliku põhjenduse muutmine ei mõjuta vaidluse eset ega ole kohtule siduv, mistõttu hageja võib alternatiivsete õiguslike käsitlemistega välja tulla igas kohtuastmes kuni avalduste ja seisukohtade esitamiseks määratud tähtaja lõpuni. Kui aga hageja taotleb alternatiivse või järjestatud nõude lisamist, tähendaks hageja taotluse rahuldamine uue vaidluse eseme lisandumist menetlusse ning peab seetõttu olema rangemini kontrollitud.

²⁰⁰ H. Wendtland (2001), lk 78.

Saksa õigusteoorias ja kohtupraktikas käsitatakse menetluse käigus täiendava nõude lisamist olukorrana, millele tuleb analoogia korras kohaldada hagi muutmise kohta sätestatud.²⁰¹ Põhjus on selles, et Saksa erialakirjanduses nähakse hagi muutmise iseloomuliku tunnuseks ajalist, mitte sisulist kriteeriumit – menetluse käiku mõjutav muudatus peab olema toimunud pärast asja menetlusse võtmist ja hagi kostjale kättetoimetamist.²⁰² Järelikult ei ole määrav mitte tagajärg, mida hageja soovib hagi muutmise saavutada – esialgse nõude asendamine uue nõudega, uue nõude menetlemine kumulatiivselt esialgse nõude kõrval või alternatiivselt esialgse nõude järel –, vaid hagi muutmise sätete kohaldamiseks annab aluse ainult muudatuse toimumise aeg.

Tagantjärele tekkiv nõuete paljususe erinevus Saksa erialakirjanduse järgi hagi muutmise selle poolest, et viimasel juhul peab kohus asuma kohe menetlema hagi muudetud kujul, kuid menetluse käigus lisatud abinõude lahendamise vajadus sõltub tingimusest, millega hageja nõude sidus (s.o põhinõude rahuldamine või rahuldamata jätmine).²⁰³ Juhul kui kostja hagi muutmise ei nõustu, peab Saksa õiguse ja erialakirjanduse järgi hagi muutmise lubatavuse üle otsustama kohus, lähtudes hagi muutmise otstarbekusest, kusjuures tagumises järjekorras lahendatava nõude lisamisel hinnatakse hagi muutmise otstarbekust alles siis, kui selle nõude lahendamise eeldus on täidetud.²⁰⁴ Hagi muutmise nii, et hageja palub hiljem esitatud nõude läbi vaadata juhul, kui algses hagiavalduses esitatud nõuet ei rahuldata, on Saksa õigusteooria kohaselt võimalik ka edasikaebemenetluses.²⁰⁵

Eesti tsiviilkohtumenetluses hinnatakse seda, kas hageja tegevus on käsitatav hagi muutmiseks või mitte, TsMS § 376 lg-te 1 ja 4 alusel. Hagi muutmise üldine tähendus on tuletatav TsMS § 376 lg 1 esimesest lausest, mille järgi hageja võib pärast hagi menetlusse võtmist ja kostjale kättetoimetamist muuta hagi eset või alust üksnes kostja või kohtu nõusolekul. TsMS § 376 lg-s 4 on sätestatud n-õ piiranguteta lubatavad hagi muutmise olukorrad ehk tegevus, mida hagi muutmiseks ei peeta. Seega on ajaline kriteerium hagi muutmise määramisel sama, mis Saksa õiguses. Erinevalt Saksa erialakirjandusest pannakse Eesti kohtupraktikas ajalise kriteeriumi kõrval suurt rõhku sisulisele kriteeriumile ehk sellele, kas hageja muudab hagi eset või alust ning kui ta seda teeb, kas tegemist võiks olla TsMS § 376 lg-s 4 sätestatud olukorraga. Alternatiivsete või järjestatud nõuete lisamise korral ei ole rangelt võttes tegemist hagi muutmise, sest hageja ei muuda senist hagi eset või alust, vaid tekitab senise vaidluse eseme kõrvale uue vaidluse eseme, millel on erinev hagi

²⁰¹ Nt ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 3.

²⁰² Sks k „nach eintritt der Rechtshängigkeit“; vt ZöllerZPO/Greger (2016) § 263, änr 1.

²⁰³ H. Wendtland (2001), lk 14.

²⁰⁴ H. Wendtland (2001), lk 15.

²⁰⁵ MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 13-14. Seda siiski apellatsiooni-, mitte kassatsioonimenetluses, kus uute asjaolude esitamine lubatud ei ole.

ese või alus või mõlemad. Seetõttu kohaldatakse Eesti kohtupraktikas alternatiivse või järjestatud nõude lisamise korral enamasti hagide liitmise,²⁰⁶ mitte hagi muutmise kohta sätestatud.

Paraku ei ole Riigikohtu praktika ka selles küsimuses vastuoludeta. Nimelt on Riigikohus täiendava alternatiivse nõude hilisemat esitamist ja seejuures uutele asjaoludele tuginemist seostanud ka hagi muutmisega TsMS § 376 järgi.²⁰⁷ Tegemist oli olukorraga, kus hageja tugines hagi selgesõnaliselt üksnes asjaolule, et kostja ütles üürilepingu üles ning võlgneb hagejale leppetrahvi. Menetluses vaidlesid pooled muu hulgas selle üle, kas üürilepingu erakorralise ülesütlemise eeldused olid täidetud või on üürileping endiselt kehtiv. Viimasel juhul oleks hagejal võinud olla üüri saamise nõue, kui ta oleks tuginenud alternatiivselt asjaoludele, mille korral üürileping kehtib ja kostja võlgneb talle üürivõla, mitte leppetrahvi. Riigikohus märkis, et kui hageja oleks pärast hagi maakohtu menetlusse võtmist esitanud hagi alternatiivsete asjaoludena ka üürilepingu kehtivuse ning kostja üürivõlgnevuse, oleks maakohus pidanud võtma seisukoha, kas tegemist on hagi muutmisega või täiendamisega TsMS § 376 järgi, ning lisaks hindama hageja uute asjaolude lisamise lubatavust TsMS § 66 ja §-de 229–331 järgi.²⁰⁸ Sellises olukorras tähendaks alternatiivsetele asjaoludele tuginemine täiendava hagi aluse lisamist ning menetluslikult oleks tegemist eraldi nõudega. Seetõttu on küsitav, miks viitas Riigikohus hagi muutmise, mitte hagide liitmise sätetele.

Eesti õiguskirjanduses on sarnaselt viidatud Riigikohtu seisukohaga leitud, et olukorras, kus hiljem esitatud alternatiivne nõue erineb hagi esitatud nõudest kas eseme või aluse poolest, tuleks kohaldada TsMS § 376 hagi muutmise kohta ning olukorras, kus erinevad on nii hagi alus kui ka hagi eseme, tuleks analoogia korras kohaldada TsMS § 374 hagide liitmise kohta.²⁰⁹ See seisukoht ei ole kahetasandilisest vaidluse eseme teooriast lähtudes põhjendatud, sest nii erineva hagi aluse, hagi eseme kui ka hagi eseme ja aluse lisamine tekitab uue vaidluse eseme, mis võiks olla esitatud eraldi hagi ja lahendatud eraldi menetluses. Seetõttu peaks menetluse käigus alternatiivse või järjestatud nõude lisamist alati käsutama ühtmoodi hagide liitmisega analoogse olukorrana.

Selline tundub olevat ka Riigikohtu praktikas valdav seisukoht. Näiteks leidis Riigikohus, et olukorras, kus hageja esitas korteriühistu vastu üldkoosoleku otsuse tühisuse tuvastamise nõude, tuginedes algselt üldkoosoleku kokkukutsumise korra rikkumisele ning

²⁰⁶ Vt nt RKTkm 09.06.2009, 3-2-1-59-09, p 13; RKTko 05.11.2014, 3-2-1-99-14, p 20.

²⁰⁷ Vt RKTko 16.05.2011, 3-2-1-34-11, p 9.

²⁰⁸ RKTko 16.05.2011, 3-2-1-34-11, p 9. Vt ka RKTko 17.03.2015, 3-2-1-178-14, p 14, kus Riigikohus käsitas hagi muutmisenä seda, kui hageja, kes algselt eitas kostjaga lepingu sõlmimist, tugines menetluse käigus alternatiivselt sellele, et kui poolte vahel oli sõlmitud tasuta kasutamise leping, oli ta selle üles öelnud.

²⁰⁹ T. Tampuu (2011), lk 356.

maakohtu menetluse käigus täiendavalt sellele, et otsus tuleks tunnistada kehtetuks, sest otsuse sisu oli seadusega vastuolus, oleks maakohus pidanud alternatiivsetele asjaoludele tuginemist käsitama hagide liitmisena.²¹⁰ Juriidilise isiku juhtorgani otsuse kehtetuks tunnistamine ja tühisuse tuvastamine ei ole iseenesest käsitatavad menetluslikult erinevate nõuetena,²¹¹ mistõttu selles olukorras sai uue nõude esitamisest rääkida üksnes hagi aluse erinevuse tõttu.

Riigikohus on rõhutanud, et kui hageja esitab menetluse käigus kostja vastu täiendava nõude, ka alternatiivse või järjestatud nõude, peab kohus selle nõude kohta võtma selge seisukoha, mis eelkõige tähendab seda, et kohus peab uue nõude TsMS § 372 järgse määrusega menetlusse võtma ja andma kostjale võimaluse esitada nõude menetlusse võtmise kohta oma seisukoht.²¹² See on vajalik eelkõige selleks, et nii pooltele kui ka kohtule oleks selge vaidluse ese ja kostja teaks, millised hageja esitatud nõuetest on kohtu menetluses ning millele ta sellest tulenevalt peab esitama oma vastuväited.²¹³ Olukorda, kus maakohus tegi hageja alternatiivnõude kohta otsuse, ilma et oleks nõude enne menetlusse võtnud või pooltele muul viisil teatanud, et ta hageja alternatiivnõuet menetleb, või kostjalt hageja alternatiivsele nõudele sisulist vastust küsinud, on Riigikohus käsitanud menetlusõiguse normide olulise rikkumisega, mille tõttu ringkonnakohus oleks pidanud maakohtu otsuse igal juhul hageja alternatiivnõuet käsitlevas osas tühistama.²¹⁴

Riigikohus on märkinud, et TsMS järgi ei pea alternatiivset nõuet tingimata menetlema esialgse nõudega samas menetluses, kuid arvestades alternatiivsete nõuete omavahelist seotust, on üldjuhul otstarbekas neid samas menetluses menetleda.²¹⁵ Samas on märgitud, et kui maakohus otsustab alternatiivset nõuet esialgu esitatud nõudega samasse menetlusse mitte võtta, ei ole see aluseks keelduda alternatiivse nõude menetlusse võtmisest, vaid sellisel juhul peab maakohus otsustama alternatiivse nõude eraldi menetlusse võtmise.²¹⁶ Viidatud Riigikohtu seisukohad on vastuolus Saksa erialakirjanduses valitseva seisukohaga, et järjestatud nõudeid ei saa läbi vaadata eraldi menetlustes, sest hageja ei tohi esitada hagi tingimusega, et kohus menetleks seda ainult juhul, kui teises menetluses esitatud hagi ei rahuldata.²¹⁷ Riigikohus ei ole täpsustanud, kuidas peaks kohus järjestatud nõude eraldi menetlusse võtmise korral suhtuma hageja soovi nõuded järjestada ehk seada ühes asjas esitatud hagi menetlemine sõltuvusse teises asjas esitatud hagi lahendamisest. Magistritöö

²¹⁰ RKTko 05.11.2014, 3-2-1-99-14, p-d 19-20.

²¹¹ Vt RKTko 11.06.2014, 3-2-1-55-14, p 31.

²¹² RKTko 05.11.2014, 3-2-1-99-14, p 21.

²¹³ RKTko 05.11.2014, 3-2-1-99-14, p 21.

²¹⁴ RKTko 05.11.2014, 3-2-1-99-14, p 24.

²¹⁵ RKTko 05.11.2014, 3-2-1-99-14, p 20.

²¹⁶ RKTko 05.11.2014, 3-2-1-99-14, p-d 19-20.

²¹⁷ Vt nt MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 43.

autori arvates saab hageja järjestatud nõude eraldi menetlusse võtmine tulla kõne alla üksnes juhul, kui hageja nõuete omavahelisse sõltuvusse seadmisest loobub ning esitab algselt järjestatud nõude eraldiseisva põhinõudena.

Erinevalt Saksa erialakirjanduses avaldatud seisukohast, et täiendava järjestatud nõude saab esitada ka pärast esimese astme kohtus otsuse tegemist, ei ole Eestis ilmselt võimalik esitada täiendavat nõuet ringkonnakohtu menetluses. Hagide liitmise esmaseks eelduseks on TsMS § 374 järgi see, et kohtu menetluses on ühel ajal mitu üheliigilist hagi. Täiendava nõude käsitlemine eraldi hagina tähendab, et see tuleb kõigepealt esitada maakohtule, sest esimese astme kohtuna vaatab tsiviilasju TsMS § 11 lg 1 järgi läbi maakohus. Kui esialgne nõue on juba ringkonnakohtu menetluses, ei saa maakohtule esitatud hagi liita ringkonnakohtu menetluses oleva tsiviilasjaga. Näiteks ei ole hagile võimalik lisada hageja alternatiivset viivisenõuet pärast seda, kui maakohus on keeldunud hagi menetlusse võtmast ning hageja on vaidlustanud maakohtu määruse ringkonnakohtus.²¹⁸ Hagide liitmine saab kõne alla tulla alles hiljem, kui tsiviilasjad on jõudnud samasse kohtuastmesse.

²¹⁸ RKTkm 01.02.2017, 3-2-1-146-16, p 13.

3. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete lahendamine ja menetlus kõrgema astme kohtus

3.1. Alternatiivsete ja järjestatud nõuete lahendamine esimese astme kohtus

Kui hageja on esitanud järjestatud nõuded tingimusega, et kohus menetleks tagumises järjekorras esitatud nõuet üksnes juhul, kui esmases järjekorras esitatud nõue jääb rahuldamata, ei saa kohus menetleda tagumises järjekorras esitatud nõuet enne, kui on selge, et esmane nõue tuleb jätta rahuldamata. See ei tähenda siiski, et kohus peab enne tagumises järjekorras esitatud nõude menetlemise alustamist tegema esmases järjekorras esitatud nõude kohta eraldi menetlust lõpetava lahendi. Sageli puudub selleks vajadus, sest esmases järjekorras esitatud nõude läbivaatamise käigus on ühtlasi asja arutatud ja tõendeid kogutud viisil, mis võimaldab kohe lahendada ka tagumises järjekorras esitatud nõude. Eespoolne nõue tuleb lahendada hiljemalt koos tagumiste nõuetega. Kui kohtu arvates ei ole hageja eespoolne nõue põhjendatud, kuid rahuldada tuleb muu nõue, peab kohus otsuse resolutsioonis märkima, et jätab hageja eespoolse nõude rahuldamata, ning nõude rahuldamata jätmist otsuses põhjendama.²¹⁹ Riigikohus on rõhutanud, et alternatiivseid nõudeid sisaldava hagi rahuldamata jätmise korral ei ole õige piirduda üldsõnalise sedastusega, et hagi jääb rahuldamata, vaid kohtuotsuse resolutsioonis tuleb iga nõude rahuldamata jätmise eraldi ära märkida, tagamaks edaspidi TsMS § 371 lg 1 p 4 järgimise.²²⁰

Ühe alternatiivse või järjestatud nõude rahuldamise korral ei ole ülejäänud nõuete kontrollimine ja nende kohta seisukoha võtmine (mh kohtuotsuse resolutsioonis) TsMS § 442 lg 8 viimasest lausest tulenevalt vajalik.²²¹ Selle sätte sõnastus, mille kohaselt ei pea alternatiivse nõude rahuldamisel teise alternatiivse nõude rahuldamata jätmist põhjendama, on vähemalt järjestatud nõuete puhul siiski eksitav. Nimelt ei ole kohtul olukorras, kus hageja tagumises järjekorras esitatud nõuded üldse menetlemisele ei tulnud, alust teha lahendamata nõuete kohta sisulist otsust ja jätta nõuded rahuldamata. Muu hulgas välistaks nõuete rahuldamata jätmise hagejal sama nõudega uuesti kohtusse pöördumise, aga sõltuvalt esmase ja tagumises järjekorras esitatud nõude omavahelisest seosest võib hagejal hiljem olla vajalik saada ka tagumises järjekorras esitatud nõude kohta sisuline otsus. Seetõttu on magistriritöö autori arvates hageja esmase nõude rahuldamine ülejäänud nõuete seisukohast menetluslikult pigem võrreldav hagi läbivaatamata jätmisega või hagi tagasivõtmisega, mille puhul TsMS

²¹⁹ RKTKo 19.12.2012, 3-2-1-165-12, p 24; 11.12.2013, 3-2-1-129-13, p 14.

²²⁰ RKTKo 02.11.2016, 3-2-1-101-16, p 12.

²²¹ RKTKo 19.12.2012, 3-2-1-165-12, p 24.

§ 426 lg 1 järgi loetakse, et hagi ei ole kohtu menetluses olnud. Nii on ka Saksa erialakirjanduses tagumises järjekorras esitatud nõude kohtu menetluses olemise lõppemist juhul, kui kohus hageja esmase nõude rahuldab (või ebaehtsa järjestatud nõuete paljususe korral rahuldamata jätab), võrreldud omalaadse ettekavatsetud hagi tagasivõtmisega.²²²

Saksa teooria kohaselt puudub hageja esmases järjekorras esitatud nõude rahuldamise korral üldse alus ülejäänud nõuete läbivaatamiseks ja lahendamiseks. Tagumises järjekorras esitatud nõuded on Saksa erialakirjanduse kohaselt tavalistest nõuetest erinevad selle poolest, et selliste nõuete kohtu menetluses olek sõltub äramuutvast tingimusest, milleks on esmases järjekorras esitatud nõude kohta otsuse tegemine.²²³ Nimelt on hageja avaldanud soovi, et tagumises järjekorras esitatud nõuet menetletaks üksnes juhul, kui esmases järjekorras esitatud nõue jääb rahuldamata (ehtsa järjestatud nõuete paljususe puhul) või rahuldatakse (ebaehtsa järjestatud nõuete paljususe puhul). Kuna hageja taotleb tagumises järjekorras esitatud nõude kohta sisulise otsuse tegemist üksnes tingimusel, et esmases järjekorras esitatud nõue lahendatakse kindlal viisil, toob esmase nõude kohta teistsuguse otsuse tegemine Saksa erialakirjanduse järgi automaatselt kaasa tagumises järjekorras esitatud nõude tagasiulatavalt menetlusest väljalangemise.²²⁴ Ühtlasi lõpeb esmase nõude kohta tehtud otsuse jõustumisega tagumises järjekorras esitatud nõuete aegumise peatumine ja kui kohus on teinud kohtulahendi, mis puudutab lisaks rahuldatud nõudele ka tagumises järjekorras esitatud nõudeid, kaotab kohtulahend viimaste osas tähenduse.²²⁵ Tulemuseks on see, et kohus lahendab asja nii, nagu hageja ei oleks tagumises järjekorras esitatud nõudeid üldse esitanud.²²⁶

Omaette küsimus on see, kas hagi rahuldamata jätmisega on võrdsustatav esmases järjekorras esitatud nõude menetlemisest keeldumine TsMS § 371 järgi, läbivaatamata jätmine TsMS § 423 järgi või menetluse lõpetamine TsMS § 428 järgi. Sellisel juhul osutub hageja esmane nõue küll edutuks, kuid seda menetluslikel põhjustel, mitte seetõttu, et nõue on materiaa lõiguse järgi põhjendamatu. Saksa erialakirjanduse järgi ei tohiks kohus sellisel juhul asuda pikemata tagumises järjekorras esitatud nõuet menetlema, vaid kõigepealt tuleb selgitada, kas hageja seda ikka soovib, sest järjestatud nõuete esitamisel lähtub hageja reeglina eeldusest, et tema tagumises järjekorras esitatud nõue tuleb läbivaatamisele juhul, kui esmane nõue on sisuliselt põhjendamatu.²²⁷ Lisaks on märgitud, et tuleks vaadata, mis laadi puudus asja menetluse lõpetamise kaasa toob – kui hagejal on võimalik puudus kõrvaldada ja

²²² W. Merle (1970), lk 442.

²²³ H. Wendtland (2001), lk 72; ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 4a.

²²⁴ ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 4a; MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 11.

²²⁵ MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 51.

²²⁶ Vt ka H. Wendtland (2001), lk 73.

²²⁷ H. Wendtland (2001), lk 77; vt ka ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 4a.

esitada esmane nõue uuesti teises menetluses, võiks sellest järeldada, et ta ei soovi tagumises järjekorras esitatud nõude menetlemist.²²⁸ Kui hageja esmane nõue on iseenesest olemas, kuid hagi ei saa rahuldada seetõttu, et nõue ei ole veel sissenõutavaks muutunud või on hagi rahuldamine muul põhjusel ajutiselt takistatud, sõltub tagumises järjekorras esitaud nõude menetlemine Saksa erialakirjanduse järgi samuti hageja tahtest.²²⁹ Hageja tahe, et tagumises järjekorras esitatud nõuet esmase nõude edutuse korral igal juhul menetletaks, võib väljenduda hagiavalduse sõnastuses, kuid kohus saab hagejalt menetluse jätkamise kohta ka seisukohta küsida. Igal juhul ei tohiks kohus läheneda asjale puht formaalselt ning menetlust asjaolusid arvestamata jätkata.

Küsimus hageja tagumises järjekorras esitatud nõuete lahendamisest või lahendamata jätmisest tekib ka olukorras, kus kohus leiab, et hageja esmane nõue tuleb rahuldada osaliselt. Näiteks võib kohus olukorras, kus hageja palus mõista kostjalt välja tasumata üüri 2000 eurot või alternatiivselt, kui see nõue jääb rahuldamata, hüvitise 2000 eurot üürilepingu esemele tekitatud kahjustuste eest, kohus rahuldada hageja esmases järjekorras esitatud nõude üksnes 1500 euro ulatuses, sest kostja on põhjendatult kasutanud üüri alandamise õigust. Sellisel juhul tekib küsimus, kas kohus peaks asuma lahendama hageja tagumises järjekorras esitatud nõuet kahjuhüvitise väljamõistmiseks. Kindlasti ei ole hagi muutmata võimalik menetleda hageja kahju hüvitamise nõuet kogu 2000 euro ulatuses, sest sellisel juhul väljuks kohus hageja nõude, milleks oli mõista kostjalt välja 2000 eurot, piiridest. Üks võimalus oleks menetleda kahju hüvitamise nõuet 500 euro ulatuses ja täita sellega n-ö lünk, mis tekkis üüri väljamõistmise nõude osalisest rahuldamata jätmisest. Selline kahju osalise väljamõistmise tahe peaks Saksa erialakirjanduses avaldatud seisukoha järgi siiski nähtuma hagist, mida kohus saab vajadusel tõlgendada.²³⁰ Samuti on kohtul võimalik hagejalt küsida, kas ja millises ulatuses ta kahju hüvitamise nõude menetlemist soovib. Teine võimalus on lugeda esmase nõude osaline rahuldamine piisavaks, et hageja tagumises järjekorras esitatud nõuet üldse mitte menetleda. Sellisel juhul saab hageja tagumises järjekorras esitatud nõude rahuldamiseks uuesti kohtusse pöörduda, kui ta seda soovib.

Eelkirjeldatud viisil lünga täitmine tagumises järjekorras esitatud nõude osalise lahendamisega ei ole alati võimalik. Eelkõige ei saa kohus samas menetluses osaliselt rahuldada nõudeid, mille aluseks olevad asjaolud üksteist välistavad. Saksa erialakirjanduses on näitena toodud olukord, kus kostja kasutab hagejale kuuluvaid ruume ning hageja palub

²²⁸ H. Wendtland (2001), lk 78.

²²⁹ Samas on märgitud, et ehtsa järjestatud nõuete paljususe korral saab reeglina lähtuda eeldusest, et hageja ei soovi tagumises järjekorras esitatud nõude menetlemist, kui on tõenäoline, et tagumises järjekorras esitatud nõude saab peagi rahuldada. – Vt H. Wendtland (2001), lk 76-77.

²³⁰ Vrd H. Wendtland (2001), lk 74-75.

mõista kostjalt välja esmalt lepingujärgne üür 5000 eurot ning juhul, kui kohus leiab, et üürileping ei ole kehtiv, kasutuseelised 4500 eurot.²³¹ Kui kohus asub seisukohale, et poolte vahel sõlmitud üürileping on küll kehtiv, kuid hagejal on selle alusel õigus nõuda üüri ainult 4000 eurot, ei saa kostjalt täiendavalt mõista välja kasutuseeliseid. Pigem tuleks sellises olukorras asuda seisukohale, et hageja tagumises järjekorras esitatud nõude lahendamise eeldused ei ole täidetud, sest sisuliselt soovis hageja seada selle nõude menetlemise sõltuvusse sellest, kuidas lahendab kohus üürilepingu kehtivuse küsimuse. Samamoodi peaks ebaehtsa järjestatud nõuete paljususe korral olukorras, kus hageja soovis nõuete järjestamisega esmalt selgitada, milline on pooltevaheline õigussuhe ja kas tegemist on üldse õige kostjaga, lähtuma tagumises järjekorras esitatud nõude menetlemise üle otsustamisest sellest, kuidas kohus esmast nõuet rahuldades nendele küsimustele vastas.²³² Näiteks olukorras, kus hageja soovis tagumises järjekorras esitatud nõude lahendamist juhul, kui kohtu hinnangul on kostja töövõtulepingu järgne tellija, ning kohus vastas esimeses järjekorras esitatud nõuet lahendades sellele küsimusele jaatavalt, saab lugeda täidetuks ka tagumises järjekorras esitatud nõude menetlemise tingimuse.

Lisaks asja sisulisele lahendamisele peab maakohus otsustama ka menetluskulude jaotuse. Menetluskulude jaotuse seisukohast tekitab nõuete paljusus küsitavusi eelkõige juhul, kui hageja on nõuded järjestanud ning kohus jätab hageja eespoolse nõude rahuldamata, kuid rahuldab tagumises järjekorras esitatud nõude. Seda võib käsitleda kas hagi rahuldamisena, mis tähendaks menetluskulude jätmist kostja kanda (TsMS § 162 lg 1), või hagi osalise rahuldamisena, mis tähendaks, et pooled kannavad menetluskulud võrdsetes osades, kui kohus ei jaota menetluskulusid võrdeliselt hagi rahuldamise ulatusega või ei jäta menetluskulusid täielikult või osaliselt poolte endi kanda (TsMS § 163 lg 1). Eesti õiguskirjanduses on avaldatud seisukohta, et juhul, kui hageja on nõuded järjestanud ja kohus rahuldab järjekorras tagapool oleva nõude, peaks menetluskulud TsMS §163 lg 1 järgi jätma osaliselt hageja kanda, sest pooled on kandnud esimeses järjekorras esitatud põhjendamatuks osutunud nõude läbivaatamisega seoses rohkem menetluskulusid, kui oleks olnud vaja üksnes rahuldatud nõude esitamise korral.²³³ Ka Saksa erialakirjanduse ja kohtupraktika järgi peaks eespoolse nõude rahuldamata jätmise tooma kaasa menetluskulude jätmise osaliselt hageja kanda.²³⁴ Samas ei mõjuta menetluskulude jaotust tagumised nõuded, mille kohta kohus (näiteks esmase nõude rahuldamise tõttu) otsust ei tee.²³⁵

²³¹ H. Wendtland (2001), lk 75-76.

²³² Vrd H. Wendtland (2001), lk 76.

²³³ T. Tampuu (2011), lk 347, 348.

²³⁴ MüKoZPO/Becker-Eberhard (2016) § 260, änr 60.

²³⁵ Vt ka ZöllnerZPO/Herget (2016) § 92, änr 8.

3.2. Edasikaebamine esimeses järjekorras esitatud nõude rahuldamise korral

Hagimenetluse poolel on TsMS § 630 lg 1 ja § 631 lg 1 järgi õigus esitada maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebus, kui tema arvates põhineb esimese astme kohtu otsus õigusnormi rikkumisel või tuleks kõiki lubatud asjaolusid ja tõendeid arvestades teha teistsugune otsus. Samamoodi on pooltel õigus esitada ringkonnakohtu otsuse peale kassatsioonkaebus, kuid TsMS § 668 lg 1 järgi saab Riigikohtus tugineda ainult sellele, et ringkonnakohus rikkus oluliselt menetlusõiguse normi või kohaldas ebaõigesti materiaalõiguse normi. Huvi apellatsioon- või kassatsioonkaebuse esitamise vastu saab reeglina olla ainult poolel, kelle kahjuks otsus vähemalt osaliselt tehti. Otsuse tegemine poole kahjuks peab väljenduma kohtuotsuse resolutsioonis, sest otsuse põhjendaval osal iseseisvat õiguslikku tähendust ei ole ja seda eraldi vaidlustada ei saa.²³⁶ Nõuete paljususe korras peab kohus võtma resolutsioonis seisukoha kõigi lahendatud nõuete kohta. Järjestatud nõuete paljususe korral tähendab see eelkõige seda, et kui kohus jätab hageja esimeses järjekorras esitatud nõude rahuldamata, tuleb seda märkida otsuse resolutsioonis, isegi kui kohus rahuldab hageja tagumises järjekorras esitatud nõude. Resolutsioonist sõltub otseselt see, kellel on õigus kohtulahendi peale edasi kaevata ja mis ulatuses vaidlust edasikaebemenetluses läbi vaadata saab.

Kui kohus rahuldab hageja esimeses järjekorras esitatud nõude, on tegemist hageja kasuks tehtud otsusega, mida saab vaidlustada kostja. Saksa erialakirjanduse järgi on vaieldav, kas olukorras, kus hageja esmane nõue rahuldati ning kostja selle vaidlustas, on kõrgema astme kohtus menetluse esemeks nii hageja esmane nõue kui ka tagumises järjekorras esitatud nõue, mille kohta madalama astme kohtus otsust ei tehtud, või ainult hageja esmane nõue.²³⁷ Kui kõrgema astme kohus jätab madalama astme kohtu otsuse muutmata, hageja tagumises järjekorras esitatud nõue nii või teisiti lahendamisele ei tule. Keerulisem on olukord juhul, kui kõrgema astme kohus tühistab hageja esimeses järjekorras esitatud nõude rahuldamise kohta tehtud otsuse, sest sellisel juhul võib tekkida vajadus menetleda hageja tagumises järjekorras esitatud nõuet. Peamist probleemi nähakse selles, et kui kõrgema astme kohus hageja esimese nõude rahuldamata jätab ja hageja tagumises järjekorras esitatud nõude rahuldab, tähendaks see edasikaebuse esitanud kostjale kahjuliku otsuse tegemist. Seetõttu on osa Saksa õigusteadlasi seisukohal, et hageja tagumises järjekorras esitatud nõuet kõrgema astme kohus menetleda ei tohi, sest sellega väljutaks

²³⁶ Vt RKTko 13.04.2016, 3-2-1-181-15, p 58.

²³⁷ W. Merle (1970), lk 448–450; H. Wendtland (2001), lk 111-112.

kaebuse piiridest.²³⁸ Vastupidise arvamuse esindajad leiavad, et kostja ei saa edasikaebuse esitamisega hagiavaldusest lähtuvat menetluse eset kitsendada, kuid just selline oleks tagajärg, kui hageja tagumises järjekorras esitatud nõue edasikaebemenetlusest kõrvale jääks.²³⁹

Riigikohus on pidanud võimalikuks hageja tagumises järjekorras esitatud nõude kohta tehtud otsuse jõustumist enne, kui hageja esmane nõue on lõplikult lahendatud.²⁴⁰ Tegemist oli olukorraga, kus hageja ja kostja olid sõlminud lepingu, mille alusel seati kostja kasuks hüpoteek hageja kinnisasjale. Hageja väitel oli hüpoteegi seadmine alusetu ning laenuleping, millest nähtus hageja võlg kostja ees, oli deklaratiivne võlatunnistus. Hageja esitas kostja vastu hagi, milles palus kohustada kostjat andma nõusolek hüpoteegi kustutamiseks. Juhuks, kui kohus leiab, et laenuleping on konstitutiivne võlatunnistus, palus hageja kostjalt võlatunnistuse VÕS § 1028 lg 1 alusel välja mõista ja kohustada seejärel kostjat andma nõusolek hüpoteegi kustutamiseks. Maakohus rahuldab hagi, märkides, et kostja kasuks hageja kinnisasjale seatud hüpoteek tuleb kustutada. Hageja alternatiivse nõude laenulepingust tuleneva võlatunnistuse tagasiandmiseks ja hüpoteegi kustutamiseks jättis maakohus rahuldamata. Ringkonnakohus tühistas kostja apellatsioonkaebuse alusel maakohtu otsuse ja jättis hagi tervikuna rahuldamata. Riigikohus märkis hageja kassatsioonkaebust menetledes, et pooled ei vaidle enam hageja alternatiivse nõude üle ning kuna kumbki menetlusosaline ei esitanud apellatsioonkaebust selle osa peale maakohtu otsusest, millega maakohus jättis rahuldamata hageja alternatiivse nõude, on maakohtu otsus selles osas TsMS § 456 lg 4 teise lause alusel jõustunud.²⁴¹

Sellist lahendust ei tohiks siiski võtta reeglina. Kirjeldatud asjaoludel ei olnud pooled nii või teisiti hageja tagumises järjekorras esitatud nõude edasisest menetlemisest huvitatud, sest selles küsimuses oli vaidlus lõppenud. Seetõttu puudus Riigikohtul vajadus kaaluda, kas maakohtu otsus hageja tagumises järjekorras esitatud nõude kohta võiks kuidagi sõltuda sellest, kas hageja esmise nõude rahuldamise kohta tehtud otsus jääb kehtima. Nii jättis Riigikohus tähelepanuta asjaolu, et olukorras, kus maakohus hageja esmases järjekorras esitatud nõude rahuldab, oli otsuse vaidlustamiseks alust ainult kostjal, kes mõistagi ei

²³⁸ Nt H.-J. Kion (1971), lk 185–187; Stein/Jonas/Althammer (2013) § 528, änr 14. – Ch. Althammer jt (toim). Stein/Jonas Kommentar zur Zivilprozessordnung, Band 6. 22. Aufl. Mohr Siebeck 2013. Samas märgitakse, et hagejal on võimalik esitada tingimuslik vastukaebus, mis võimaldab kohtul esmise nõude rahuldamata jätmise korral lahendada hageja tagumises järjekorras esitatud nõude. Vt selle kohta täpsemalt H. Wendtland (2001), lk 116–120.

²³⁹ ZöllerZPO/Heßler (2016) § 528, änr 20; vt ka Thomas/Putzo/Reichold (2016) § 260, änr 18. Valitseva kohtupraktika järgi loetakse hageja tagumises järjekorras esitatud nõue samuti edasikaebemenetluse esemeks, kuid õiguskirjanduses tuuakse välja, et Saksamaa ülemkohus on selles küsimuses oma seisukohta muutnud, seda sisuliselt põhjendamata. – Vt H. Wendtland (2001), lk 114–116.

²⁴⁰ Vt RKTko 29.09.2015, 3-2-1-81-15.

²⁴¹ RKTko 29.09.2015, 3-2-1-81-15, p 11.

soovinud otsust vaidlustada osas, milles hagi jäi rahuldamata. Pealegi ei olnud hageja tagumises järjekorras esitatud nõude kohta sisulise otsuse tegemiseks alust. Hageja esitas võlatunnistuse väljaandmise nõude juhuks, kui maakohus leiab, et laenuleping kujutab endast konstitutiivset võlatunnistust. Kuna kohus laenulepingut konstitutiivseks võlatunnistuseks ei pidanud ja hageja esmase nõude rahuldas, ei oleks maakohus pidanud tagumises järjekorras esitatud nõuet üldse menetlema.

Eesti õiguse kontekstis on hageja tagumises järjekorras esitatud nõude lahendamine kõrgema astme kohtus küsitav seetõttu, et kõrgema astme kohus peaks hageja tagumises järjekorras esitatud nõuet lahendades toimima esimese astme kohtuna. TsMS § 12 esimese lause kohaselt vaatab ringkonnakohus läbi tema tööpiirkonnas asuvate maakohtute lahendeid ning Riigikohus vaatab TsMS § 13 esimese lause järgi omakorda läbi ringkonnakohtu lahendeid. See on kooskõlas PS §-s 149 sätestatud kolmeastmelise kohtusüsteemi korraldusega. Samas ei ole (põhi)seadusega välistatud võimalus, et kõrgema astme kohtul on teatud juhul pädevus lahendada tsiviilasju esimese astme kohtuna. Nii on näiteks TsMS § 755 lg 4 järgi vahekohtu otsuse tühistamise avalduste läbivaatamiseks esimese astme kohtuna pädev ringkonnakohus. Riigikohus on leidnud, et üksnes ulatuslik asjaolude tuvastamise vajadus ei õigusta asja tagasisaatmist maakohtusse, kui ringkonnakohtul on võimalik asja lahendamiseks vajalikud asjaolud ise välja selgitada.²⁴² Seega on ka Eesti õiguse järgi põhimõtteliselt vastuvõetav olukord, kus ringkonnakohus lahendab nõude, mida maakohus ei ole eelnevalt sisuliselt lahendanud.

Magistritöö autori arvates oleks mõlema poole huve arvestades kõige mõistlikum lahendada olukord nii, et kõrgema astme kohus ei lahenda hageja esmase nõude rahuldamise kohta tehtud otsuse tühistamise korral tagumises järjekorras esitatud nõuet ise, vaid saadab asja tagasi maakohtusse. Hageja huvisid arvestades oleks ebaõiglane, kui tema tagumises järjekorras esitatud nõue jääks menetlusest täiesti kõrvale, sest hagejal ei ole võimalik esitada edasikaebust tema kasuks tehtud otsuse peale. Küll aga riskib hageja sellega, et kõrgema astme kohus tühistab otsuse, millega tema esmane nõude rahuldati. Seetõttu on põhimõtteliselt vajalik, et hageja tagumises järjekorras esitatud nõuded liiguksid esmase nõudega kaasa. Samas muudaks võimalus, et kõrgema astme kohus asendab hageja esmase nõude rahuldamise oma otsusega tagumises järjekorras esitatud nõude rahuldamisega, edasikaebamise kostja jaoks liialt ettearvamatuks. Seetõttu tuleks eelistada asja tagasisaatmist

²⁴² Vt RKTko 22.11.2011, 3-2-1-113-11, p 23–29. Riigikohtu seisukoha järgi ei pea pooltele olema tagatud edasikaebeõigust asjaolude tuvastamise peale. Seega ei takista nõude esmakordset lahendamist ringkonnakohtus see, et Riigikohtus saaksid pooled tugineda üksnes materiaali- või menetlusõiguse rikkumisele.

maakohtusse, et seal viidaks läbi eelmenetlus ning mõlemad pooled saaksid esitada seisukohti ja tõendeid hageja tagumises järjekorras esitatud nõude põhjendatuse kohta.

Ebaehtsa nõuete paljususe korral tähendab hageja esmases järjekorras esitatud nõude rahuldamine, et asja kõrgema astme kohtusse jõudmise ajaks on kohus ühtlasi lahendanud hageja tagumises järjekorras esitatud nõude. Kui viimane jäi rahuldamata, on hagejal võimalik kohtuotsus vastavas osas vaidlustada ning edasikaebemenetluse esemeks on sellisel juhul ainult hageja tagumises järjekorras esitatud nõue.²⁴³ Kostjal on omakorda võimalik vaidlustada hageja esmase nõude rahuldamine ning kui hageja tagumises järjekorras esitatud nõude rahuldamata jätmist ei vaidlusta, on edasikaebemenetluse esemeks ainult esmane nõue.²⁴⁴ Täies ulatuses saab kõrgema astme kohus asja seega läbi vaadata üksnes juhul, kui otsuse vaidlustavad mõlemad pooled. Kui kohus rahuldab ebaehtsa nõuete paljususe korral nii hageja esmase kui ka tagumises järjekorras esitatud nõude, määrab asja kõrgema astme kohtus läbivaatamise ulatuse oma edasikaebusega kostja, kelle kahjuks otsus tehti.

Tulenevalt ebaehtsa järjestatud nõuete paljususe olemusest peab kõrgema astme kohus otsuse täies ulatuses vaidlustamise korral kõigepeal kontrollima, kas hageja esmase nõude rahuldamine oli põhjendatud ning üksnes juhul, kui kõrgema astme kohus selles osas madalama astme kohtuga nõustub, on alust kontrollida tagumises järjekorras esitatud nõude rahuldamist. Kui kostja vaidlustabki ainult hageja esmases järjekorras esitatud nõude rahuldamise, ei saa see Saksa erialakirjanduse järgi tuua kaasa hageja tagumises järjekorras esitatud nõude rahuldamise kohta tehtud otsuse tühistamist, sest nii ületaks kohus hageja kahjuks kaebuse piire.²⁴⁵ Seega on kostjal otstarbekas vaidlustada otsus ainult esmase nõude rahuldamise osas üksnes juhul, kui ta lepib hageja tagumises järjekorras esitatud nõude rahuldamisega. Sama kehtib ainult tagumises järjekorras esitatud nõude rahuldamise vaidlustamise kohta, sest ka sellisel juhul ei saa tagumises järjekorras esitatud nõude rahuldamata jätmine tuua kaasa hageja esmase nõude rahuldamata jätmist.

3.3. Edasikaebamine esmases järjekorras esitatud nõude rahuldamata jätmise korral

Kui maakohtu otsusega on jäetud rahuldamata kõik hageja alternatiivsed või järjestatud nõuded, saab hageja vaidlustada otsuse täies ulatuses. Sellisel juhul on edasikaebemenetluse esemeks nii esmases järjekorras esitatud nõue kui ka tagumises

²⁴³ Vrd H. Wendtland (2001), lk 102.

²⁴⁴ Vt ka H. Wendtland (2001), lk 120-121.

²⁴⁵ H. Wendtland (2001), lk 121-122.

järjekorras esitatud nõuded, välja arvatud juhul, kui hageja piirab menetluse eset sellega, et vaidlustab maakohtu otsuse ainult osaliselt. Viimasel juhul on olukord sarnane hagist loobumisega nende nõuete osas, mille rahuldamata jätmist hageja ei vaidlusta. Näiteks võib hageja nõustuda oma esmases järjekorras esitatud nõude rahuldamata jätmisega ning tugineda apellatsioonkaebuses üksnes sellele, et maakohus oleks pidanud rahuldama tagumises järjekorras esitatud nõude. Üksnes esmase nõude vaidlustamise korral jõustub maakohtu otsus osas, millega tagumises järjekorras esitatud nõue rahuldamata jäeti, ning seda ei muuda Saksa erialakirjanduse järgi ka esmase nõude hilisem rahuldamine, millega esmapilgul langeb ära tagumises järjekorras esitatud nõude lahendamise eeldus.²⁴⁶ Kui hageja vaidlustab hagi rahuldamata jätmise täies ulatuses, peab kõrgema astme kohus asja läbivaatamisel ja lahendamisel järgima hageja määratud nõuete järjestust, mis tähendab, et kõigepealt tuleb kontrollida, kas hageja esmases järjekorras esitatud nõue jäeti õigesti rahuldamata ning alles seejärel saab asuda hindama hageja tagumises järjekorras esitatud nõude rahuldamata jätmise põhjendatust.²⁴⁷

Esmases järjekorras esitatud nõude rahuldamata jätmist on hagejal õigus otsuse peale edasi kaevates vaidlustada ka juhul, kui kohus rahuldab mõne hageja tagumises järjekorras esitatud nõude. Saksa erialakirjanduse järgi on otsus, millega kohus jätab rahuldamata hageja esmases järjekorras esitatud nõude, menetluslikus mõttes alati tehtud hageja kahjuks, isegi kui kohus rahuldab hageja tagumises järjekorras esitatud nõude, mille objektiivne majanduslik väärtus on suurem.²⁴⁸ Nimelt lähtutakse Saksa õigusteoorias ja praktikas formaalsest edasikaebeõiguse käsitlusest, mille järgi hagejal on õigus kohtulahend vaidlustada alati, kui tal jääb saamata midagi, mida ta kohtusse pöördumisega taotles.²⁴⁹ See tähendab, et hageja saab oma esmase nõude rahuldamata jätmise kõrgema astme kohtus vaidlustada, sõltumata tagumises järjekorras esitatud nõude lahendusest.

Sama kehtib ka Eesti õiguse järgi,²⁵⁰ sest seadusest ega kohtupraktikast ei tulene edasikaebeõiguse teostamisele mingeid piiranguid lähtuvalt sellest, kas kohtulahend oli hagejale majanduslikult kahjulik või mitte. Muu hulgas ei sõltu hageja edasikaebeõigus sellest, kas kohus jättis esmases järjekorras esitatud nõude rahuldamata lõppotsusega, millega ühtlasi lahendati tagumises järjekorras esitatud nõue, või osaotsusega, mille vaidlustamise ajaks tagumises järjekorras esitatud nõuded veel lahendatud ei ole. Lahendatud nõude osas on

²⁴⁶ H. Wendtland (2001), lk 102.

²⁴⁷ Vt ka H. Wendtland (2001), lk 101-102.

²⁴⁸ ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 6b.

²⁴⁹ Vt nt Thomas/Putzo/Reichold (2016) § 511 Vorbem, änr 18.

²⁵⁰ Vt nt RKTko 19.12.2012, 3-2-1-165-12, p 24; 11.12.2013, 3-2-1-129-13, p 14.

osaotsus ka järjestatud nõuete paljususe puhul lõppotsus, mida saab vaidlustada nagu tavalist kohtuotsust.

Ringkonna- ja Riigikohus ei saa siiski valimatult lahendada kõiki hageja alternatiivseid või järjestatud nõudeid, vaid on TsMS § 651 lg 1 ja § 688 lg 1 järgi seotud kaebuse piiridega. Kui kostja vaidlustab hageja tagumises järjekorras esitatud nõude rahuldamise, aga hageja ei vaidlusta oma esmase nõude rahuldamata jätmist, toimub kõrgema astme kohtus menetlus ainult tagumises järjekorras esitatud nõude üle.²⁵¹ Hageja esmase nõude rahuldamata jätmise kohta tehtud otsus jõustub ning kõrgema astme kohus on sellega seotud isegi juhul, kui jõuab järeldusele, et madalama astme kohus on asja lahendanud valesti. Kui hageja vaidlustab kohtuotsuse, millega jäeti rahuldamata tema esmases järjekorras esitatud nõue ja rahuldati tagumises järjekorras esitatud nõue, on Saksa erialakirjanduse järgi edasikaebemenetluse esemeks ainult hageja esmane nõue.²⁵² Tagumises järjekorras esitatud nõuet puudutavas osas ei ole hagejal kohtuotsuse edasikaebamiseks õigustatud huvi, sest selles osas tehti otsus tema kasuks.

Kohus ei saa reeglina ka omal algatusel tühistada madalama astme kohtu otsust osas, millega hagi rahuldati, sest see oleks vastuolus *reformatio in peius* põhimõttega, mille järgi edasikaebeõiguse kasutamine ei tohi panna kaebajat halvemasse seisuga, kui ta vaidlustatud kohtulahendi järgi oli.²⁵³ Seetõttu vaadatakse tagumises järjekorras esitatud nõue kõrgema astme kohtus läbi üksnes juhul, kui kostja esitab omakorda kaebuse tagumises järjekorras esitatud nõude rahuldamise peale.²⁵⁴ Kui kostja seda ei tee ning kõrgema astme kohus hageja esmase nõude rahuldamata jätmise tühistab, langeb sellega ära tagumises järjekorras esitatud nõude lahendamise eeldus, mis toob Saksa erialakirjanduse järgi automaatselt kaasa tagumises järjekorras esitatud nõude kohta tehtud otsuse tagajärjetuks muutumise.²⁵⁵ Seega ei ole võimalik olukord, kus hageja kasuks on erineva astme kohtu otsustega rahuldatud nii tema esmane kui ka tagumises järjekorras esitatud nõue.

Tagumises järjekorras esitatud nõude kohta tehtud otsuse tagajärjetuks muutumist põhjendatakse sellega, et sellise otsuse kehtivus sõltub äramuutvast tingimusest, milleks on esmase nõude kohta tehtud otsuse kehtima jäämine.²⁵⁶ Seega tähendab esmase nõude rahuldamine kõrgema astme kohtus või madalama astme kohtus, kuhu asi uueks läbivaatamiseks saadeti, alati tagumises järjekorras esitatud nõude kohta tehtud otsuse

²⁵¹ ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 6b; Thomas/Putzo/Reichold (2016) § 260, änr 18.

²⁵² ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 6b. Samamoodi on edasikaebemenetluse ese piiratud esmases järjekorras esitatud nõudega juhul, kui kohus tegi selle kohta otsuse, sest sellisel juhul on tagumises järjekorras esitatud nõude menetlus alles madalama astme kohtus pooleli. Vt ka H. Wendtland (2001), lk 102-103.

²⁵³ Vt *reformatio in peius* põhimõtte kohta täpsemalt nt Rosenberg/Schwab/Gottwald (2004) § 138, änr 5–14.

²⁵⁴ Vt ka ZöllerZPO/Greger (2016) § 260, änr 6b.

²⁵⁵ H. Wendtland (2001), lk 103–106.

²⁵⁶ W. Merle (1970), lk 456; H. Wendtland (2001), lk 105; Stein/Jonas/Althammer (2013) § 528, änr 15.

alusetuks muutumist. Seetõttu peaks Saksa erialakirjanduse järgi kõrgema astme kohus või asja uuesti läbi vaatav madalama astme kohus hageja esmase nõude rahuldamise korral ühtlasi tühistama varasema otsuse tagumises järjekorras esitatud nõude rahuldamise kohta.²⁵⁷ Poolte huvide kahjustamist selline kaebuse piiridest väljumine²⁵⁸ endaga kaasa ei too, sest hageja, kes on nõuded järjestanud ja vaidlustab oma esmase nõude rahuldamata jätmise, peab arvestama sellega, et esmase nõude rahuldamise korral ei saa tagumises järjekorras esitatud nõude rahuldamise kohta tehtud otsus kehtima jääda, ning kostja jaoks on hageja nõuet rahuldava otsuse tühistamine iseenesest kasulik. Küll aga on oluline tähele panna, et kui kõrgema astme kohus saadab asja uueks läbivaatamiseks madalama astme kohtule, mitte ei rahulda ise hageja esmast nõuet, ei tohiks kõrgema astme kohus hageja tagumises järjekorras esitatud nõude kohta tehtud otsust tühistada,²⁵⁹ sest selline otsus võib pöörduda hageja kahjuks, kui asja uuesti läbi vaatav kohus leiab, et esmast nõuet mingil põhjusel siiski rahuldada ei saa.

Ebaehtsa järjestatud nõuete paljususe korral tähendab hageja esmases järjekorras esitatud nõude rahuldamata jätmine seda, et kohus ei tegele üldse hageja tagumises järjekorras esitatud nõudega, ning otsuse edasikaebamisel saab hageja vaidlustada üksnes esmase nõude rahuldamata jätmist. Saksa erialakirjanduse kohaselt saab kõrgema astme kohus hageja esmase nõude rahuldamise korral siiski menetleda ka hageja tagumises järjekorras esitatud nõuet.²⁶⁰ Selline seisukoht on mõnevõrra küsitav, sest sisuliselt lahendaks kõrgema astme kohus hageja tagumises järjekorras esitatud nõuet esimese astme kohtuna. Eriti problemaatiline oleks hageja tagumises järjekorras esitatud nõude esmakordne lahendamine Riigikohtus, kus TsMS § 688 lg-te 3–5 järgi uusi asjaolusid tuvastada ei saa. Ringkonnakohtus võib hageja tagumises järjekorras esitatud nõude lahendamine kõne alla tulla eelkõige juhul, kui see on esmase nõudega tihedalt seotud ning puudub vajadus põhjaliku eelmenetluse läbiviimiseks. Sellisel juhul oleks asja terviklik lahendamine ringkonnakohtus menetlusökonoomiast lähtudes otstarbekas ning eeldusel, et pooltele on tagatud kõik olulisemad menetlusõigused (eelkõige õigus olla kohtu poolt ära kuulatud), võiks tagumises

²⁵⁷ Nt Thomas/Putzo/Reichhold (2016) § 260, änr 18; MüKoZPO/Rimmelspacher (2016) § 528, änr 43; Rosenberg/Schwab/Gottwald (2004) § 96, änr 40. Saksa õiguskirjanduses leitakse, et kui kõrgema astme kohus esmase nõude rahuldab, kaasneb sellega automaatselt tagumises järjekorras esitatud otsuse tühisus, st kõrgema astme kohus ei pea madalama astme kohtu otsust eraldi tühistama. – Vt W. Merle (1970), lk 456; H. Wendtland (2001), lk 105-106. Magistratõõ autori arvates on selguse huvides siiski oluline, et kõrgema astme kohus märgiks hageja esmase nõude rahuldamise korral oma otsuse resolutsioonis, et madalama astme kohtu otsus tagumises järjekorras esitatud nõude rahuldamise kohta enam ei kehti. Kas kõrgema astme kohus nimetab seda otsuse tühistamiseks või tagajärjetuks (kehtetuks) muutumiseks, on pigem formaalne küsimus.

²⁵⁸ Kuna hageja vaidlustas üksnes esmase nõude rahuldamata jätmise, ei ole esmase nõude rahuldamisega olemuslikult kaasnev tagumises järjekorras esitatud nõude lahendamata jätmine rangelt võttes kaebuse esemeks.

²⁵⁹ Vrd ZöllerZPO/Heßler (2016) § 562, änr 1; Stein/Jonas/Althammer (2013) § 528, änr 15.

²⁶⁰ H. Wendtland (2001), lk 106-107.

järjekorras esitatud nõude ringkonnakohtus lahendamist lubatavaks pidada. Igal muul juhul tuleks siiski eelistada asja tagasisaatmist maakohtusse kas täies ulatuses või tagumises järjekorras esitatud nõude lahendamiseks, kui kõrgema astme kohus hageja esmase nõude ise rahuldab.

Kokkuvõte

Magistritöö eesmärk oli analüüsida ja selgitada, millised on alternatiivsete ja järjestatud nõuete olemuslikud tunnused ning kuidas peaks sellest tulenevalt olema korraldatud alternatiivsete ja järjestatud nõuete menetlemine. Selline teemapüstitus oli tingitud Eestis kehtiva alternatiivsete ja järjestatud nõuete regulatsiooni puudulikkusest ning asjakohase kohtupraktika vastuolulisusest, mis on praktikas toonud kaasa olukorra, kus alternatiivsete ja järjestatud nõuetega hagide läbivaatamine toimub süsteemitult ja ettearvamatult. Magistritöös toodi esile kesksed probleemid ja pakuti välja põhjendatud lahendusvõimalusi.

Kinnitust leidis magistritöö sissejuhatuses püstitatud esimese hüpoteesi väide, et alternatiivsed ja järjestatud nõuded on olemuslikult erinevad muudest tsiviilkohtumenetluses esitatavatest nõuetest. Alternatiivsed ja järjestatud nõuded, mille esitamine on lubatud TsMS § 370 lg 2 alusel, kujutavad endast ühte menetluslike nõuete paljususe vormi. Menetluslike nõuete paljusus tekib, kui samas menetluses lahendatakse mitut vaidlust, mille pooled on erinevad või mille sisuks on erinev hagi ese või alus. Tavalise ehk kumulatiivse nõuete paljususega on tegemist juhul, kui hageja esitab ühes hagiavalduses mitu menetluslikku nõuet ning soovib nõuete üheaegset rahuldamist. Alternatiivsete nõuetega on tegemist olukorras, kus hageja esitab mitu menetluslikku nõuet ja palub neist rahuldada ainult ühe kas kohtu või kostja valikul. Järjestatud nõuete paljususe korral on hageja esitanud mitu menetluslikku nõuet ja seadnud need omavahel sõltuvusse nii, et taotleb kõigepealt esmases järjekorras esitatud nõude lahendamist ja üksnes juhul, kui see otsus on negatiivne, ka tagumises järjekorras esitatud nõude lahendamist.

Alternatiivsed ja järjestatud nõuded erinevad kumulatiivsetest nõuetest eelkõige selle poolest, et hageja ei soovi kohtuotsuse tegemist tingimata kõigi nõuete kohta, vaid on seadnud erinevate nõuete läbivaatamise ja lahendamise omavahelisse sõltuvusse. Menetlusõiguslikult on alternatiivsete ja järjestatud nõuete lubatavus anomaalne, sest reeglina ei tohi menetlustoimingud, sh hagiavalduse esitamine, olla tingimuslikud. Erandliku regulatsiooni kehtestamist õigustab eelkõige suur praktiline vajadus sellisel viisil nõuete esitamise järele. Näiteks on alternatiivsete või järjestatud nõuete esitamine otstarbekas asjades, kus vaidlus on võimalik lahendada mitmel eri viisil ning kohtule on antud kaalutusõigus valida, milline poolte taotletud viisidest on kõige sobivam. Lisaks võib alternatiivsete või järjestatud nõuete esitamine otstarbekas olla juhul, kui hageja ei ole kindel, milliseid asjaolusid tal õnnestub

menetluses tõendada, või kui alles pärast asjaoludele esialgse õigusliku hinnangu andmist selgub, milline nõue on hagejal vaja eesmärgi saavutamiseks esitada.

Kinnitust leidis ka esimese hüpoteesi teine väide, et alternatiivsed ja järjestatud nõuded on olemuslikult erinevad materiaa lõiguses esinevatest alternatiivsetest ja konkureerivatest nõuetest. Alternatiivsetest ja järjestatud nõuetest saab rääkida üksnes olukorras, kus erinevate hagi esemete või aluste tõttu on ühe menetlusega hõlmatud mitu vaidluse eset. Seevastu võib materiaa lõiguslike nõudealuste konkurents tekkida ka olukorras, kus menetluslikus mõttes on esitatud üksainus nõue. Eesti kohtupraktikas ei eristata pahatihti materiaa lõiguslike nõudealuste paljusust menetluslikust nõuete paljususest, sest puudub ühtne arusaam sellest, mida tuleks mõista hagi eseme ja aluse all. Peamine probleem on selles, et hagi alusena käsitatakse üksnes neid asjaolusid, mis vastavad ühe või teise materiaa lõiguse normi koosseisule.

Vaidluse ammendava lahendamise huvides on oluline, et hagi alusena käsitataks hageja nõudega seonduvat elulist olustikku tervikuna. Vastasel juhul tekib oht vaidluse killustumiseks nii, et igast sama eesmärgi saavutamist võimaldavast materiaa lõiguse normist võiks alguse saada eraldi tsiviilasi ning see ei ole kooskõlas menetlusõkonoomia põhimõttega. Lisaks piirab hagi aluse sidumine kindla materiaa lõiguse normi koosseisuga liigselt kohtu vabadust õiguse kohaldamisel. Kõik need probleemid tulevad alternatiivsete ja järjestatud nõuete puhul eriti teravalt esile, sest sama menetlusliku nõude põhjendamiseks tuginetakse sageli alternatiivsetele õiguslikele käsitlustele ning piir menetluslike nõuete ja materiaa lõiguslike nõudealuste vahel hägustub.

Kinnitust leidis ka magistritöö teise hüpoteesi väide, et kõiki tsiviilkohtumenetlust reguleerivaid üldsätteid ei ole võimalik üks-ühele kohaldada alternatiivsete või järjestatud nõuetega menetluses, vaid alati tuleb arvestada alternatiivsete ja järjestatud nõuete olemusest tingitud eripäradega. Analüüs näitas, et tsiviilkohtumenetlust reguleerivad normid on üldjoontes kohaldatavad ka alternatiivsete ja järjestatud nõuete menetlemisele ning üksikasjaliku eriregulatsiooni kehtestamine vajalik ei ole.

Küll aga toob hageja määratud nõuete lahendamise järjekord järjestatud nõuete paljususe puhul kaasa mitmeid erisusi, mida tuleb praktikas menetluse läbiviimisel silmas pidada. Tulenevalt tsiviilkohtumenetluses kehtivast dispositiivsuspõhimõttest on alternatiivsete nõuete järjekorra valimine täielikult hageja otsustada ning kohus ei saa nõudeid ümber järjestada. Piiratud on ka kohtu võimalused järjestatud nõuete eraldi lahendamiseks, sest nõuete omavahelisse sõltuvusse seadmine on lubatud küll sama menetluse piires, kuid mitte menetluste üleselt. Seetõttu peavad kõik hageja järjestatud nõuded tingimata saama lahendatud samas tsiviilasjas ja kindlas järjekorras.

Alternatiivsete ja järjestatud nõuete lubatavuse tingimuste määratlemisel on lähtekohaks see, et kehtivad kõik üldised hagi lubatavuse eeldused ja mitme nõude ühise menetlemise eeldused. Eelkõige peavad kõik nõuded kuuluma nii sisuliselt kui territoriaalselt sama kohtu pädevusse ning lubatud peab olema sama menetlusliik. Ka vaidluse pooled peavad kõigi nõuete osas olema samad, sest järjestatud nõuete esitamine mitme kostja vastu tingimusega, et kohus menetleks ühe kostja vastu esitatud nõuet üksnes juhul, kui teise kostja vastu esitatud nõue jäetakse rahuldamata, ei ole lubatud.

Kõige olulisem tingimus, mida tuleb alternatiivsete nõuete esitamisel tähele panna, on see, et järjestamata alternatiivsete nõuete esitamine ei taga üldjuhul hagiavalduse piisavat määratletust, sest kohtule ja vastaspoolele ei ole üheselt selge, mida hageja loodab kohtusse pöördumisega saavutada. Seetõttu peaks hageja võimaluse korral alati oma alternatiivsed taotlused või hagi alused järjestama ning kohus peaks nõuete mõjuva põhjuseta järjestamata jätmist käsitama hagiavalduse puudusena. Kui hageja soovib menetluse käigus lisada oma esialgsele nõudele järjestatud või alternatiivse nõude, kohaldatakse sellele hagide liitmise kohta sätestatud ja kohus peab täiendava nõude menetlusse võtmisel toimima samamoodi, nagu esitatud oleks uus hagi.

Sisuline seos alternatiivsete või järjestatud nõuete vahel ei ole menetlusõiguse järgi otseselt nõutav, kuid samas ei tohi hageja kasutada mitme nõude üksteisest sõltuvusse seadmise võimalust selleks, et menetlust venitada või muul viisil menetlusõigusi kuritarvitada. Kohtu ülesanne on kontrollida, et seosetute nõuete koos menetlemine asja lahendamist ülemäära ei venitaks, ning vajadusel eraldada nõuded iseseisvateks menetlusteks. Ettevaatusega peaks kohus suhtuma ka olukorda, kus hageja tugineb erinevatele hagi alustele, mis sisaldavad vastuolulisi väiteid, sest põhjendamatu vastuoluliste väidete esitamine kujutab endast menetluses kehtiva tõekohustuse rikkumist.

Alternatiivsete ja järjestatud nõuete läbivaatamisel on samamoodi tavaliste nõuetega lähtekohaks see, et kõik nõuded loetakse esitatuks alates hagi kohtusse jõudmise ajast. Asjaolu, et hageja taotleb osa nõuete lahendamist üksnes tingimuslikult, ei takista selliste nõuete õiguslikus mõttes kohtu menetluses olemist. Eelduslikult peaks kohus korraldama asja läbivaatamist nii, et kõigepealt tehakse üksnes selliseid toiminguid, mis on vajalikud hageja esmases järjekorras esitatud nõude lahendamiseks, ning tagumises järjekorras esitatud nõude läbivaatamisega hakatakse tegelema alles siis, kui esmase nõude rahuldamine või rahuldamata jätmine on selgunud. Näiteks ei ole kohtul alust kontrollida tagumises järjekorras esitatud nõude menetlemise eelduseid enne, kui esmase nõude kohta on otsustus tehtud, sest üksnes tagumises järjekorras esitatud nõude puudused ei saa mõjutada hageja esmase nõude menetlemist.

Osa alternatiivsete ja järjestatud nõuete lahendamise menetluslikest raskustest on tingitud olemasolevate erisätete ebatäpsest ja eksitavast sõnastusest. Valdavalt on ebakõlad siiski kõrvaldatavad eesmärgipärase tõlgendamise abil. Suurimaks probleemiks on TsMS § 442 lg 8 viimane lause, millest võib jääda ekslik mulje, et kohus peab otsuse resolutsioonis võtma seisukoha ka selliste nõuete kohta, mida sisuliselt läbi ei vaadatud. Menetluslikult on ühe alternatiivse nõude rahuldamine ülejäänud nõuete seisukohast pigem võrreldav hagi läbivaatamata jätmise või hagi tagasivõtmisega, mille puhul loetakse TsMS § 426 lg 1 järgi, et hagi ei ole kunagi kohtu menetluses olnud. Selguse huvides võiks seadust muuta ja sõnastada selle sätte ümber nii, et alternatiivse nõude rahuldamisel ei pea teise alternatiivse nõude läbi vaatamata jätmist põhjendama.

Alternatiivsete ja järjestatud nõuetega hagi lahendamise peamiseks eripäraks ongi see, et ühe alternatiivse nõude või esmase järjestatud nõude rahuldamise korral ei ole ülejäänud nõuete kontrollimiseks ja nende kohta otsuse resolutsioonis seisukoha võtmiseks alust. Iseäranis järjestatud nõuete paljususe puhul on oluline tähele panna, et tagumises järjekorras esitatud nõuete kohtu menetluses olek sõltub äramuutvast tingimusest, milleks on esmases järjekorras esitatud nõude kohta kindla sisuga otsuse tegemine. Esmase nõude kohta teistsuguse otsuse tegemine toob automaatselt kaasa tagumises järjekorras esitatud nõude tagasiulatuvalt menetlusest väljalangemise. Seevastu olukorras, kus kohus jätab hageja esmases järjekorras esitatud nõude rahuldamata, peab see selgelt nähtuma kohtuotsuse resolutsioonist.

Alternatiivsete ja järjestatud nõuete menetlus kõrgema astme kohtus sarnaneb üldjoontes menetlusega esimese astme kohtus. Nõuete omavaheline seos võib siiski kaasa tuua erisusi asja läbivaatamise ulatuses, mis ei kattu tingimata kaebuse ulatusega. Samuti mõjutab nõuete järjestamine kaebeõigust. Kui üldiselt saab menetlusosaline kaevata lahendi peale, mis on tehtud tema kahjuks, siis järjestatud nõuete puhul on hagejal alati õigus vaidlustada esmases järjekorras esitatud nõude rahuldamata jätmist, sõltumata sellest, kuidas lahendatakse tema ülejäänud nõuded.

Kokkuvõtteks seisneb alternatiivsete ja järjestatud nõuete menetlemise peamine raskus selles, et kohtupraktikas puudub selge arusaam selliste nõuete olemusest. Kui läheneda kehtiva tsiviilkohtumenetluseõiguse tõlgendamisele ja kohaldamisele süstemaatiliselt ning pidada silmas alternatiivsete ja järjestatud nõuete tingimuslikust laadist tulenevaid erisusi, on kõik regulatsiooni ebakõlad ja puudused ületatavad.

Natur und verfahrensrechtliche Besonderheiten der alternativen und eventuellen Klagehäufung im estnischen Zivilprozess

Zusammenfassung

Das estnische Zivilprozessrecht bietet dem Kläger die Möglichkeit, mehrere Streitgegenstände zusammen als Klagehäufung vor dem Gericht zu bringen. Neben einer kumulativen Klagehäufung kann der Kläger dem Gericht beantragen, dass nur über einen der mehreren Anträge entschieden wird (alternative Klagehäufung), oder einen Hauptantrag und Hilfsantrag stellen, so dass über den Hilfsantrag nur dann entschieden wird, wenn der Hauptantrag nicht durchdringt (eventuelle Klagehäufung). Der Anwendungsbereich der alternativen oder eventuellen Klagehäufung ist weit, denn es ermöglicht dem Kläger, den ganzen Rechtsstreit insgesamt vor dem Gericht zu bringen und damit sein Risiko verringern und die Kosten sparen, besonders wenn die Tatsachen und rechtliche Verhältnisse undeutlich sind. Trotz dem weiten Anwendungsbereich sind die auf alternative und eventuelle Klagehäufung anwendbaren Rechtsnormen oberflächlich, mangelnd und gelegentlich irreführend. Zumeist sollen das Gericht und die Parteien die Regelung über generelle Anträge verfolgen, aber diese Regelung berücksichtigt nicht die Natur und verfahrensrechtliche Besonderheiten der alternativen und eventuellen Klagehäufung. Die bisherige Rechtsprechung bietet dabei keine Hilfe, weil es kein einheitliches Verständnis gibt, was alternative und eventuelle Klagehäufung überhaupt ist und wie man die verhandeln sollte. Es gibt kaum estnische Rechtsliteratur zu diesem Thema. Infolgedessen wird ein in der Praxis weit verbreiteter Teil des Gerichtsverfahrens ungeordnet durchgeführt und das kompliziert das Funktionieren des Gerichts sowie macht den Ausgang des Verfahrens unberechenbar zu der Parteien.

Der Zweck dieser Magisterarbeit ist zu analysieren und erklären, was sind die wesentlichen Eigenschaften der alternativen und eventuellen Klagehäufung, wodurch unterschieden sich derartige Klagehäufungen von generellen Anträge und wie sollte man daher das Verfahren über alternative oder eventuelle Klagehäufung durchführen. Unter anderem werden die Unbeständigkeiten der geltenden Regelung und die falsche Auffassungen der bisherigen Rechtsprechung dargelegt, damit man in der Zukunft ähnliche Fehler vermeiden kann. Zum Schluss soll die Magisterarbeit eine umfassende Verhandlung über die Natur und verfahrensrechtliche Besonderheiten der alternativen und eventuellen

Klagehäufung liefern, die in der Praxis benutzt werden kann, um die Lücken der Regelung zu füllen und Verfahrensschwierigkeiten zu beseitigen.

Beim Verfassen der Magisterarbeit war die zentrale Quelle die estnische Zivilprozessordnung, die am 1. Januar 2006 in Kraft getreten ist und deren Regelung die Basis für die Natur sowie die verfahrensrechtlichen Besonderheiten der alternativen und eventuellen Klagehäufung darstellt. Neben das estnische Recht wurde das deutsche Zivilprozessrecht weit behandelt, denn das ist die wichtigste Quelle der estnischen Zivilprozessordnung, auch im Bereich von alternativen und eventuellen Klagehäufung. Das Hauptteil der Quellen nach Ausmaß bestehet aus den Entscheidungen des estnischen Staatsgerichtshofs, die Auslegung und Anwendung der entsprechenden Rechtsnormen behandeln oder sonst relevant zum Thema der Magisterarbeit sind. Der rechtstheoretische Ausgangspunkt der Magisterarbeit stammt aus der deutschen Rechtsliteratur, die vor allem sachdienlich ist, weil das estnische und deutsche Recht so ähnlich sind.

Es wurde erstens die Hypothese gestellt, dass die alternative und eventuelle Klagehäufung sich von üblichen Anträgen und Klagehäufungen im Zivilprozess sowie von einer Mehrheit der materiell-rechtlichen Anspruchsgrundlagen wesentlich unterscheiden. Zur Überprüfung dieser Hypothese wurden die wesentlichen Eigenschafte der alternativen und eventuellen Klagehäufung ausgewertet und die Ergebnisse mit anderen Situationen, die man in der Praxis als alternative Anträge behandelt, verglichen. Weiter wurde eine zweite Hypothese gestellt, dass die generelle Regelung der Zivilprozessordnung bei der alternativen und eventuellen Klagehäufung nicht einfach angewendet werden kann, sondern müssen die mehreren Besonderheiten derartiger Anträge berücksichtigt werden. Diese Hypothese wurde überprüft durch Auswertung der Verfahrensvoraussetzungen, Verhandlung und Beurteilung einer Sache mit alternativen oder eventuellen Anträgen sowie Hervorhebung der Aspekten, bei denen die Anwendung der Zivilprozessordnung schwierig sein oder nicht zum erwünschten Ausgang führen kann. Zusätzlich sind Lösungen vorgeschlagen, wie das Zivilprozessrecht in den problemhafte Situationen ausgelegt und angewendet werden sollte.

Die Magisterarbeit besteht aus zwei Teilen, die den zwei zentralen Problemen des Themas und den zwei Hypothesen entsprechen. Im ersten Teil sind die Natur und wesentliche Eigenschafte der alternativen und eventuellen Klagehäufung behandelt. Um besser zu verstehen, wie die alternative und eventuelle Klagehäufung sich von anderen Situationen unterscheidet, bei denen mehrere Anträge zusammen vor dem Gericht gebracht werden, ist erstens erklärt, was ist der Streitgegenstand im Zivilprozess, wann gibt es eine Klagehäufung und welche sind die verschiedene Formen der Klagehäufung. Mit besonderer Aufmerksamkeit ist die Frage behandelt, wie unterscheidet sich Klagehäufung von einer Mehrheit der

materiell-rechtlichen Anspruchsgrundlagen, die auch alternativ sein können, weil diese Frage in der Praxis häufig ein Problem darstellt. Als logische Folge des ersten Teils ist im zweiten Teil der Magisterarbeit die Frage behandelt, welche sind aus Sicht die eigenartige Natur der alternativen und eventuellen Klagehäufung die Besonderheiten deren Verfahren. Zuerst sind die Verfahrensvoraussetzungen einer Sache mit alternativen oder eventuellen Anträgen ausgewertet, mit besonderem Nachdruck auf denjenigen Voraussetzungen, die allein bei derartiger Klagehäufung in Betracht gezogen werden. Zweitens ist die Verfahrensordnung der alternativen und eventuellen Klagehäufung behandelt und vor allem die Frage, wie beeinflusst bei der eventuellen Klagehäufung das Verhältnis zwischen Haupt- und Hilfsantrag den Verlauf des Verfahrens. Zuletzt ist erklärt, worauf man bei der Beurteilung einer Sache mit alternativen oder eventuellen Klagehäufung achten muss und wie erfolgt das Rechtsmittelverfahren.

Durch die Auswertung wurde die erste Hypothese bestätigt, dass die alternative und eventuelle Klagehäufung sich wesentlich von generellen Anträgen im Zivilprozess unterscheiden. Wesentlich sind die alternative und eventuelle Klagehäufung verschiedene Formen von Mehrheit der Streitgegenstände. Eine Mehrheit der Streitgegenstände gibt es, wenn in demselben Verfahren über mehrere Rechtsstreite entschieden wird, die eigene Parteien haben oder verschiedene Anträge und Gründe umfassen. Beim estnischen Zivilprozessrecht fällt auf, dass wir eine gesonderte Regelung für alternative und eventuelle Klagehäufung haben, obwohl es nur aus ein Paar Paragraphen besteht. Laut § 370 II der Zivilprozessordnung können in demselben Klageschrift mehrere alternative Anträge gestellt werden sowie mehrere Anträge mit der Bedingung, dass einige Anträge nur dann beurteilt werden, wenn der erste Antrag kein Erfolg hat. Laut § 134 I 2 ist der Streitwert eines Klages mit alternativen Anträgen der Wert des größeren Antrags. Laut § 442 VIII 5 soll das Gericht, nachdem es einen alternativen Antrag stattgegeben hat, die Abweisung anderer Anträge nicht begründen.

Alternative und eventuelle Klagehäufung unterscheiden sich von kumulativer Klagehäufung vor allem dadurch, dass der Kläger nicht unbedingt die Beurteilung aller Streitgegenstände beantragt, sondern die Verhandlung und Beurteilung jeder Streitgegenstand voneinander abhängig gemacht hat. Prozessrechtsweise ist die Zulässigkeit von alternativer und eventueller Klagehäufung ungewöhnlich, denn Parteihandlungen wie die Aufhebung eines Klages sind in der Regel bedingungsfeindlich. Eine sonderartige Regelung ist hauptsächlich dadurch gerechtfertigt, dass es in der Praxis einen großen Bedarf dafür gibt. Zum Beispiel ist die Erhebung alternativer oder eventuellen Klagehäufung vernünftig in Sachen, in denen den Streit vielfach erlösen werden kann und das Gericht die Möglichkeit hat

zu wählen, welche Lösung am besten geeignet ist. Außerdem kann es sinnvoll sein, alternative oder eventuelle Anträge zu erheben, wenn der Kläger nicht sicher ist, welche Tatsachen er beweisen kann, oder wenn es erst nach einleitende rechtliche Qualifizierung des Sachverhalts klar wird, welchen Antrag der Kläger zum Erreichen seiner Ziele erheben muss.

Bestätigt wurde auch das andere Teil der ersten Hypothese, dass alternative und eventuelle Klagehäufung sich von einer Mehrheit der materiell-rechtlichen Anspruchsgrundlagen wesentlich unterscheiden. Mit alternative oder eventuelle Klagehäufung hat es nur in diesen Fällen zu tun, wenn es verschiedene Anträge oder Klagegründe gibt und dadurch mehrere Streitgegenstände vor dem Gericht gebracht sind. Dagegen kann eine Konkurrenz von materiell-rechtlichen Anspruchsgrundlagen auch bei einem einzigen Streitgegenstand entstehen. In estnischer Rechtsprechung werden die Mehrheit der Streitgegenstände und die Konkurrenz von materiell-rechtlichen Anspruchsgrundlagen oft leider nicht getrennt, denn es gibt kein einheitliches Verständnis, wie man feststellen sollte, ob verschiedene Anträge und Klagegründe bestehen oder nicht. Das Hauptproblem ist, dass als Klagegrund nur diejenigen Tatsachen behandelt werden, die eine bestimmte materiell-rechtliche Anspruchsgrundlage besprechen. Zur umfassenden Auflösung des Rechtsstreits wäre es aber nötig, dass der ganze Lebenssachverhalt als einziger Klagegrund behandelt wird. Anderenfalls kann der Streit sich zersplittern, so dass jede materiell-rechtliche Anspruchsgrundlage, die zum Erreichen desselben Ziels geeignet ist, als Basis für neue Gerichtsverfahren wirkt, und so etwas wäre ein Verstoß gegen Prozessökonomie. Zusätzlich verringert die künstliche Verbindung zwischen Klagegrund und materiell-rechtliche Anspruchsgrundlage die Fähigkeit des Gerichts selbst zu entscheiden, wie das Recht anzuwenden. Alle diese Probleme sind bei der alternative und kumulative Klagehäufung besonders stark, weil die Parteien oft alternative Rechtsausführungen machen und deswegen wird die Grenze zwischen verschiedene Streitgegenstände und materiell-rechtliche Anspruchsgrundlagen undeutlich.

Die zweite Hypothese wurde sofern bestätigt, dass die generelle Regelung der Zivilprozessordnung bei der alternativen und eventuellen Klagehäufung nicht angewendet werden kann, ohne die mehreren Besonderheiten derartiger Anträge zu berücksichtigen. Durch die Auswertung wurde klar, dass die Regelung der Zivilprozessordnung üblicherweise gleichfalls auf das Verfahren über einen Sache mit alternativen oder eventuellen Anträgen angewendet werden kann und es kein Bedürfnis für eine extensive Sonderregelung gibt. Vielmehr entstehen verfahrensrechtliche Schwierigkeiten dadurch, dass es keine systematische Behandlung gibt und die bisherige Sonderregelung unklar und irreführend gestaltet ist. Trotzdem wurden mehrere Fälle entdeckt, in denen die Verhandlung eines Klages

mit alternativer und eventueller Klagehäufung von der besonderen Natur derartigen Anträge beeinflusst ist.

Zur Bestimmung der Verfahrensvoraussetzungen einer Klage mit alternativen oder eventuellen Anträgen kann davon ausgegangen werden, dass alle üblichen Bedingungen der Zulässigkeit eines Klages und einer Klagehäufung gelten. Vor allem soll ein Gericht sachlich und territorial für alle Anträge zuständig sein und dieselbe Verfahrensart soll erlaubt sein. Auch die Parteien sollen bei allen Streitgegenständen einig sein, denn es ist nicht möglich, ein Hauptantrag gegen einen Beklagten zu stellen und, wenn dieser nicht durchgeht, ein Hilfsantrag gegen einen anderen Beklagten zu erheben. Die wichtigste Bedingung, auf die man bei der Erhebung mehrerer Streitgegenstände achten muss, ist, dass eine rein alternative Klagehäufung meistens nicht zulässig ist, denn es fehlt die nötige Bestimmtheit – es ist dem Gericht und dem Beklagten nicht klar, was der Kläger eigentlich schaffen will. Deswegen sollte der Kläger seine Anträge und Klagegründe immer in ein Eventualverhältnis stellen und wenn er das nicht macht, sollte das Gericht die Klageschrift als mangelhaft behandeln. Ein inhaltlicher Zusammenhang zwischen alternative oder kumulative Anträge ist nicht strikt erforderlich, aber der Kläger soll die Möglichkeit, mehrere Anträge voneinander abhängig zu machen, nicht einfach zur Verzögerung des Verfahrens benutzen können. Es ist die Aufgabe des Gerichts zu kontrollieren, ob die gemeinsame Verhandlung über mehrere Anträge vernünftig ist, und notfalls die Anträge zu trennen. Eine höhere Aufmerksamkeit des Gerichts ist außerdem dann nötig, wenn der Kläger sich auf mehrere Klagegründe stützt, weil das ungerechtfertigte Vorbringen widersprüchlicher Tatsachen einen Verstoß gegen der im Zivilprozess geltenden Wahrheitspflicht darstellt.

Bei der Verhandlung über einer Sache mit alternativen oder eventuellen Anträgen ist davon auszugehen, dass jeder Antrag sofort mit Klageerhebung rechtshängig wird – das Eventualverhältnis zwischen Haupt- und Hilfsanträge hemmt die Rechtshängigkeit der Hilfsanträge nicht. Jedoch verursacht das Eventualverhältnis verschiedene Besonderheiten, die bei der Verfahrensführung beachtet werden sollen. Vermutlich sollte das Gericht das Verfahren so durchführen, dass zuerst solche Handlungen getan werden, die zur Lösung des Hauptantrags nötig sind, und die Verhandlung über den Hilfsantrag erst dann anfängt, wenn es klar ist, dass der Hauptantrag nicht stattgegeben wird. Zum Beispiel sollte das Gericht die Zulässigkeit der Hilfsanträge erst kontrollieren, nachdem der Hauptantrag gelöst ist, weil mögliche Mängel des Hilfsantrags die Verhandlung über den Hauptantrag nicht beeinflussen. Wegen des im Zivilprozess geltenden Dispositionsgrundsatzes ist die Reihenfolge der Haupt- und Hilfsanträge allein beim Kläger zu bestimmen und das Gericht darf sie nicht ändern. Wenn der Kläger während des Verfahrens einen weiteren alternativen oder eventuellen

Antrag stellen will, wird das als eine neue Klage angesehen, die mit der Sache verbunden werden kann. Die Möglichkeit, alternative oder eventuelle Anträge zu trennen und als verschiedene Zivilsachen zu behandeln, ist eingeschränkt, weil die Abhängigkeit zwischen den Ansprüchen nur in demselben Verfahren erlaubt ist.

Die Beurteilung über eine Sache mit alternativer oder eventueller Klagehäufung ist dadurch gekennzeichnet, dass die stattgebende Entscheidung über einen Antrag das weitere Verfahren über die anderen Anträge ausschließt. Besonders bei der eventuellen Klagehäufung soll darauf achtet werden, dass die Rechtshängigkeit der Hilfsanträge von der ersuchten Lösung des Hauptantrags abhängig ist. Wird der Hauptantrag stattgegeben, stellt dadurch eine auflösende Bedingung, deren Eintritt die Rechtshängigkeit der Hilfsanträge ohne weiteres beendet. Verfahrensrechtlich ähnelt diese Situation sich mit Klagerücknahme und hat zur Ergebnis, dass die Hilfsansprüche als nicht anhängig geworden anzusehen sind. Wird dagegen der Hauptantrag abgewiesen, ist diese Entscheidung bindend und muss im Tenor des Urteils stehen. Der Kläger kann gegen die Abweisung seines Hauptantrags immer ein Rechtsmittel stellen, ohne Rücksicht auf die Lösung seiner Hilfsanträge. Die Verhandlung einer Sache mit alternativer oder eventueller Klagehäufung im Rechtsmittelverfahren ist im Großen und Ganzen ähnlich zu dem Verfahren im ersten Rechtszug. Das Eventualverhältnis zwischen den Anträgen kann jedoch beeinflussen, welche Anträge im Rechtsmittelverfahren anfallen.

Abschließend bestehen die Hauptschwierigkeiten beim Verfahren einer Sache mit alternativer oder kumulativer Klagehäufung darin, dass es in der Rechtsprechung kein einheitliches Verständnis von der Natur derartiger Anträge gibt. Mit Hilfe geordneter und systematischer Auslegung und Anwendung des Zivilprozessrechts können alle Lücken und Mängel der Regelung beseitigt werden.

Kasutatud materjalid

a) Õiguskirjandus

- Althammer, Ch. jt (toim). Stein/Jonas Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 6. 22. Aufl. Mohr Siebeck 2013.
- Bork, R., Roth, H. (toim). Stein/Jonas Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 3. 23. Aufl. Mohr Siebeck 2016.
- Geimer, R. jt (toim). ZÖLLER Zivilprozessordnung. 31. Aufl. Otto Schmidt 2016.
- Gottwald, P. (toim). Rosenberg/Schwab/Gottwald Zivilprozessrecht. C. H. Beck 2004.
- Kion, H.-J. Eventualverhältnisse im Zivilprozeß. – Schriften zum Prozeßrecht. Band 24. Duncker & Humblot 1971.
- Krüger, W., Rauscher, T. (toim). Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung: ZPO. 5. Aufl. C. H. Beck 2016.
- Lüke, G., Kerwer, Ch. Eine „neuartige“ Klagenhäufung. – NJW 1996, lk 2121–2125.
- Merle, W. Zur eventuellen Klagenhäufung. – Zeitschrift für Zivilprozess. Band 83. Carl Heymanns Verlag 1970, lk 436–469.
- Paulus, Ch. Zivilprozessrecht. 6. Aufl. Springer 2016.
- Pärsimägi, A. Hagimenetlus. Hagi ja taotluste esitamise. Juura 2016.
- Savitski, D. Alternatiivsete nõuete esitamise hagimenetluses menetlusökoonoomia seisukohalt. Magistritöö. Tartu 2013
- Tampuu, T. Tsiviilkohtumenetluses esitatavad alternatiivsed nõuded. – Juridica 2011 nr 5, lk 344–364.
- Thomas, H. jt (toim). Thomas/Putzo Zivilprozessordnung. 37. Aufl. C. H. Beck 2016.
- Torga, M. Rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimine Eesti kohtutes. – Juridica 2013 nr 3, lk 192–200.
- Varul, P. jt (koost). Asjaõigusseadus I: Kommenteeritud väljaanne. Juura 2014.
- Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Juura 2016.
- Velbri, E.-K. *Iura novit curia* põhimõtte kohaldamine ja selle piirid hagimenetluses. Magistritöö. Tartu 2015.
- Vutt, M. Hagi ese ja alus tsiviilkohtumenetluses. Kohtupraktika analüüs. Tartu 2010.
- Wendtland, H. Die Verbindung von Haupt- und Hilfsantrag im Zivilprozeß. Springer 2001.

b) Eesti seadused

Asjaõigusseadus. – RT I 1993, 39, 590; 25.01.2017, 4

Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197; 28.12.2016, 22

Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 1998, 43, 666; 2005, 39, 308 [kehtetu]

Tsiviilkohtupidamise seadustik. – RT I 1993, 31, 538; 1998, 43/45, 666 [kehtetu]

Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216; 12.03.2015, 106

Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487; 31.12.2016, 7

c) Saksa seadused

Bürgerliches Gesetzbuch. – BGBI. 02.01.2002 I S. 42, 2909; 2003 I S. 738; 21.02.2017 I S. 258.

Gerichtskostengesetz. – BGBI. 05.05.2004 I S. 718; 27.01.2017 I S. 130.

Zivilprozessordnung. – BGBI. 05.12.2005 I S. 3202, ber. 2006 S. 431, 2007 S. 1781; 21.11.2016 I S. 2591.

d) Riigikohtu lahendid

RKTKo 19.09.1996, 3-2-1-95-96

RKTKo 19.03.2003, 3-2-1-25-03

RKTKo 21.12.2004, 3-2-1-143-04

RKTKo 11.05.2005, 3-2-1-41-05

RKTKo 26.09.2006, 3-2-1-53-06

RKTKo 24.10.2006, 3-2-1-93-06

RKTKo 18.04.2007, 3-2-1-27-07

RKTKo 09.10.2007, 3-2-1-87-07

RKTKo 10.10.2007, 3-2-1-53-07

RKTKm 16.01.2008, 3-2-1-130-07

RKTKo 17.03.2008, 3-2-1-10-08

RKTKo 13.01.2009, 3-2-1-117-08

RKTKo 25.02.2009, 3-2-1-122-08

RKTKo 19.05.2009, 3-2-1-46-09

RKTKm 09.06.2009, 3-2-1-59-09

RKTKo 28.10.2009, 3-2-1-110-09

RKTKo 28.04.2010, 3-2-1-31-10

RKTKo 29.09.2010, 3-2-1-30-10

RKTKo 05.01.2011, 3-2-1-116-10

RKTKo 22.02.2011, 3-2-1-153-10

RKTKo 09.03.2011, 3-2-1-169-10

RKTKo 08.04.2011, 3-2-1-171-10
RKTKo 13.04.2011, 3-2-1-11-11
RKTKo 16.05.2011, 3-2-1-34-11
RKTKo 15.06.2011, 3-2-1-53-11
RKTKo 09.11.2011, 3-2-1-99-11
RKTKo 22.11.2011, 3-2-1-113-11
RKTKo 30.11.2011, 3-2-1-110-11
RKTKo 03.04.2012, 3-2-1-20-12
RKTKo 05.06.2012, 3-2-1-68-12
RKTKo 04.09.2012, 3-2-1-95-12
RKTKo 24.09.2012, 3-2-1-105-12
RKTKo 03.10.2012, 3-2-1-94-12
RKTKo 03.10.2012, 3-2-1-102-12
RKTKo 11.12.2013, 3-2-1-129-13
RKTKo 17.12.2012, 3-2-1-157-12
RKTKo 19.12.2012, 3-2-1-165-12
RKTKo 10.04.2013, 3-2-1-21-13
RKTKo 25.09.2013, 3-2-1-83-13
RKTKm 03.03.2014, 3-2-1-193-13
RKTKo 03.03.2014, 3-2-1-197-13
RKTKm 31.03.2014, 3-2-1-16-14
RKTKo 11.06.2014, 3-2-1-55-14
RKTKo 22.09.2014, 3-2-1-67-14
RKTKo 04.11.2014, 3-2-1-94-14
RKTKo 05.11.2014, 3-2-1-99-14
RKTKm 12.11.2014, 3-2-1-108-14
RKTKo 10.12.2014, 3-2-1-124-14
RKTKo 18.02.2015, 3-2-1-159-14
RKTKo 02.03.2015, 3-2-1-145-14
RKTKo 17.03.2015, 3-2-1-178-14
RKTKo 29.04.2015, 3-2-1-30-15
RKTKo 10.06.2015, 3-2-1-48-15
RKTKo 10.06.2015, 3-2-1-61-15
RKTKo 29.09.2015, 3-2-1-81-15
RKEKo 28.03.2016, 3-2-1-178-15

RKTKo 13.04.2016, 3-2-1-181-15

RKTKo 26.10.2016, 3-2-1-91-16

RKTKo 02.11.2016, 3-2-1-101-16

RKTKo 21.12.2016, 3-2-1-129-16

RKTKm 01.02.2017, 3-2-1-146-16

RKTKm 22.02.2017, 3-2-1-157-16

RKTKo 28.02.2017, 3-2-1-143-16

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Inga Järvekülg (sünnikuupäev: 28.07.1992),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Alternatiivsete ja järjestatud nõuete olemus ja menetlemise erisused Eesti tsiviilkohtumenetluses“, mille juhendaja on *dr. iur.* Villu Kõve,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 28.04.2017